

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
ények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 [kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIDÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A magyarországi helv. hitv. ev. egyház fő-
gondnokainak és superintendenseinek a képviselőházhoz intézett kér-
vénye a gymnasiumi és reáliskolai törvény-javaslat tárgyában. — Chan-
ning E. Vilmos születésnapja századik évfordulójának emlékére:
Az amerikai moralisták. IV. — z—y. — Arról a komédiáról.
Bartha Lajos. (Vége következik.) — A „Mikó-tanoda“ előljáróságá-
nak intézkedése a tanár-választás ügyében. Zafónás. — Vidéki élet:
A görögényi egyházmegyéből. Téry. — Külföld: (Anglia, Olaszország,
Oroszország, Amerika.) — z—y. — Irodalom — Tárca: Tan-
ügyi állapotok Észak-Amerikában (Mutatvány a Föld és népei-ből.)
— Különfélek. — Körözvények.

A magyarországi helv. hitv. ev. egyház

Budapesten ápril 16-án egybegyült főgondnokai-
nak és superintendenseinek a képviselőházhoz in-
tézett kérvénye a gymnasiumi és reáliskolai tör-
vényjavaslat tárgyában.

Mélyen tisztelt képviselőház! Mióta hazánkban az al-
kotmányosság 1867-ben helyreállított, s különösen miután
1868-ban a népiskolai törvény megalkottatott, a hazai ref.
egyházban folytonosan vártuk, hogy az országgyűlés a nem-
zeti közoktatás felsőbb fokozatait is törvényvel szabályo-
za. Mindig éreztük, láttuk, hogy a változott idők és visz-
onyok szerint a közműveltség haladásához mérve nekünk is
szükséges közép- és felső-iskoláinkat rendezni s azokban a
megkívántató javításokat korszerű szervezésekkel eszközölni.
Már-már több ízben, hol az egyes egyházkerületekben, hol
egyetemesen hozzá is akartunk a reform munkájához fogni,
midőn az államkormányok által előterjesztett vagy előterjesz-
teni ígért egy-egy törvényjavaslat mindannyiszor visszatar-
tott, tudván, hogy bármikép állapítsuk meg közoktatásunk
szervezetét, azt több tekintetben alkalmaznunk kellend a
közoktatás állami rendjéhez, s az országos törvény keretébe
kell beilleszteni. Őszintén megvallva azt is bizalommal
vártuk és reményeltük, s reméljük még ma is, hogy az ál-
lam kormánya és törvényhozása méltányolva azon szolgálá-
tokat, melyeket századok óta a magyar művelődésnek isko-
láinkkal tettünk, s tekintetbe véve azt, hogy jelenleg is a
hazában levő összesen 148 gymnasiumból mi tartunk fenn
saját erőnkből 29-et, sőt az ágostai evang. és az unitárius
atyánkfiai által tartottakkal 59-et (és így az összes intéze-
teknek jóval több mint egy harmadát), melyekbe a haza
bármely vallású fiai felvételnek: mondjuk, ezt tekintetbe vé-
ve oly felsőbb iskolai törvényt fognak alkotni, melyben ön-

kormányzati szabadságunkat épségben hagyják, s másfelől,
midőn a kor igényeinek megfelelő mérvű oktatást kívánnak
tőlünk, egyszersmind módot, sőt biztosítékot nyújtanak az
íránt, hogy a mennyiben legjobb igyekezetünk mellett is
erre anyagilag képesek nem lennénk, az állam fogja a szük-
séges segítséget nyújtani.

Mind e mellett a körülményekhez képest egyházkerüle-
teink is saját kebelükben a lefolyt évtized alatt több intéz-
kedést tettek gymnasiumi oktatásunk emelésére, valamint
conventünk bizottsága mintegy másfél év előtt kezdemé-
nyezé az egész közoktatást mind az 5 egyházkerületben új-
ra szervező reformmunkálatot.

A múlt évben fájdalmas meglepetéssel értesültünk ar-
ról, hogy a Nagyméltóságú miniszterium kizárólag az ál-
lami felügyelet részletes szabályozásáról akar törvényjavaslatot
előterjeszteni a nélkül, hogy egyszersmind a felügyelet tár-
gya, maga az oktatás is a törvényben meghatározatnék.
Ez mindnyájunkban több okból mély aggodalmakat keltett,
és sok nehéz megpróbáltatásokban megőrzött szabadságunk
föltését ébresztette fel. Ezért a rendelkezésünkre állott tör-
vényes módokon igyekeztünk a nagyméltóságú kormányt szán-
dékának megváltoztatására birni.

Szorongattatásaink ugyanezen napjaiban múlt évi szeptem-
ber 10—13-án Debreczenben tartott conventünk arra
utasította az egyház főgondnokait és püspökeit, hogy egy
bázottsággá alakuljanak s egyházunk önkormányzati szabad-
ságának, jogai- és érdekeinek védelmére bármikor és bárhol
úgy a törvényhozás tényezőinél, mint a kormánynál is min-
den szükséges lépést megtegyenek.

Most midőn a közoktatásügyi miniszter úr ő Excellen-
tiája ismét egy törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház
elő, még pedig olyat, mely magát az oktatás egész rend-
szerét is rendezni célozza: alulirottak megbízatásunk ér-
telmében összejöttünk, hogy ezen törvényjavaslatot átvizs-
gáljuk és a mennyire szükségesnek mutatkoznék, egyházunk
bőkekötéseken alapuló, törvényekben biztosított önkormány-
zatának megóvása érdekében a kellő lépéseket megtegyük.

Miután a törvényjavaslat csakugyan több olyan hatá-
rozatot tartalmaz, a melyet önkormányzatunkra sérelmesnek
és veszélyesnek látunk: aggodalmainkat mély tisztelettel és
bizodalommal terjesztjük a t. képviselőház elé, kérelmezvén,
méltóztatásuk a törvényt az általunk előadott azon elveknek
megfelelő módosításokkal alkotni meg, a melyek szerint az

— meg vagyunk győződve — hogy önkormányzatunk sérelme nélkül a magyar állam és a hazai közművelődés érdekeinek is megfelel.

Tisztelt képviselőház! A törvényjavaslat megvizsgálásánál és megítélésénél egyházunk törvényes önkormányzatának, igazainak és a tanítás szabadságának megóvása szempontjából, valamint a magyar állam és a magyar nemzeti közművelődés szükségeinek és jogosult érdekeinek tekintetbe vételével a következő három alapeszméből indulunk ki:

I. Mindig tisztelettel elismertük, s ma is elismerjük az államnak, s a magyar államfőnek a király Ő Felsegének iskoláink irányában felelős kormánya által gyakorlandó legfőbb felügyeleti jogát. Az államot a dolog természeténél fogva is megillető ezen jog világosan ki van fejezve hazai törvényeinkben, különösen az 179°/₁ XXVI. t. cikkben.

Ezért nem kifogásolhatjuk, ha azon törvényben, mely magát a gymnasiumi és reáliskolai oktatást rendezi, egyszerűs mind ezen felügyeleti jog gyakorlása s annak módzata is közelebből megállapítatik. Nem kifogásolhatjuk azon intézkedéseket, melyek szükségesekül mutatkoznak arra, hogy az állam kormánya megismerje s figyelemmel kísérhesse nyilvános iskoláinkat, azokban az oktatás rendjét, menetét és eredményeit, valamint az igazgatást.

Ámde e főfelügyeleti jog gyakorlása egyházunk törvényes önkormányzatának veszélyes megsértése nélkül nem terjedhet ki egyébre, mint örökösre a felett, hogy iskoláinkban az oktatásnak a törvényben megállapított rendje, az 179°/₁ XXVI. t. cikkben úgy mondott *coordinatio litterariae institutionis* megtartatik-e s általában a törvény rendelkezéseinek elég tétetik-e? Minden a mi ezen túl megy, és a mi az államkormányzatnak a főfelügyelet gyakorlása czimén bármiben rendelkezési jogot adna, vagy a kormány számára általa megadható, de ép úgy meg is tagadható engedélyezéseket tartana fenn: minden ilyen, a mely mértékben a törvényben foglaltatnék: azon mértékben lenne törvényes önkormányzatunknak és szabadságunknak érzékeny csorbitása.

II. Elismerjük az állami törvényhozás azon jogát, hogy a közoktatás ügyét az egész országra nézve szabályozza. Nemcsak tudjuk és elismerjük, hogy a mi szabadságainkat is biztosító 179°/₁ XXVI. t. cz. is kimondja, hogy a törvényvel megállapítandó *coordinatio litterariae institutionis* a vallás tárgyain kívül a mi iskoláinkra is kiterjesztendő, de sőt épen a múlt évben megtartott conventünk is főleg ily törvény hiánya miatt emelt szót a legfőbb felügyeleti jog részletes szabályozása ellen.

Azonban itt háromhoz kell ragaszkodnunk:

1-ször ahoz, hogy e törvényben ránk nézve is kötelezőleg csak azok határozassanak meg, a melyek szükségesek arra, hogy intézeteinknek s azokban az oktatásnak az állam által a nemzeti közműveltség, mint nagy állami érdek szempontjából megkövetelhető egy bizonyos színvonalra emelkedése biztosítsassék. És ne foglaltassanak oly intézkedések, melyek a belső iskolai életet s különösen az oktatás szellemét, irányát, szabadságát és szabad fejlődését eleve megkötnék, vagy akár kívülről csak korlátoznák.

2-szor, hogy a törvényben az iskolák szervezetére, berendezésére, a tanfolyamokra és az oktatás mértékére a mi megállapítatik, mindaz csak a minimumot képezze, a melyen felül és túl még többet tenni szabadságunkban maradjon.

3-szor, hogy a mit az állam a fentebbi 1. és 2. pontban említett czél érdekéből szükségesnek lát reánk nézve is kötelezőleg megszabni (a mi aztán a főfelügyeletnek is tulajdonképeni tárgyát képezi), mindez a törvényben határozassék meg szabatosan és világosan, hogy tudjuk, mihez kell magunkat állandóan tartani s ne legyen semmi a változó államkormányok kegyétől és engedélyétől függővé téve.

III. Tudjuk, hogy napjainkban a szabadság, egyenjogúság nevében nemcsak a különböző hitfelekezetek, mint egyházi testületek, hanem a haza minden polgárai az oktatás terén is egyenlő szabadságot és jogosultságot igényelnek.

De a más hitfelekezetekkel és polgári társulatokkal, sőt még magánosokkal is egyenlő szabályok alá helyezésben csak úgy nyugodhatnánk meg, ha az egyenjogúság mindenben következetesen keresztülvitetik és egyiknek sem adatnak a másik felett sem kedvezmények, sem oly előnyösebb állás, mely a többivel szemben még ma is kiváltságosnak tekinthető.

Ezért mélyen fájlaljuk, ha a közoktatásnak egyenlő jogalapokra és kötelezettségekre fektetett rendezését nem előzi meg a hitfelekezetek jogegyenlősége és viszonyossága már az 1848. XX. t. cikkben kimondott nagy elvének a törvényhozás által részletes és gyakorlati valósitása, melyet az 1868. LIII. t. cz. is kilátásba helyezett.

Ezen elvi szempontokból vizsgálva a törvényjavaslatot, abban több oly intézkedések tervezését találjuk, melyek ha törvényerőre emelkednek, törvényekben biztosított önkormányzatunkat érzékenyen sértik, a mellett változó kormányok önkényes eljárásainak nyitnak utat s részben az egyenlőség és viszonyosság követelményeinek sem felelnek meg.

Mindjárt a törvényjavaslat első részében mély aggodalmat kelt bennünk annak a látása, hogy több §-okban, különösen a 23, 39, 41 és 42 §-ban a minister kezelése alatt levő alapokból fenntartott iskolák megkülönböztetnek az államiaktól, mint nem államiak, holott az indokolásban maga a minister úr azt mondja, hogy az, hogy a kezelése alatt álló iskolák mind államiak-e, azt ma a tanulmányi alap jogi természetű körüli függő kérdések eldöntése előtt senki meg nem mondhatja.

Ezen alapok a magyar állam feje, a király által országos törvényre hivatkozással s annak alapján alkottattak az egyetem alapjával együtt, mindig az államkormányok által kezeltettek törvény értelmében; valamint a belőlök fenntartott intézetek is államkormány hatósága alatt állottak egyéb intézetekkel. Természetük kétségbe vonatván, az országgyűlés már régen bizottságot küldött ki annak megvizsgálására. Tudunkkal e bizottság még nem is adta be jelentését.

És ime, mielőtt azon alapok jogi természete csak meg is vizsgáltatott volna, a belőle fentartott intézetek így mellékesen nem államiaknak mondatnak ki, tehát a magyar államtól elvételnek a mások javára azon törvényjavaslatban, a melyben egyszersmind a magyar állam érdekének és a jogegyenlőségnek nevében a mi eddig törvényesen élvezett önkormányzatunk megszorítása tervezetik. Nén méltán kelt-e bennünk félelmet és bizalmatlanságot azon javaslat iránt, melyben azt látjuk, hogy az állam ily nagy érdekei megvizsgálatlanul és könnyedén föladatnak mások kedvéért és az egyenlőség és államérdek elvei főleg csak a mi rovásunkra alkalmaztatnak?

De menjük tovább.

A 72. §. megengedi ugyan a tanárképzést és képesítést a hitfelekezeteknek, különösen a 80-ik §. gondoskodik is a képesítő vizsgálaton az állam kormányának részvételéről s ellenérző képviseltetéséről. Mindamellet a 27. §. szerint az államkormány hatósága alatt álló tanintézetekben csak oly tanárok alkalmazhatók, kik a minister által kinevezett vizsgáló bizottságok valamelyike előtt tettek képesítő vizsgálatot. Tehát ezen intézetekben az általunk ministeri ellenőrzés mellett képesített tanárok nem alkalmazhatók, ha csak még egyszer nem tesznek képesítő vizsgálatot ministeri vizsgáló bizottság előtt (a mi, hogy meg fogna-e engedtetni, a törvényben semmi nyoma.)

Ezen tervezett intézkedés a mellett, hogy a hitfelekezetekre megszegyenítő, és az általunk képesített tanárok alkalmazhatási körét felette megszorítja, még elvi ellentmondást is foglal magában. Ugyanis a tanárok képesítése a hitfelekezeteknek azért engedhető meg, s azért kell tőlök azt kívánni is, hogy kellően képzett tanárokat alkalmazzanak iskoláikban. Ugyde ha azok kellően képzettek s képesítettek, akkor az állami intézetekben is alkalmazhatónak kell lenniök, ha pedig nem kellően képzettek, a hitfelekezetek tanintézeteibe sem szabad őket beállítani. A törvényjavaslat említett intézkedése nem egyéb, mint törvényben declarálása annak, hogy a hitfelekezetek gymnasiumaiban rosszabul képzett tanárok is alkalmazhatók, mint az állami intézetekben. Lehet-e ez a törvényhozás szándéka?

Azonban legsérelmesebbek azon §-ok határozatai, melyekben az államkormány részint engedélyek adásával vagy megtagadásával, részint egyenes rendelkezésekkel avatkoznak iskolai életünk oly ügyeibe, melyek önkormányzatunk szerint saját intézkedési körünkbe tartoznak, vagy legfőbb törvényben határozhatók meg.

Ilyen §-ok a 65., a 69. §-ban a 34-nek ide is átvétele, a 70., 74., 78., 82., 85., §-ok a 79. §-ban az 58-nak a felekezeti iskolákra is átvétele.

A 65. §. szerint: a köteles tantárgyak megállapítását sem magunkra nem hagyja, sem törvényben nem mondja meg, mint a népiskolai törvény teszi, hanem bennünket meg sem hallgatva (csak a közoktatási tanácsot hallgatja meg) a minister határozza meg az egész tanfolyam alatt elérendő tanczelnak s az ismeretek terjedelmének kitzésével együtt.

Ez a legveszedelmesebb §, mert benne a minister arbitrarius intézkedésének van fenntartva, hogy bármely hitfelekezeti, tehát minden protestáns intézetben mit tanítsanak. Úgy hogy e szerint az autonom protestáns intézetekben a ministernek több hatalma lenne, mint az állami tanintézetekben, a melyekre nézve a köteles tantárgyakat a törvény jelöli ki, melyeket tehát a minister nem változtathat meg.

Igaz, hogy van egy korlátozás a 65. §-ban, de csak a mennyiségre és mértékre nézve. Az van t. i. mondva, hogy a minister csak a minimumot határozza meg, s ez sem haladhatja túl az állami iskolában alkalmazottat. Igen, de e mellett

1-szor, kötelezőkül jelölhet ki egészen más tantárgyakat (azt, a mi neki tetszik), mint a melyeket a törvény az állami intézetekre kiszab, csak több ne legyen annál.

2-szor, határozhatna meg sokkal kevesebbet s akadhatna olyan minister, a ki épen az által silányítaná el egyik másik tanintézetet, hogy lényeges tantárgyak elhagyásával vagy kicserélésével határozná meg a köteles tantárgyakat.

3-szor, a 65. §-ból az sem tűnik ki tisztán, hogy magának az illető hitfelekezeti hatóságnak szabad-e a minister által meghatározotton túl és egyebet is taníttatni? Ez annál kétesebb, mivel a § 3-ik bekezdése azt mondja, hogy az illető intézet hatósága ezen „korláton belül“ határozhatja meg a tanrendszert s tantervet.

A 70. §. osztályösszevonások megengedését a minister engedélyétől teszi függővé. E jognak egyházi főhatóságainktól elvonása annyival igazságtalanabb, mert hiszen köztudomású dolog, hogy protectiók útján a legtöbb efféle engedély és köteles tárgyak tanulásától fölmentés épen a ministeriumtól szoktak kiadatni. Ám állapíttassék meg a visszaélések ellen biztosító eljárás szabály, de annak alapján intézkedjenek ezentúl is saját egyházi főhatóságaink.

A 74. §-ban nemcsak az egy intézetben alkalmazandó tanárok száma határoztatik meg, hanem még köteles tanórák száma is, a mi szintén szertelen nagy korlátozás.

A 77. §-ban, noha az első bekezdés szerint az egyházi főhatóságoktól kívánja a ministerhez beadatni az adatokat, de végső bekezdésében ezt visszavonja, a mennyiben a §. utolsó bekezdése úgy szól: „Mindezen adatok, jelentések, kimutatások és betérjesztések, kívánatra, közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi ministerhez, vagy tankerületi főigazgatóhoz nyújtandók be.“

A 78. §-ban nincsen semmi biztosíték az iránt, hogy a tanintézeteinket látogató úgynevezett tankerületi főigazgató nem fog e iskoláinkban rendelkezési jogot is igényelni? Ez annyival aggasztóbb, mivel a képviselőház tanügyi bizottságában 1874-ben megállapított törvényjavaslat szövegében ez iránt volt gondoskodás, a mi most ismét elhagyatott.

Az 1790/91 XXVI. t. cz. alapján a gyakorlatban kifejlett már a legfőbb felügyeleti jog gyakorlásának módzata. E történeti múltnak az új törvény alkotásánál is te-

kintetbe vételét, s ennél fogva a 78. és 79. §-ok kihagyását kérjük.

A 79. §. az érettségi vizsgálatokról intézkedik és hitfelekezeti iskolákra is fentartja az 58, 59, 60 és 61 §-okat. Ámde a 60. §. szerint az, hogy más intézetben is lehessen érettségi vizsgát tenni, az 58. §. szerint pedig a reáliskolai érettségi vizsgálatnak gymnasiumivá tétele ministeri engedélytől tétetik függővé.

Itt tehát ismét autonomiánk rovására ministeri engedélyekkel történnek beavatkozások, a mit annyival inkább kérünk megváltoztatni, mivel különben is egész hazánkban a felülről jövő sok mindenféle engedélyezésnek és dispensációnak káros hatása közép- és felsőoktatásunknál már igen érezhető.

A 81. §. célzatát nem akarjuk kifogásolni. Mi sem akarjuk s nem is fogjuk megengedni, hogy állam-alkotmány vagy törvényellenes tanokat tartalmazó tankönyveket használhassanak iskoláinkban. De óhajtánánk e §-nak oly szövegezését, hogy valamikor ne alkalmaztathassék e §. az államellenes tanok czime alatt maga a tanítás szabadsága és hazafias iránya ellen is.

82. §. Nem hisszük, hogy valaha kelljen ref. iskolát magyar állam ellenes iránya miatt bezárítani, de az önkormányzati elv tiszteletben tartása érdekében kívánjuk, hogy ily esetben a mennyeiben az alapítók vagy jogutódok nem rendelkeztek a vagyonról, az illető hitfelekezeti hatóság rendelkezék.

Általában az iskolai vagyon téréen gyakorlandó legfőbb felügyeletet illetőleg, ragaszkodnunk kell az 1790/91. XXVI. t. cz. 10. pontjában foglalt határozatokhoz.

A 85. §. azt mondja, hogy új középiskola felállításánál az iránti bejelentések után csak a minister „elhatározása által” nyeri meg az iskola a nyilvánossági jogot.

E §-nál elsőben is semmi határidő sincs kijelölve. A minister akár évekig elhalaszthatja elhatározását tudtúl adni, vagy egyáltalán magát elhatározni. Másodszor itt is a minister tetszésszerű elhatározásától függ megadni vagy megtagadni a nyilvánossági jogot, bármennyire megfeleljen is az új intézet szervezetében s egész berendezésében a törvény kívánalmainak.

Valóban nem azon reményben sürgöttük a csupán csak a felügyelet szabályozását tartalmazó törvény helyett, magát a közoktatás egész rendjét megállapító törvény alkotását, hogy abban intézeteink fölött a változó kormányoknak ilyen esetleg önkényes intézkedési jogkör biztosítsassék.

Mélyen tisztelt képviselőház! Őszinte nyíltsággal előadtuk észrevételeinket a törvényjavaslat azon pontjaira, melyeket egyházunkra nézve különösen sérelmeseknek tartunk. Méltóztassék azokat az általunk kérelmezett irányban megváltoztatni. Nem különleges privilegiumot óhajtunk mi. A mit kérünk, nem is csak magunknak kérjük, hanem tulajdonképen általában a tanszabadságért kérjük, a mely szintén egy nagy nemzeti érdek. És méltóztassék tekintetbe venni, hogy a mi vallási és iskolai szabadságunk mindig a

nemzeti közszabadságnak is igen lényeges tényezője volt.

Kelt Budapesten, april. 16-án 1880.

A magyar reform. egyház Debreczenben 1879-ik évi szept. 10—13-ik napjain tartott egyetemes conventjének határozata értelmében egybegyűlt bizottság s annak elnöke.

b. Vay Miklós,
főgondnok.

születésnapja századik évfordulójának emlékére.

Az amerikai moralisták.

IV.

A nagy kérdések megvitatása élesíti az ítélő tehetséget, foglalkoztatja a szellemet, egyszóval *nevel*.

Ha a nép tiszta fogalmat alkot magának azon kérdések felől, melyek a nyilvános üléseken tárgyalatnak, erkölcsileg emelkedik, mert megszűnik a hatalmasabbak magánérdekeinek vak eszköze lenni. Azok, kik a köznép szavazatát akarják megnyerni, nem szenvedélyeihez fognak fordulni többé, hanem erkölcsi hatalmának érzetéhez. Senki sem tett annyit ez irányban, mint Channing, ki a népies sajtót javította meg, felemelvén azt erkölcselenségbe süllyedtettségéből. Megalapította rendkívül olcsó néplapjait, melyek tele voltak a nép szívéhez és értelméhez szóló tanácsokkal, közhasznú tudnivalókkal, népies stílusban megismertették a népet a század nagyszerű találmányaival, a tudomány vívmányaival, behízelgő modorban fejtették ki előtte az erkölcs alapvonalait.

Akad oly jó érzésű munkás, ki szívesen vesz tudomást a lángész vívmányairól, nem sajnálja szabad-idejének egy kis részét arra fordítani, hogy ezek felől olvasgasson, vagy hogy az olvasottak felől elmélkedjék.

Világért sem akarta azonban evvel Channing azt elérni, hogy a munkásokat *urakká és hölgyekké* nevelje, a szó szoros értelmében. Channing nem akarta az egyszerű munkást párizsi selyembe öltöztetni, a munkás gyermeket sem akarta tánciskolába járatni. Nem a külső fény és külső változás az, mit ő a munkáson végre akart hajtani, a benső disz, s a bensőátváltozásra törekedett ő. *Eíve volt: Minden osztály maradjon a társadalom által megszabott korlátok között s becsülje a munkát! Egyik osztály se uralja a másikat!*

Ezekre törekedett tehát Channing, s ezek kivételére csak egy oly emelkedett szellem, oly nagy eszmék voltak képesek, mint az övéi. Ő nem az ismeretek *menyiségét*,

hanem azok minőségét tekinté, s mint már többször emlí-
ők, az egyént, mint ilyen, fel akarta emelni önbecsérze-
tének magaslátára, a nevelés által.

De hisz — veték ellene Channingnek — a munkások
csak nem búvárkodhatnak a könyvtárakban, hogy magoknak
ismereteket szerezzenek. Channing így felelt:

„Az emberi élet, örömeivel és fájdalmaival, nyomo-
rával és vigaszaival, büneivel és erényeivel, folyton fenye-
gető felelősségével, mily könyvtár! S ki ne olvashatna
benne? Minden ember egy oly kötet e mérhetlen könyv-
tárnak, mely megérdemli a tanulmányozást. E nagy könyv-
tár könyveinek lapjai a munkás előtt mindig tárva van-
nak, sőt mi több, maga is mindennap egy oly kötetet ír
e könyvtárba, mely több tanulságot rejt magában, mint
bármely emberi mű. Saját életét értem. Nincs oly
mester-mű, mely bennünket úgy kimivelni tudna, mint
az a szózat, mely lelkünk legelrejtettebb mélyéből, szen-
vedélyeink forrongásából, viszonyaink szülte elégedetlen-
ségünkéből s vágyainkból, melyek minden emberi élet fő-
részét képezik, beszél hozzánk.“

Channingünkhöz 40 évvel ezelőtt, e már akkor is
idejét múlt figyelmeztetést intézték: „Vigyázz! Keveset
tudni veszélyes dolog, de félműveltség még rosszabb, mint
a tudatlanság!“

„Ez ellenvetésre — így szól Channing — legelőbb
is azt felelem, hogy igen túlzott állítás, mely ha igaz,
akkor azt bizonyítja, hogy senkinek sem kell gondolkoz-
ni. Vajjon ki az, kérhetném, a ki a dolgok mélyére hat
le? Ki az, a kinek tudománya csekély, ismeretei korlá-
toltak ne volnának? Ki fedezte fel az emberek közül csak
egyetlen természeti tünemény, akár egyetlen történeti ese-
mény indító okát? Kit ne lepett volna meg egy gabna-
szemecske csodás átalakulása, mely egy maga magából
százat hoz létre? De azért, hogy a mi ismereteink gyar-
lók, értéktelenek-e? Nem volna szabad felednünk, hogy
a legmagasabb rendű igazságok nem egyszer korlátolt is-
meretű emberek köréből jöttek napvilágra.“

Ilyen nyelven beszélt Channing az Egyesült Államok
munkásaihoz; midőn aztán ezeket az európai munkásokhoz
hasonlítá, s midőn figyelemmel megvizsgálta azon fehélye-
ket, melyek európai társadalmunkat emésztik, csodálkozva
kérdé önmagától, hogy mikép állhat fenn még agg conti-
nensünk? Az, a mit ő az európai munkásokban s parasz-
tokban legfőképp hibáztatott, az volt, hogy soha se akartak,
naponta bár egy órát, önműködésükre fordítani.

„Hogysen — ugymond — a mi munkás osztálya-
ink olyanokká legyenek, mint az európaiak, a jó érzel-
mű ember kénytelen inkább azt óhajtani, hogy vajha oly
folytonosan tartó orkánok zúgnának, melyek lehetlenné
tennék a tengeri közlekedést a két földrész között.“

Ime, Channing megismerésének kulcsa! Erkölcsei ta-
nitásának alapelve: a hozzá hasonló embertársnak, az egyén-
nek tiszteletben tartása.

E szempontból vetette föl a pauperismus komoly
kérdését.

Szerinte a szegények szerencsétlensége nem szegény-
ségükben áll, e szót közönséges értelemben véve, hanem
abban, hogy egyéni jogaiktól magokat megfosztva látják, s
hogy az ember nemes létfeltételeit többé felfogni sem kő-
pesek mély sülyedtségükben.

A legszomorúbb tehát az a szegénységben, hogy le-
rontja az önbecsérzetet.

Mit is akart tehát Channing?

Azt akarta, hogy az anyagi előhaladás mellett, ébren
tartassék a lelkiismeret, hogy becsültesse a hazafiúi kö-
teleességek, a jog, igazság és önfeláldozás nemes eszméi. E
nagy eszmék érvényre juttatása, az élet nagy munkája. De
nem elég, hogy feleslegünkben alamizsnát dobjunk a sze-
génynek. El kell ismernünk s becsülnünk a szegények szel-
lemi tulajdonait is.

Ez a megbecsülése minden emberi léleknek, alapja
minden társadalmi kötelemeknek, mert az egyén megbecsü-
lése nélkül nem becsülhetjük az egyének összeségét: a tár-
sadalmat sem. Nem elég a szegénynek alamizsnát adnunk,
hanem, testi szükségéit kielégítve, meg kell próbálnunk,
hogy lelki szomját is oltuk művelése által. Be kell neki
bizonyítanunk, hogy a boldogság forrása bennünk van, s e for-
rás minden emberi lélekben egyaránt csörgedez.

A legboldogabb társadalom, szerinte, az, melyben be-
csülik a munkát, s a melyben jóllét s előhaladás eszközei
egyenlően vannak felosztva.

Boldog és megelégedett csak az a társadalom lehet,
hol, az emberi természet gyöngye voltát figyelembe, véve, a
tudatlant és bűnöst nem ítéli el, hanem e helyett a tu-
dományra, erényre, s ezek által a boldogságra vezetik, s
ezt tekintik a társadalom végcéljának.

Channing rendkívül pártfogolta a gyermekeket. Ezen első
rendű köteleességet a legtöbb állam figyelmen kívül hagyja. Hogy
ne bűnhődne méltán önönmagában az a társadalom, mely
elnézi, hogy kebelében a gyermekek a vallástalan, mérték-
telen légkörben nőjenek fel, mindig látva szemeik előtt a ha-
zugság s bűn csábító példáját.

Igen, ezért vette különösen figyelembe Channing a
gyermekeket, s meg azért is, mert érző szíve volt.

Egy társadalmi kérdés megoldásától sem rettent
vissza.

Meg levén győződve a felől, hogy az állam van az
egyénért, s nem az egyén az államért, a társadalmi kérdés
megoldását Channingünk az egyén kiművelésében találta.
Eszközeit is nem a hitelintézetekben, vagy a munka külön-
féle rendszeresítésében kereste, hanem az ember bensőjében, fé-
kezvén vétkes szenvedélyeit, s kielégítvén tudomány szomját.

* * *

Egy befejező cikkben rövid pillantást vetünk Emer-
sonra és Parkerre.

—z—y.

Arról a komédiáról.

Tordos, 1880 ápril 18.
(Folytatás.)

Van azonban még más baj is. Ez pedig, felfogásom szerint, nem olyan felszinen járó, mint: a vagyonkezelési minták s költségelirányzatok hiánya, s a kezelésben mutatkozó rendszertelenség, tóvábbá hibáinknak a valónál szebb színben feltüntetése, a visitatioi kérdések hiányos, nem kielégítő volta stb. stb., hanem — a bajok főforrása egyházközségeink rendezetlenségében található fel. Ezt a bajt pedig nem lehet egyszerre, egy tollvonással elhárítani. Erre idő kell. A hajdani jó időkben ugyanis, ha 5-ön 6-on összejöttek, s számba vették, hogy szalma, szemes és csős terményben képesek-e annyit összerakni, hogy pénzürtékben számítva, felérjen 150—200 frttal, azonnal ki is mondták: elég ennyi egy ref. papnak, s meg volt az egyházközség. Ezek az ecclesiák, illetéknép megalakulva, tengődtek aztán, azt hiszem, régebben is, de igazán tengődnek jelenben. A közszükségek fedezésére, egészen az újabb időkig, nem igengondolt senki. Sőt abból a körülményből, hogy egyházközségeink egyesek összetett filléreiből jöttek létre, s sok időn keresztül az ugynevezett élő tőke képezte megélhetési alapjukat, meg hiveink jó nagy részének azon felfogásából, hogy miénk levén az egyházi vagyon, saját szükségünk fedezésére, saját magunk könnyítésére szabad azt első sorban felhasználni, fejlődött ki egyházközségeinknek a vagyonügyeket illetőleg egy kissé túlságosan autonomikus, mondhatnám, patriarchalis kormányzata. Nem szabad itt kifelednünk korunk lelkét, mely az anyageviségben s az egyház iránti nagy mérvű hidegségben nyilvánul, s mely alól még a magosabb képzettségű bírók sem képesek magukat teljesen emancipálni. Hol van ma az a búzgóság az egyházi ügyekben, mely őseinket jellemezte, mely nemcsak a vallásos lélek szükséges igényei kielégítésére, hanem az általános miveltetés, humanismus terjesztésére, s kis hazánkban a magyar nemzetiség fenntartására szánt intézménynek tekintve az egyházat, azért áldozottkés szívvel, pénzzel, vagy az, a kinek ez nem volt tehetségeinek odaadásával? Nem azt találjuk-e, hogy hiveink (még az intelligensebbek is) olybá nézik az egyházi vagyont, mint az oláh paraszt a gyümölcsöt. Isten adta — mondják — azt gyomrunk kielégítésére felhasználni, bárki kertjében legyen is, nem tilos. Őseink hordták össze — mondják gyakran az egyházi vagyonról — ki kell tehát azt osztanunk egymás között, természetesen 6% kamattal, de mindenesetre a nem fizetés utógondolatával. Ezért osztottak szét némely egyházközségi tőkéket a nem oly régi jó időkben egymás között 6%-os kamattal a bivek, s minthogy azon időben telekkönyvek nem voltak, természetesen betáblázásról szó sem lehetett. Most már az évtizedek előtt így szétszedett tőkéket rendbe szedni, behajtani nem oly könnyű dolog ám, mert midőn a telekkönyvek létrejöttek, az egyházközségek elöljáróságai igyekeztek követeléseiket biztosítani, telekkönyvileg átíratni, de hányszor történt meg,

hogy csak a II dik, sőtán a III-ik helyre történhetett a követelés bevezetése. S az ilyen pénzt aztán, a kamat pontatlanul való fizetése esetében, felhajtani mai napság, nem csekély nehézséggel jár. Pontos, lelkiismeretes felvigyázat a visitatio részéről, minden lehető alkalomnak teljes buzgósággal való felhasználása az egyházközségi elöljáróság részéről arra, hogy a közelebbi ugynevezett átmeneti korszak által szükségkép előállott vagyonügyi rendetlenség tisztáztassék, a fődolog egyházközségeink lehető rendezéséig. Ebben pedig a lelkészeknek, mint az egyházközségek első domestikus kurátorainak nemcsak elvitázhatlan, de fő-főszerepük van. Igen is, mert sok egyházközségünknek bár a jelenben létező egyházi törvények értelmében való szervezése is csaknem lehetetlen; az anyagi ügyek vezetésével ugyanis egy ugynevezett felelős számadó gondnok volna megbízandó. Igen de ezen hivatal, mely a nem oly régi sötét századokban még tisztességnek tartatott, s a melyre akármelyik ember büszke volt, mai felvilágosult századunkban nem oly keresett. Mert ma azt kérdik a hivek: mi a fizetés? A felelet csak semmi lehetvén, nem vállalkozik senki, vagy abban a ki vállalkozik nem igen van köszönet. Aztán meg van akárhány egyházközségünk, mely semmi közvagyonnal nem bír közszükségei fedezésére, hanem az elodázhatlan szükségek fedezésére kívánt összeget a lelkésznek kell időnként össze koldulászni. Tehát a lelkész, s ismét csak a lelkész bozgoságának kell mindent pótolni e téren is. Csakhogy itt is van egy nagy baj. Az hogy a lelkészi kar egy része nagyon is, sőt tán nem tévedek, ha azt mondom, hogy egészen, és csak is az anyagi dolgokkal kénytelen magát elfoglalni, mely dologban azonban legnagyobb részben nem ő a hibás, hanem az állapotok, hanem egyházközségeink rendezetlensége. Évek hosszú során tanul az ifjú, sok izzadság és lelki kinok között leteszi a megkívánt vizsgákat, képesnek nyilváníttatik, s meglehet nagy reményekkel, sok bátorsággal s lelkének tüzlángjával pályájára lép: pap lesz. Hol? pl. Besenyőn. Hiszen a körözüvény 400 frtról szól. Igényeim nem nagyok. Elég ez nekem gondolja magában. Kimegy, és bizony, bizony a mindennapi paszulyt alig kapja meg élelmére. Ismerek egy lelkészt, kinek, bár 25 éve kapált az ur szöllőjében, ma sincs hőbb óhaja, nagyobb vágya: „hogy naponta tejes puliszkát ehessék ebédre, s hogy csizmájának, legalább mikor sár van, talpa legyen.“ Nevetséges ugy-e bár? Oh igenis nevetséges, annyira, hogy kicsordul az embernek a köny a szeméből.

Bartha Lajos.

(Vége következik.)

A „Mikó-tanoda“ elöljáróságának intézkedése a tanárválasztás ügyében.

A Görög István igazgató váratlan halálakövetkeztében, üresedésbe jött igazgatói állomás, illetőleg a classica literatura tanárszékének betölthetése tárgyában a tanodai elöljáróság még a temetés napján rögtönözve tartott gyűléséből tiszteletteljes felterjesztést tett a m. áll. ig. tanácshoz.

Ezen felterjesztésben hivatkozás történt az előjárásnak 1877 május 2-án hozott azon határozatára, hogy a classica literatura tanításával összekötött igazgatói állomás csak ideiglenes, csak addig tartó, míg egy második tanár választatik, mivel aztán a többi tanodáinknál uralkodó szokás szerint, az igazgatás és tanvezetés körül felmerülő teendők meg lesznek osztva.

Ezen felterjesztésben egyúttal kéri a m. állandó igazgató tanácsot, hogy tegye meg a szükséges előintézkedéseket arra nézve, hogy a tanárválasztás még a máj. 23-án megnyitandó kerületi közgyűlésen megejtessék.

A gyűlés tagjai azzal oszlottak szét, hogy egy közelebb tartandó előjárásági gyűlésben a tanárválasztás ügyében megkezdett intézkedéseket tovább fogják folytatni.

Az előjárásnak fennebb jelzett határozata, az igazgatói állomásra vonatkozólag, még 1877-ben 40 sz. alatt felterjesztett a m. ig. tanácshoz.

Ezen felterjesztésben benne foglaltatik egyúttal azon határozat is, a mely a m. áll. igazgató tanácsnak 1877-ben 397 szám alatt leküldött intézkedésére hozott. Ezen leiratban az előjárás arra hivatik fel, hogy a tanoda nagynevű alapítójának, gr. Mikó Imrénének, alapítványlevele szelleméből s a tanoda érdekében kifelől, gondoskodjék egy második tanári tanszék felállításáról, s annak még azon évben tartandó kerületi közgyűlésen leendő betöltéséről.

A tanodai előjárás, nyomozó pénzvizonyainál fogva, akkor a második tanári tanszék betöltésének elhalasztását kérte, egyúttal ígérvén, hogy kellőleg dotált s a tanári pályára kvalifikált segédtanárokkal fogja a rendes tanárok helyét pótolni. Jelenleg a tanodában egyetlen végzett öt segédtanár tanít, kik közül három állandósítva is van.

Folyó hó 25-én, az előjárás korábbi határozatához képest, rendes gyűlést tartva, miután meggyőződést szerzett arról, hogy a tanoda jelenleg oly örvendetes anyagi helyzetben van, miszerint nem egy, de három rendes tanárt is választhat, ragaszkodva a m. áll. igazgató tanácsnak 1877-ben 397 sz. alatt leküldött intézkedéséhez, elhatározta a második tanári tanszéknek is felállítását, s annak még az idei kerületi közgyűlésen való betöltését.

E tanszékkel a természettan és mennyiségtan tanítása lenne összekötve.

A harmadik tanári tanszékre nézve pedig akként intézkedett, hogy annak a jövő évben való felállítását a mostani kerületi közgyűléstől fogja kérni. E harmadik tanszék a föld- és természetrajzra fog felállítani, azon okból indúlva ki, hogy egy fiatal intézetnél a természeti tárgyak összehordása, rendezése és így egy, a kor kívánalmainak megfelelő, gyűjtemény beállítása mulhatlan szükség.

Ezen tanszékek beállítására vonatkozó határozatok, az előleges intézkedések megtétele végett, a fizetések fedezetére vonatkozó kimutatással együtt, a m. áll. igazgató tanácshoz felterjesztettek.

Zafóniás.

VIDÉKI ÉLET.

A görgényi egyházmegyéből.

1880 ápril 20.

A görgényi ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése f. április hó 14 és 15-én tartatott meg Szász-Régenben, nt. Benkő János esperes elnöklete alatt. Jelen voltak: m. Horváth Mikály és gr. Teleki Géza gondnok urak. A képviselők között láttuk br. Bánffy Zoltán ő méltóságát; megjelent számos pap és tanító. Dél előtt tíz órakor nt. esperes úr, szívélyesen üdvözölvén a szép számmal egybegyűlt tagokat, megnyitja a gyűlést, és Isten áldását kéri közgyűlésünk tanácskozásaira! A meglehetősen megnyitó beszédet szívből jött éljen és helyeslés fogadta. Ennek el-

hangzása után, elnök előterjeszti, hogy egyházmegyénk képviselői az egyházközségekben, ez idő szerint, újra lőnek választva, és felolvassa a megválasztott képviselők névsorát. Ez megtörténvén, miután az egyházmegye tisztviselői hivataloskodásának három éves cyklusa eltelt, felhívja a közgyűlést: jegyzők, director, pénztárnok, egyházmegyei ülnökök és pénztári ellenőrök választására. Jegyzők és közügyigazgató közfelkiáltással újra megválasztattak. Főjegyző tiltakozott ez ellen, hangsúlyozván, hogy: „a felkiáltás nem választás“, hanem az esperes úr megnyugtatóására mégis elfoglalta helyét továbbra is. Tehát maradtak ismét: Szabó József főjegyző, Elekes Kálmán aljegyző, Albert János, director. Bod Sándor, mint legidősebb ülnök, maga és társai nevében, lemond; ugyszintén Szász István pénztárnok is, előterjesztvén beteges voltát, fölmentését kéri. A gyűlés a pénztárnok okait elfogadja, s kimondja más pénztárnok választását. Ezzel a kinevezett szavazatszedő bizottság eltávolított munkája teljesítésére.

A bizottság eltávózása után, felolvastatott az egyházközségvizsgálati jegyzőkönyvek nyomán összeállított terjedelmes jelentés, mely az egyházmegye összes egyházközségeinek szellemi és anyagi állapotát tükrözi vissza. Az adatok részletezése nem egy vidéki levél szűk keretébe illik; legyen elég itt annyit jelezni, hogy vannak egyházközségek, melyek adójukat, sőt csaknem egész folyó költségeiket szorgalmi úton teremtik elő. Mind megannyi kedves, lélekemelő bizonyítványai az élő egyház munkálkodásának!

E jelentés bevégezte után, az egyházak kepeváltási pénzeiről és gabona-készleteiről tett külön jelentést a nt. esperes úr. Egyházmegyénkben a kepeváltási alap, a gabonán kívül, teszen pénzben 56 ezer forintot. Kapcsolatban evvel, azt is tudatja, hogy egyházközségeinkben a kölcsön-kötvelek, kevés kivétellel, a törvény újabb követelményei szerint, megújítottak.

Ezen örvendetes dolgok elősorolása után, egy kellemtelen tárgy került szőnyegre. Ugyanis a maros-tordamegyei és kolozsmegyei közigazgatási bizottságok, újabb időben, a szolgabírák és körjegyzők útján, az illető egyházközségek kikerülésével küldözgetnek rendeleteket a mi felekezeti iskolaszékeinkhez. A maros-tordamegyei közig. bizottság plane egy rovatos kimutatást mellékelve, rendeli, hogy minden hóban kétszer a szerint küldessenek be az iskolás gyermekek mulasztási kimutatásai. Ezen rendeletekben a közgyűlés egyházi autonómiánk ellen irányított törekvést lát. E tárgy minden oldalról való megvitatása után, abban lőn megállapodás, hogy egyházmegyei közgyűlésünk írjon fel a ker. közgyűléshez, közbenjárását kérvén arra, hogy ez anomáliának vége szakíttassék.

E közben megjelent a szavazatszedő bizottság is, összeállított jegyzőkönyvével. Ebből kitűnt, hogy azok lettek újra egyházmegyei tanácsbírák, kiket már ez előtt is, ismét meg ismét, a birói székbe emelt a közbizalom. A pénztárnok választása kétszeri szavazással történt. Azon egyén, ki előbb legtöbb szavazatot kapott, a második szavazásnál elesett; pénztárnoknak a kitűnő képességű Csiki

Károly disznajói lelkész választatott meg, ki teljes reményt nyújt az iránt, hogy a mint saját egyházát is virágzó anyagi állapotra emelte, úgy egyházmegyénk özvegy-árvai pénztárát is rendezni fogja. Nagytiszteletű elnök úr által az ellenőrző bizottság tagjainak megválasztása is enunciatíván, délután 2 órakor a gyűlés véget ért.

Téry.*)

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(Új csoda.)

A csodák korszakát még nem tekinthetjük lejártnak. Egy újabb csodás megjelenésről tesz említést a „Weeky News“, arról, egyik szemtanú rajzolja alól, rajzot is adván. Tizenkét dublini ember, eskü mellett, erősíti, hogy különböző napokon, egyik dublini egyház hátsó falánál, látták a szent szűzet, jobbján szt. Józseffel, balján szt. Jánossal. A klerus e csodát még nem tette hivatalosan közzé, de a tömegnek elég, ha hirt vesz a dologról, s csoportosan tolong majd búcsúra a második Lourdesbe.

Olaszország.

(A pápa és Franciaország.)

Leó pápát sikerült rávenni, hogy közbeszóljon a törvény által nem engedélyezett szerzetek kiutasítása miatt. A Párisban levő pápai nuntius április 22-én Leó pápa sajátkezű levelét adta át Grévy köztársasági elnöknek. A levél mérsékelt hangon van írva, de a pápa kijelenti, hogy fel kell szólalnia az egyházi rendek érdekében. Nem akarja, hogy törvénytelen eszközökhöz folyamodjanak, de azt helyesli, hogy minden lehető ellenállást fejtsenek ki, s ügyöket a törvényszékek elé vigyék. Mint a francia püspökök tiltakozásai, úgy a pápa levele is arra utal, hogy Franciaországra veszélyek fognak támadni a március 29-ki rendeletekből, s arra kéri a köztársaság elnökét, vonja vissza a rendeleteket.

Oroszország.

(Pogányos ünnepélyek.)

A „Revue Russe“ legújabbban megjelent számában érdekes közleményt hoz azon pogányos színezetű ünnepélyekről, melyek az arkangelski kormányzósági kerületben a falusiak által rendeztetnek. Kővér juhakat vezetnek egy előre kijelölt helyre, s a mise végével megölik, megnyuzzák, nagy üstökbe tevének, megfőzik. Minden arra járó-keelő hivatalos ez ünnepélyre, melyet nem szabad egyszerű népies mulatságnak vélnünk, minthogy vallásos szertartásokkal is egybe van kötve. Régebben szarvasokat áldoztak, minthogy azonban újabb időkben ezek száma leapadott, kővér juhak lettek az áldozatok. Észak-Oroszországban más pogányos szo-

*) Szíves tudósítónk, közbejött gátló körülmények miatt, csupán az első napról referálhatott. Szívesen vennénk tudósítást valamelyik lelkésztársunktól a gyűlés további folyamáról.

Szerkesztőség.

kások is vannak divatban, miket elítélünk annál kevésbé szabad, minthogy nyugati mivelt társadalmunkban is honosak oly szokások, melyek régi pogány ünnepélyekből vették eredetüket. Így például az újévi köszöntések és ajándékozások a régi, Saturnus tiszteletére rendezett, hasonnemű ünnepélyekből veszik eredetüket, a karnevál pedig keresztényes változata a bachanaliáknak, Iuperkaliáknak, saturnaliáknak stb.

Amerika.

(A vallási türelmetlenség példája.)

Az ontarioi anglikán érsek egész Canadát bámulatba ejtette s túlzó vallási türelmetlenségével nagy feltűnést okozott. Egy fensősége alá tartozó lelkész, kinek anyja a presbyterián felekezethez tartozik, anyjával együtt egyszer egy presbyteriánus templomba lépett. A fennemlitett érsek ezt szentségtörésnek deklarálta, egy, még a második században kelt, régi kanonra támaszkodva, a mely már nemcsak Amerikában, hanem Angliában is rég feledésbe ment. Az érsek e tette nagy visszahatást szült a protestáns körökben. A torontói lapok szigorúan megrójják az érsek eljárását s ez alkalomból constatálják, hogy az anglikán egyház már annyira közeledett a katolikushoz, hogy biztos határvonalat e két vallás között húzni nem lehet. Annyi előre látható, hogy ez eset súlyosabb körülményeket is von maga után.

—z—y.

IRODALOM.

A sárospataki ref. főiskolai tanári kar véleménye a m. k. vallás- és közoktatási miniszter által az országgyűlés elé terjesztendő gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szóló törvényjavaslat felől.

Összeállította:

SZINYEI GERZSON,
akad. tanár és könyvtárnok.

Ily czímen jelent meg egy 15 lapra terjedő füzet, melynek ismertetése által t. olvasóinknak, a küszöbön levő egyházkerületi közgyűlés előtt, hasznos szolgálatot vélnünk tenni. Köztudomású dolog, hogy a kultusminiszter legközelebb oly törvényjavaslatot tett le az országház asztalára, mely az állam és felekezetek közötti viszonyra vonatkozó kérdéseket s a főfelügyeleti jogot a coordinatióra való folytonos vonatkozással tárgyalja. Tehát a kultusminiszter megtette azt, a mit sürgettünk: adott a hirhadt „Pontozatok“ helyett, melyek szerint az iskolarendezés a miniszter kényére lett volna bízva, szabályszerű törvényjavaslatot a középiskolák szervezésére és közigazgatására nézve. Kivánatos, hogy minél több oldalról és szempontból hozzászóljanak az egyházkerületek e nagyfontosságú nemzeti ügyhöz, hogy legyen az országgyűlésileg megállapítandó oktatási és nevelési rendszer, az e téren működő tényezők számbavétele mellett, leghivebb kifejezése a magyar nemzeti szellemnek!

A sárospataki tanári kar véleményét igen becsessé

Folytatás a mellékleten.

■ Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 18. számához. ■

teszi az a felfogás, mely előbb nemzetünk műveltségi szükséglete szempontjából és általános paedagogiai okokból bírálja a törvényjavaslatot és csak másodsorban vizsgálja meg azt felekezeti törvényes álláspontunk szerint. A felekezeti álláspont eltérbe tolásával nem vádolhatni az illető tanári kart; felszólalása komoly, alapos; ragaszkodik a prot. iskolai autonomiához és kellő tájékozást nyújt a törvényjavaslat lényegesebb pontjaira nézve azoknak is, kik a tanüggyel tüzetesebben nem foglalkoznak.

Legelőször is az vonhatja magára a vizsgálódó figyelmét, hogy a miniszter, mint a törvényjavaslat indokolásából is látszik, egyik szavával egyenértékűeknek veszi a két középiskolát (gymnasiumot és reáliskolát), másik szavával pedig különbözőknek állítja azokat, és így ellenmondásba jő önmagával (6, 7, 8, 9, 10, 13, 18, 58 §§). A reáliskolától megkivánja a törvényjavaslat, hogy a gymnasium által nyújtott tudományos képzésnek megfelelőt nyújtson, mindamellett a gymnasiumi érettségi vizsgálat általában a felsőbb oktatásra (tudományegyetemre és műegyetemre is), a reáliskolai érettségi vizsgálat pedig rendszeresen csak a műegyetemre képesít. Ezen egymással ellentétben álló nézet érvényre emelése a törvényjavaslatban, az a kínos küzdés és ingadozás a kétféle középiskola indokolásánál arra a meggyőződésre juttatja a gondolkodó embert, hogy a miniszter maga sem tartja szükségesnek a kétféle középiskolát. A miniszter indokolása és a törvényjavaslat alapján, így lehet és kell okoskodni ha a reáliskolából, vagy még a polgári iskolából is oly könnyen történik az átmenet a gymnasium megfelelő osztályaiba; ha a latin és görög nyelv és irodalom s az általok nyújtott képzés oly csekély dolog, hogy azt a reáliskolai növendék csak úgy mellékesen, magánúton is megszeresheti, mi szükség azzal annyi éven át és oly mértékben foglalkoztatni az ifjút a gymnasiumban, sőt minnek a reáliskola mellett gymnasium? Vagy ha a latin görög nyelvre s irodalomra a tudományos műveltség szempontjából súlyt fektetünk, sőt állítjuk, mint a miniszter, hogy éppen ezen két régi nyelv és irodalom alapján a gymnasium teljesebb és alaposabb tudományos képzést ad; ha másrészt a gymnasiumban a reáliák is oly mértékben taníthatnak, mint a reáliskolában és a gymnasiumban szerzett képesség a műegyetemre is képesít: mire való akkor a gymnasium mellett a reáliskola? A miniszter annak a forrongásnak, mely jelenleg tudományt és életet lázas izgatottságban tart, iskolai kérdésekben is, sajnálatos módon kifejezést adott törvényjavaslatában és nem volt erkölcsi bátorsága szembeszállni a különböző áramlatokkal.

Kifogása van a sárospataki tanári karnak a 66. §. azon engedménye ellen, mely szerint a hitfelekezetek, ugyszintén a törvényhatóságok és községek, valamint társulatok és magánosok magok határozzák meg az általok fenntartott nyilvános középiskolák tannyelvét. Sőt a 72. §. intéz-

kedése szerint az is meg van engedve, hogy Magyarország területén nem magyar tannyelvű tanárképezdek állíthatnak. Véleményezők helyes nézete szerint, a nem magyar tannyelvű középiskolák nemcsak a nemzetiségi bujtogatás fő- és legveszedelmesebb fészkei, hanem paedagogiai szempontból is képtelenségek, a mennyiben magyar tannyelvű egyetemeinkre növendékeinket nem képesíthetik, s így egy nagy számú ifjúságtól megvonják azt a lehetőséget, hogy Magyarország területén esetleg, mint államhivatalnokok, alkalmazást nyerhessenek. De az 1790—1 15. t. cz. szellemével sem egyeztethető össze a törvényjavaslat engedménye; mert ezen szavakkal: cum salus reipublicae ab educatione juventutis plurimum dependeat, hinc status et ordines decreverunt, ut deputatio regnicolaris systema generalium principiorum nationalis educationis elaboratura denominetur — világosan és félreérthetetlenül ki van fejezve, hogy az ifjúság nevelési rendszere nemzeti szellemben állapíttassék meg.

Kifogást tesznek a véleményezők a központosítási rendszer szigorú alkalmazása ellen, mely szerint a rendeletekkel való kormányzásnak, a miniszteri közvetlen beavatkozásnak, paedagogiai, didacticai és methodicai tekintetben is, nemcsak a hitfelekezetek iskoláival szemben, hanem különösen az állam közvetlen vezetése alatt álló iskolákban, határtalan tér nyittatik, mely mellett a legkisebb szabadság sem hagyatván fenn az egyes intézetek számára, a tanárok csak mint lelkeket gépek forgolódhatnak a tanítás körül: kívánatosnak tartják, hogy minden lényegesebb változtatással járó intézkedések (tanterv, rendszabályok) a közoktatási tanács meghallgatásával történjék, hová nemcsak a tanterületi főigazgatók, hanem a vidéki iskolák igazgatói, sőt egyes tekintélyesebb tanárok is meghívassanak; a kisebb jelentőségű dolgok elintézését (20, 43, 34 §§.) az egyes iskolák számára kívánják fenntartani. A VIII. osztály vizsgálatát feleslegesnek tartják és helyette minden VIII. osztályt végzett ifjúra egyformán kötelező vizsgálatot, legyen az érettséginek vagy másnak nevezve, indítványoznak.

A legfőbb felügyeletre (suprema inspectio) s illetőleg a törvényjavaslat V-ik fejezetében körülírt felügyelés módjaira vonatkozó észrevételeikben az 1790—1 XXVI. t. cikkre és az annak alapul szolgáló, a protestáns közjogot még bővebben meghatározó, bécsi s linzi békekötésekre, mint nemzetközi szerződésekre támaszkodnak, melyek az 1608-ik koronázás előtti 1-ső törvéncikkbe és illetőleg az 1647-ik V-ik törvéncikkbe iktattattak. Ezen alapokra támaszkodva, sérelmes pontnak találják a 65. §. előtti kikézdésének az évi szorgalomzakra vonatkozó határozatát. A törvény a kívánatos egyöntetűség szempontjából azt megszabhatja, hogy az évi szorgalomidő milyen hosszú legyen és a nagy szünidő, mely időre essék, de a többire nézve a helyi érdekek figyelemben tartása mellett, az illető hatóság intézkedése hagyandó meg.

Komolyabb megfontolást igényel a 65. §. második

kikezdése, mely szerint a kötelező tantárgyakat s azokból az illető intézet egész tanfolyama alatt tanítandó ismeretek terjedelmét és mértékét (a hitoktatásin kívül) az országos közoktatási tanács meghallgatásával, időről-időre, a vallás- és közoktatási miniszter határozza meg. Ezen pont, kifejezésbeli rugalmasságánál fogva, mindenesetre feltételezi a miniszteri közvetlen beavatkozást és rendelkezést; de ellenmondásban is van az ugyanazon §. 3-ik kikezdésével, hol az illető felekezet hatósága maga állapítja meg a tanrendszert, a tantervet és a tankönyveket. Ha a protestánsoknak az 1790—1 XXVI. t. cz. 5. §. alapján, az országgyűlésileg meghatározott tanulmányi rendszer keretén belől, a tanrendszer, a tanterv megalkotásához és a tankönyvek megválasztásához joguk van, miként egyeztethető össze ezen törvényes szabadság, melyet a miniszter sem von kétségbe, azon korlátozással, melyet fentebb említettünk, hogy a miniszter a tanítandó ismeretek terjedelmét és mértékét, időről-időre, a protestáns középiskolákra nézve is megszabhatja?

Sérelmes pontnak találja a sárospataki tanári kar a 70. §. azon pontját, mely az osztályösszevonásra vonatkozó engedélyekről szól. Felekezeti hatóságaink adhatnak ugyan engedélyt osztályösszevonásra is, de az csak akkor fog érvényesnek tekintetni, ha a miniszter előlegesen kikért engedélyével adatott.

A statisztikai jelentéseknek és kimutatásoknak közvetlenül a miniszterhez való benyújtása ellenkezik a felekezeti autonómiával.

Az iskolai könyveknek és kéziratoknak a miniszterhez való felküldése nem egyéb, mint fölösleges zaklatás; nem a tankönyv tanít, hanem a tanár.

A vagyonskimutatás felterjesztése ellen a véleményezőknél nincs kifogása, föltéve, hogy e kimutatás általánoságban vétetik és nem számadás értetik alatta.

Végül sérelmeseknek tartják a véleményezők a 78, 79 §. és az azokkal összefüggésben levő §§-kat, melyekben a tankerületi főigazgatók hatásköre a mi középiskoláinkra is kiterjesztetik.

A „Magyar Paedagogiai Szemle“ III-ik füzetében a következő tartalommal jelent meg: A „M. P. Szemle“ első 12 pályázati díja. A népiskola a népe, Herczegh Emiltől. (Léderer életrajza, phototyp. arczképe.) A közvetlen tanmódszer. Szerdahelyi Adolf. Buzgó imádság a magyar tanító ajakán. Rill József. Magyarország tanügyi állapota 1878-ban. (A közoktatásügyi miniszter 8-ik jelentésének kivonata.) Irodalmi kalauz. a) Könyvek és taneszközök ismertetése, b) Tanító-egyletek irodalmi működése, c) Tankerületek állapota, d) Tanügyi irodalmi mozgalmak, e) Bibliographia, f) Tanügyi Lapok repertoriuma. Tanügyi Krónika. Mint a tartalomban jelzett első cikk címéből is kitűnik, e derék szakközlöny 12 pályázati díjt tűz ki 12, a szerkesztőséghez beküldött paedagogiai avagy didaktikai értekezésre vagy cikkekre, a nélkül, hogy a szerkesztőség valamely megállapított kérdést vagy tételt állítana fel. Pályázati határidő az 1881-diki husvétii szünidő kezdete. A pályázati díjak összege 10 arany és 20 ezüst forint.

Uj z en e m ű v e k. Táborosky és Parsch nemz. zene-mű-kereskedésében Budapesten megjelent két kedvelt dal: 1. Nézlek, nézlek, de hiába nézlek. 2. Megy a gőzös Kanizsára. Énekhangra zongora kísérettel (vagy zongorára külön) alkalmazta Huber Sándor. Ára 60 kr.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

TANÜGYI ÁLLAPOTOK ÉSZAK-AMERIKÁBAN.

Mutatvány a „Föld és népei“ cz. váliatból*)

A vallás mellett valamely nép miveltségének, a közmívelődésnek, másik legfontosabb tényezője a tanügy. Kétségtelen, hogy Amerika tanügye irigylendő s hasonlíthatatlan előnyökkel, bár egyszersmind nagy hiányokkal és árnyoldalokkal is bír. Előnyei közé tartozik legelső sorban a tanítási szabadság rendszere és a tanerőknek fényes anyagi helyzete. Nincs ország a világon, melynek nyilvános is-

*) Szándékunk volt e jeles, s minden tekintetben kitűnő váliatról részletes ismertetést adni, lapunk szük tere azonban ezt nem engedvén meg, kénytelenek vagyunk e rövidke mutatvány közlésére szorítkozni. Ilyen érdekesen vonzó előadású az egész mű, mely Hellwali Frigyes nagyszabású munkája s más kútfők nyomán dr. Toldy László átdolgozásában, s Mehner Vilmos kiadásában 40—50 30 kros füzetben jelenik meg, s nemcsak szakférfiak, hanem a mivel olvasó közönség is haszonnal és élvezettel olvashatja.

kolái oly bőkezű alapítványokkal bírnának, s az állam, vagy egyesek részéről oly nagy segélyeztetésben részesülnének, és a hol a tanításhoz mindenki úgy hozzáférhetne, mint itt. Mihelyt valamely vadonban új település történik, azonnal minden town shipben,¹⁾ annak fekvő birtokából 2.50 □ K/m²) az iskolai alap tulajdonává lesz. Minden állam vagy minden felmért territórium több kerületre oszlik és fekvőségei 15.5 □ kilométert tesznek ki és újabb időben, az említett területen kívül, még egy rész, tehát összesen 5.18 □ K/m jut az iskolának, és pedig a kongressus rendelete folytán, s így Amerikában az iskolai alapnak jelenleg nagyobb területű birtoka van, mint a mennyi Angol-, Skót- és Írországé együttvéve. Az államkormány e bőkezűsége azon elven alapszik, hogy a köztársasági népuralom támasza csupán a nép értelmiségében és a népoktatásban található fel. A nyilvános oktatásra az Unio nem kevesebbet,

¹⁾ Így neveztetnek a kerületek. ²⁾ Az úgynevezett central sectio.

mint 222 millió frtot költ, ez összegnek egy részét az egyes államkormányok szerzik meg, a sokkal nagyobb részt azonban azon adóból veszik, melyet a polgárok, vagyonuk arányához képest, önmaguk adnak össze, s melyhez minden egyes járúl a maga részével. Így 1873-ban 27.618,362 forintot ajándékoztak össze iskolai czélokra. A városokban levő mindennemű iskolai épületek, számuk, nagyságuk és felszerelésök által mutatják, minő ápolásban részesül a tanügy Amerikában. Minden nagyobb városban van legalább egy nyilvános könyvtár, mely vagy egyesek, vagy a község által alapított és mindenki előtt nyitva áll. Az iskolákban mindazon tárgyak taníttatnak, melyek nálunk a nép-, elemi- és középiskolákban miveltetnek. A tanulók a legalsóbb iskolából, melyekben az ábéczés könyv az egyeduralgó, fokozatosan lépnek elő a grammar-school³⁾ s a high schoolba,⁴⁾ melyekben latin és görög nyelv, világtörténelem, természetrajz, irodalomtörténet, mértan és betűszám, vegy- és természettan taníttatnak. A vallás tanítása azonban elvileg ki van zárva minden nyilvános iskolából. A leányok is részesülnek minden nevezett tantárgy oktatásában, sőt gyakran a fiúkkal és ifjakkal együtt. E tekintetben azonban nincsen általános szabály előírva és minden község saját belátása szerint intézkedik, általában mindamellert a vegyes rendszerhez hajolnak.

A mi már most a tanügy hiányait illeti, megemlíten-dő mindenekelelt a tanmódszer. Ugyanis a tankönyvek többnyire kérdések-és feleletre osztják az anyagot, s ez által a tanuló emlékezőtehetsége annyira megterhelhetik, hogy ez irtalmára van a haladásnak, a szabad tanrendszer és önálló gondolkodás pedig elhanyagoltatik. E tanrendszernek oka Amerikában az hogy még mindig egyes tanítók tanítanak minden tárgyat egy-egy osztályban, s hogy e szerint a szak-tanítás még nincsen behozva. E módszer értéke tehát nem a rendszertől, hanem a tanító közegtől függ. Az amerikai államok legmagasabb iskolái, az úgynevezett „central-high school“, általában a mi algynasiumainknak felelnek meg. A tulajdonképeni gymnasiumi tanulmányok úgyszólván egészen hiányoznak és velők az összekötő kapocs az alsóbb és magasabb tanintézetek közt, mert a collegeek, melyek a mi gymnasiumainkat pótolják, nem teszik ezt eléggé.

A felsőbb tanintézetek hasonlóképen hiányosak, mert olyanok, milyenek az európai egyetemek, s a melyekben a legelsőbb tudományok taníttatnának, úgyszólván egészen hiányoznak; még nagyobb a művész-akadémiák, műegyetem-ek és bányászati iskolák hiánya. 1873 óta azonban Új-Forkban egy nagyszerű természettudományi muzeumot akartak létrehozni. A felsőbb tanintézetek azonban, mint az university, seminary és college nevének többnyire az egyes felekezetek által alapítottak és ezek a tanszékeket csak oly egyéneknek adják, kik kötelezik magukat, hogy e tudományokat az illető felekezetek szempontjából fogják tanítani.

Az Új-York állam Ithaka városában levő Cornell-University talán azon egyetlen felsőbb iskola, melyben

³⁾ Latin iskola. ⁴⁾ Főiskola vagy egyetem.

a tanszékek nem töltenek be ilyen felekezeti szempontból. A tanszékek alapítói quákerek, methodisták, kongregacionalisták, episkopálisok és szabad gondolkodásúak voltak és újabban — 1874-ben — izraeliták is tettek egy 50,000 forintból álló alapítványt, a zsidó és keleti történelem és irodalom tanszékére. E sajátos felső tanodának bizonyára sem a tengeren innen, sem azon túl nincsen mása. Cornell úr és társalapítójának rendelkezése szerint, ugyanis a tanulóknak élelmezésök és tanulmányaik költségeit saját kezök munkájával kell megkeresniök, nem kényszerítettnek ugyan erre, mert a ki teheti, annak saját pénzéből is szabad magát fenntartania, s a tandíjakat megfizetnie. A kézzel és fejjel munkálkodóknak egy 300 holdból álló telek bocsátatik rendelkezésükre, melynek terméséből a közös asztal láttatik el. Gabona, zöldségek és mindenféle gyümölcs tenyésztetik ezen, s az állattenyésztés húst, tejet, vaját és sajtot szolgáltat. Egy huszonöt lóerejű gőzgéppel ellátott gyárban a tanulók szerszámaik készítését tanulják meg, az építészetbe pedig az egyetem számára még szükséges melléképületek építésénél keil magokat gyakorolniök, minél arra is nyerneik alkalmat, hogy az útépítés és kertek alkotá-sának s fenntartásának módját is elsajátítsák. Munkájokért, melyet szakférjak és tanárok felügyelete mellett végeznek, a szokásos munkabér szerint fizettetnek. Soha sem szabad szem elől téveszteni azon czélt, hogy a munka a lehetőségig vonzóvá, tanulságossá és erősítővé tétessék. A Cornell által ez intézet számára letett tőke elég arra, hogy ezen testi gyakorlatok mellett az ifjaknak lehető legnagyobb szellemi kimivelése biztosítva legyen és az alapító azt hiszi, hogy senki, a ki komolyan vágyódik a jó nevelés után, sem fogja nehéznek találni, hogy az ő óhajta a Cornell egyetemenél teljesüljön; mert ha a tanulók azon munkának, melyet ő, mint gyermek végzett, sőt a melyet még mint hatvan esztendő s agg is végez, csak negyedrészt akarják megtenni, akkor ök tanulmányaik költségét könnyen és minden vagyon nélkül is meg fogják szerezhetni. (Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. április 30-án.

— A főt. püspök ur, mint Sepsí-Szent-Györgyről lapunknak írják, a sepsí egyházmegye esperesét hivatalosan arról értesítette, hogy a jelentkezett fiatal papok csekély száma miatt, a f. évi egyházkerületi közgyűlésen papszentelés nem lesz.

— A képviselőház közoktatásügyi bizottsága a gymnasiumi s reáltanodai törvényjavaslat tárgyalásával foglalkozik, s az eredeti szövegen eddig is lényeges módosításokat tesz. A bizottság tárgyalásai rövid idő alatt véget érnek, s valószínű, hogy a javaslat még ez ülés-szakban törvényerőre emelkedik, mielőtt az egyházkerületek véleményét is nyilváníthatnának felőle. A ref. főgondnokok s püspökök által benyújtott, s lapunk mai számának élén közölt emlékiratot a bizottság úgy látszik, figyelemre se méltatja.

— A szászvárosi Kún-tanoda eljárásága a f. évi egyházkerületi közgyűléstől egy új (mennyiség s természet-tudományi) tanszék fölállításának engedélyezését fogja kérni. Indokolt fölterjesztését e tárgyban ig. tanácsunkhoz már felküldötte, s ha a tanoda vagyoni ereje engedi, a közgyűlés bizonynyal örömmel adandja beleegyezését.

— A gy.-fehérvári egyházmegye egyházkerületi képviselője: Szilágyi Sándor, mint gy.-fehérvári levelezőnk értesít, betegsége okán, lemondott. Lemondása be van már jelentve az ig. tanácshoz.

— Nazarénus apostol. Pestmegye különböző községeiben, különösen Szadán és Laczházán tiltos gyülekezeteket tart, s a fennálló felekezetek ellen izgat egy biharmegyei (nagyszalontai) Kernya Mihály nevű ember. Működésének ellensúlyozásául K. Tóth Kálmán laczházi ref. lelkész „A futkározó hamis atyafi vagy a leálcázott nazarénus” című népies művet is irt; a vácsi püspök egyenesen az alispánt szólította fel, hogy a rajongó ember működését meggátolja, de mindéig sikertelenül.

— Nagyszerű adomány. Somogyi Károly esztergomi kanonok mintegy 60.000 kötetre rugó könyvtárát a Szegeden alapítandó egyetem könyvtárának alapjául ajánlotta fel. A könyvtárnak egyik disze a classicusok teljes gyűjteménye, de múlt századi Hungaricakban igen gazdag. A nagy-lelkű adományozó még 1000 frt évi járulékot is biztosít a könyvtár fenntartási és gyarapítási költségeire, kikötven, hogy Szeged városa erre a célra legalább ugyanennyit fordítson minden esztendőben. A könyvtár, átadtván a nyilvánosságnak, bizonyára a kutatóknak sok és becses anyagot fog nyújtani a bibliographia terén is. Semeli értékét az a körülmény is, hogy bővelkedik unicumokban.

— Keresztyén állam Afrika belsejében. Még nincs ugyan, de az angolok remélik, hogy nem sokára lesz s az angol misszionáriusok a mivelődés, haladás egy nagy tényét hajtják végre a középafrikai négerek közt. Nemrég több angol hittérítő érkezett Afrika belsejéből Charthumba, s magukkal hoztak tizenkét fiatal négert, hogy Londonban megkereszteljék és felneveljék; ezek fognak aztán, mint hittérítők, hazájukban működni. Ez ifjak közt van Mtéza királynak egyik fia is és ez által válik a dolog nagyfontosságúvá. Mtéza király a középafrikai fejedelmek egyik leghatalmasbika s az európai utazókat, legutóbb Stanleyt, igen szívesen fogadta. Valószínű, hogy országa nem sokára keresztyén állam lesz.

A főtiszt. püspök ur a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Tudásul és megtartásul.

478—1880. Vallás- és közoktatásügyi miniszter ur Ö Nagy méltósága 9329. szám alatt arra hiv fel, hogy útasítsam az anyakönyvvezetőket, hogy azon esetben, midőn a szülők vezeték nevet megváltoztatni szándékoznak, az új vezeték-nevet csak is belügyminiszteri engedély előmutatása mellett jegyezzék be az előforduló kereszteléseknel az anyakönyvbe.

466—1880. Vallás- és közoktatásügyi miniszter ur Ö Nagy-méltósága hasznos olvasmányul ajánlja a De Gerandó Antonia „Nő-tanát,” tanítónőképezdék és felső polgári iskolák növendékei számára. (Ára 30 kr.)

Köröztetnek.

375—1880. Marosi egyházmegyénkben a vadasi papi állomás: fizetése 248 frt. o. é. Köteles első évi jövedelmének hatodát az özv. árvali pénztárba befizetni; ugyszintén első évi fizetésének felét is ugyanoda, miután e javadalomra jogosult papi özvegy nincsen.

Ugyanott a cserefalvi énekvezéri állomás: fizetése 86 frt 39¹/₂ kr.

Pályázati határnap mindkettőre május vége. Folyamodványok esperes t. Vályi Pál aához Ny.-Szt.-Benedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

463—1880. Sepsi egyházmegyénkben a szacsvai papi állomás. Javadalma 64 kal. ősz- és ugyanennyi tavaszgabona; 26 kévés kalangyával. Kegyhagyomány 8 frt. Oszpora 8 frt 70 kr, 21 terű tűzifa, 1 hold 307 □ öl első, 7 hold 1379 □ öl második osztályú szántó, 1813 négyszög öl első osztályú kaszáló. Ezek adóját az egyházközség fizeti mivelleti a lelkész. Esketésért 1 frt, temetésért nem oszporásról 1 frt, anyakönyvi kiadványért 25 kr. Új paplak 5 szobával, piuczéval, gazdasági épületekkel; 290 négyszög öl házi kerttel. Pályázati határnap május 20-ika. Folyamodványok t. Csizsér Gábor esp. aához Egerpatakra (u. p. N-Borosnyó) küldendők.

486—1880. Szilágyiszolnoki egyházmegyénkben az ér-hatvani lévítai állomás. Javadalma: 19 hektoliter elegy búza, 25 frt o. é. készpénz, 4 hold 200 négyszög öl kaszáló ennek adóját az egyházközség fizeti, 4 kurta öl tűzifa beszállitva az egyházközségtől, 11 hold 671 négyszög öl szántó és rét, adóját a lévita fizeti; kamat 4 frt 71 kr. Minden tanköteles fizet 1 frtot és két véka (62 liter) csős kukuricizát: temetésért 40 kr, búcsúztatóval 2 frt. Alkalmos lakás, marha ollal és 700 négyszög öl házikert.

486—1880. Ugyanazon egyházmegyében a krmihályfalvi kántortanítói állomás. Javadalma. 90 véka gabona, 9 frt 40 kr fapénz, 6 hold 1125 négyszög öl szántó 3 fordulóban, melynek egyharmadát ugarolja és mag alá megszántja az egyházközség, beveti a tanító magjával, elhoronálja, a tavaszi 1/3-át megmiveli, az 1/3- ugarban marad. 4 hold 309 négyszög öl szénatermő hely, megmiveli, feltakarítja, behordja az egyházközség. Temetésért énekszóval 50 kr, prédikációval 1 frt. Tandij egy véka szemes, két véka csős kukuricza, nagyobb gyermektől 40 kr, kisebbektől 20 kr és egy csirke. Tankötelesek száma 66.

487—1880. Ugyanott a lelei kántortanítói állomás. Javadalma: készpénz 300 frt, tandij czimén 50 frt, két véka férőjű szántó, a régi temető füve 1/3-a. Tiszteletes lakás. Temetés ingyen, búcsúztató 40 kr.

488—1880. Ugyanott a szééri papi állomás. Javadalma: minden külön kegyeren élő gazda 2 véka (20 kupás) rostált búzát; a kinek búzája nincs 2 véka rostált száraz kukuricizát, minden gazda szüretkor 2 veder (8 kupás) mustot fizet, 24 szekér tűzifa, keresztelés 20 kr, temetés 40 kr, esketés 3 sing vászou. A mással lakók fizetnek: egy véka rostált búzát vagy szemes kukuricizát, 1 veder mustot. 18 hold 515 négyszög öl szántó 2 hold 1285 négyszög öl kaszáló, ebből a „bánszékít” az egyházközség miveli, behordja; a papitelek 1 hold 1095 négyszög öl szép gyümölcsösssel, a paplak takarításához évenként 3 véka meszet és illő segítséget az egyházközség ad; a földek adóját az egyházközség fizeti.

Pályázati határnap mind a négyre május vége. Folyamodványok esp. t. Szabó Pál aához Diósdra küldendők.

Kolozsvár, 1880, ápril 20-án.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Révai Lajosnak, Sepsi-Szent-György. Válaszolja!

Horváth István kollegának, Bürkös. Az emlékiratot, a felhatalmazás értelmében, elküldötte!

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknél külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A Székely-Mikó iskolánál történendő tanár-
választás kérdéséhez *Hegedűs István*. — Channing E. Vilmos szü-
letésnapja századik évfordulójának emlékére: Az amerikai mo-
ralisták. V. —z—y. — Arról a komédiáról. *Bartha Lajos*. (Vége.)
— Az áll. ig. tanács n. üléséből. r. t. — *Külföld:* (Németország.
—z—y. — Irodalom — *Tárca:* Tanügyi állapotok Észak-Ame-
rikában (Mutatvány a Föld és népei-ből.) (Folytatás.) — Különfélék.
— Körösvények. — Szerkesztő postája.

A székely-Mikó iskolánál történendő tanárválasztás kérdéséhez.

Kolozsvár, 1880. máj 6.

Azon izgalom, melyet a sajnosan korán elhunyt Gö-
rög István által üresen hagyott tanszék betöltésének kér-
dése nemcsak a közvetlenül érdekelt körökben, de még
általánosan országül is felköltött a protestáns tanügy föl-
virágzása iránt érdeklődők körében, maga a Székely-Mikó
iskola nagy jelentőséggel és hivatással bíró fejlődésének
ügye bátoríták fel ez igénytelen sorok íróját, hogy menten
minden részrehajlástól és kedvezéstől, a legjobb akarattal
a kérdéstről elmondja nézetét, meggyőződését.

A nagy lelkű adományozónak élte alkonyán tett
intézkedése által új jövőre támasztott iskola nem hiába
gerjeszté Sepsi-Szent-György nemes városát, a Rikán be-
lől alakult szép hagyományyal dicsekedhető communi-
tást még nagyobb lelkesedésre az általok különben is me-
legen szeretett intézet jövője iránt. A háromszéki székely-
ség, kivált Sepsi Szent-György nemes városa részéről tett
áldozatok, melyek az intézetnek székely jellegét kitörülhe-
tetlenül, örök időkre, adták meg: a legjogosabb várako-
zást ébresztheték e lelkes közönségnél az iránt, hogy a
Székely-Mikó iskola mielőbb elfoglalja azt a helyet pro-
testáns középiskoláink között, melyre annyi nemes sziv
aspirációja és egy jó tettek által dicsővé magasztosult ke-
bel végső óhaja, akarata szánta.

Eme buzgóságból, mely egy valóban protestáns ér-
zelmű néphez oly igen illő, oly nagyon méltó, tudom
megfejtani azon lelkes felszólalást, melylyel Császár Bálint
polgármester, áldozatkész hitsorsosunk, a community gyü-
lésén határozati javaslatát előterjeszté.

E javaslat egyszerre három rendes tanár választását

kívánja és az iskolai előljáróságot útasítja, hogy ez irány-
ban tegye meg a szükséges lépéseket. Az állandó ig. ta-
nács e nemes buzgóságból fakadt s bizonyára lelkes ap-
plausussal elfogadott határozati javaslattal szemben, csu-
pán az üresedésbe jött klasszika literaturai tanszék és igaz-
gatói állás betöltését rendelte el. Honnét e nagy eltérés?
A közóhaj, a közvélemény ellenében, miben rejlik oka a
tartozkodó megfontolás és óvatos eljárás azon nagy mértéké-
nek, melylyel egyházkerületünk kormányzó testülete élt
határozatánál?

Az állandó igazgató tanács meg tud felelni magá-
ért. Hivatkozhatik a Székely-Mikó iskola meglehetősen ren-
dezetlen vagyoni helyzetére, még pedig a legközebről be-
vett teljesen megbízható adatok alapján. A folyó év feb-
ruár 26—28-án az egyházkerületi bizottság által megej-
tett beható és alapos vizsgálat szomorú adatai, ez iskola
vagyoni helyzetére épen nem vetnek oly kedvező világot,
mely feljogosíthatná annak előljáróságát elhamarkodva oly
lépés megtételére, milyen egy vagy épen két új tanszék
rendszeresítése.

Nem az activ vagyoni hiánya, mert az 84,100 frtnyi
összeget képviselne, melynek kamatai az 1916 frt 67 kr
bérjövdelemmel együtt körülbelől 8000 frt évi jövedel-
met hajtának, de a biztosítatlan, a kockáztatott és elve-
szendő tőkék roppant mennyisége (mintegy 65,398 frt 63
kr), melyhez még majd nem négyezer biztosítatlan ka-
mathátrálék és egyéb követelés járul, teszük szüksé-
gessé és teljesen indokolttá az igazgató tanács óvatos el-
járását, mely szerint ez úttal, ily közel a közgyűléshez,
midőn még több oldalról az előljárósággal a netalán rend-
szeresítendő tanszékek kérdését, melynél nemcsak anyagi,
de paedagogiai nézőpontok is felette nagy fontossággal bir-
nak, tisztába nem hozhatta, csak az üresedésbe jött tan-
szék betöltését tartja lehetőnek.

De mint mondók, az állandó ig. tanács megfelel el-
járásáért, bizonyára jobban és döntőbb érvekkel. Magam
tiszán tanügyi nézőpontból kísérem meg a kérdés meg-
világítását, azon reményben, hogy járulhat valamivel a
talán nem épen tapintatosan felgerjedt izgalom csillapítá-
sához a nyugodt hang, melylyel e kérdéshez szólni ki-
vánok.

Az izgalom jó részét okozza az, mi e világon már
annyi kellemetlen forrongást idézett elő: a hatalmi és ér-

dekkörök ingadozása, mely a Székely-Mikó iskola intéző körei közt surlódásokra vezet. Császár Bálint indokolásán érzik a megbántódás hangja, melylyel az iskolai előjáróság eljárását, melyet közönyösnek, kapkodónak tart, megbírája. Egy intézet nyugodt, csendes fejlődését gátolja, ha folytonosan inog a talaj, melyből kinő, viharos a légkör, melyben magasra tör. Rendezni kell, elodáztatlanul kell rendezni és szervezni egy egységes, egyöntetű, mindenérdekkört és jogos hatalmi igényt kielégítő kormányzó, igazgató testületet, mely az iskola élén álljon, azt védje, óvja a külveszélyektől, a belfejlődést pedig tapintatosan mozditja elé, tekintettel úgy a nevelésügy követelményeire, mint a specialis szükségekre, lathá vetve a quid valeant humeri mellett a közóhajt is. Lehetetlenség, kivált vidéken, a tanárnak annyira tisztán tudományos magasságba helyezkednie, vagy elzárva magát a külbefolyástól, tudományos hivatásának és csupán csak ennek élnie. Protestáns tanárnak a közszellemmel nem törődő szobai légkör soha sem szolgált javára. A protestáns nevelés szabad elveivel ez nem is egyeztethető össze. De ha mindegyre kénytelen a vidéken nem egyszer sajnosan elhatalmasodott nepotismus taposó malmán örölni el lelkét és szentebb hivatását, magasb törekvéseit: türethetlenné válik helyzete, meddővé működése. Helyesen szervezett igazgatása által a tanár egyéni befolyása biztosítva lehet, a nélkül, hogy a befolyásra hivatott tényezők kizáratnának. E kérdést kell legelőbb eldönteni.

Ezután jó a tanárválasztás. Okleveles tanár választását az egyházkerület már elvben kimondá, ez elv alkalmazását közelebből kimondandó. Ezt nem lehet sem Ényeden, sem bármely más középiskolánknál oklevél nélkül alkalmazott tanárookra való célezattal, vagy rossz és épen nem tapintatos élezczel elütni-vétni, a helyett, hogy nyiltan mernők háttérben lebeghető gondolatainkat elárulni. A többi a választás dolga. Ez oda vetett mondás hív fel első sorban ovatosságra, mert választó jogunkkal élni, de valóban élni kívánunk. A jelenleg alkalmazott segédtanárok érdemei birnak rá engem és hiszem, hogy több választó fog velem egy véleményen lenni arra, hogy aduk meg nekik az alkalmat, mikor igazán teljes joggal és várakozással tarthatnak igényt megválasztatásukra. Ezért sem kell most több tanszéket egynél betölteni. Ez egyre pedig nemcsak szakembert, de adminisztratív képességgel bíró egyént is kell választani. A szakszerű képzettség mellett pedig a jelen viszonyok közt az oklevél a biztosíték. A régi minősítést a Lehrjahre mellett a Wanderjahre, az alkalmaztatás, a sok oldalról kipróbált működés meg lehetőségen biztosítja; de mai napság a magyar tudományos kultúra iránt lennénk bizalmatlanok, ha az oklevéllel ezt még biztosabbnak nem tartanók.

Tehát okleveles tanárt választunk. A bölcsgondolással és a didaktikai közvélemények által kívánt sorban és rendben rendszeresítendő tanszékek betöltése könnyebb fog lenni, ha a tanárválasztás módja végleg törvényes alakban lesz szabályozva. Tehát nem a lelkesedés

hiánya, nem a buzgalom kisebb mértéke, de épen a szeretve féltett nemzeti kincs: a Székely-Mikó iskola iránti — talán óvatosabb és körültekintőbb, mert tárgyiasabb — gond és aggodalom okozza, és reméljük, kimentí e sorok írójának azon meggyőződését, hogy a Székely-Mikó iskolánál jelenleg csak a klasszikus irodalom tanszékét kell okleveles tanárral betölteni; de utána tesszük azon óhajtásunkat, hogy az állandó ig. tanács hatalmaztassék fel a jövő évre az előjárósággal egyetértve, egy újabb, még pedig a történelem-földrajzi tanszék rendszeresítése iránti javaslat megtételére és eshetőleg a közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében a jelölések kiürítésére. Ugyanis egy gymnasiumnál e tanszéknek kell másodsorban következnie, ezután a magyar nyelv és irodalom, ezután a menyiség és természettan tanszékei következzenek. Czikket Goethe ez örök igaz szavaival végzem: „A tető vonz, de nem a lépcsők.“

Hegedűs István.

születésnapja századik évfordulójának emlékére.

Az amerikai moralisták.

V.

Emerson élettörténete sokban egyezik Channingével. E két rokon szellem még olyan viszonyokban is találkozott, miket egy felsőbb hatalom rendel és intéz.

Emerson 1803-ban született Bostonban. Tanulmányait a Harvard-Collegeban folytatta s csakhamar lelkészi állomást nyert Boston egyik unitarius egyházában. Az uriszent vacsora dogmája felől táplált nézetei azonban őt összeütközésbe hozták hűveivel s ő állását kénytelen volt odahagyni. Ezután aztán egészen visszavonultan élt Bostonban és Concordban, s teljesen tudományának szentelé magát. Azon órák, melyeket ő elmélkedésre fordított, meg is hozták gyümölcseit: több oly művel ajándékozta meg a világot, mik nevét halhatatlanná teendik. Minden irata hiven tükrözi vissza gondolkodás világát, s elvei több tekintetben megegyeztek Carlyle-éival, e nagy transcendentális filosoféival. Költeményei nem csekély költői hivatását is bizonyítják.

Sok rokon vonást találhatunk bár Emersonban és Channingben, nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy nem tápláltak mindenre nézve egyenlő nézeteket.

Emerson szelleme különösebb és tudványosabb volt, nagyobb képzelő tehetséggel, alaposabb tudományos készültséggel bírt Channingnél, kifejezései meglepőbb fordulatokban gazdagabbak, bájolóbbak s gyakran az ábrándok honában tévelyegnek.

Nálánál szabadabb, függetlenebb szellemmel senki sem bírt, s nagyobb ellenszenve a felekezeti pártállások ellen senkinek se volt. „Légy önmagadé“ ez volt kedvencz jel-szava.

Meleg kedélyvel bírt. Egy főpontban hasonlít Channinghez, t. i. ő szintén igen gyakran felveté irataiban e kérdést:

„Mily szempontból kell az ember egyéniségét tekinteni?“

A nevelés, az egyén jogai s jogszerű befolyása a társadalomra, ezekben körvonalozható Emerson filozofája.

Az egyénre hivatkozik minduntalan, s ez elvét határokon túl üzte. Daczolt a törvénnyel, a míg volt ereje a visszatérésre. A mysticismus határainál azonban, mert épen addig hatolt, kénytelen volt megállani.

Számos politikai elve volt, de ezek mind összefoglalhatók a következő tételben:

Az állam csak a polgár neveléséért létezik.

Sokkal nagyobb befolyása volt azonban a művelt osztály, mint a munkás osztály körében, mert inkább az elvek, mint a tettek embere volt. Nem bírt szenvedélyvel a lelkesítésre.

Parkerben, épen ellenkezőleg, a szenvedély kicsapongott s ez megölte. Talán Parkerben lakozott a világon a legszelidíthetlenebb lelkiismeret. Fiatal éveiben egész hévvel, csüggedés nélkül, küzdött a pauperismus ellen.

Legnagyobb szeretettel a fiatal leánykák nevelésének kérdésével foglalkozott. S e tekintetben mindent a felvilágosult anyáktól várt.

Nagy szelleme azonban a rabszolgaság ellen folytatott küzdelemben tünt ki leginkább. E tekintetben Channing követője volt, sőt túlszárnyalta őt oly messzire, mint a minő távolság van egy szelid-kegyes, s egy szenvedélyes, s a veszélybe bátran rohanó lélek között.

1854-től 1858-ig, egészsége veszélyeztetésével is, folyton írt s működött ernyedetlenül. Ő előre látta a bekövetkezendő polgári háborút. Az északi gyarmatok győzelme a déliek fölött morális téren is vont maga után következményeket, s befolyást gyakorolt Parker beszédeinek hatására.

Parker, a déli gyarmatok esküdt ellensége, meg mérészelte sérteni egy alkalommal országának törvényét: a szökevény rabszolgára alkalmazott billt. Megbélyegezte mindazon társadalmi vétkeket, melyek az amerikai uniót megszegyenítik, nyiltan kihirdette, hogy az erkölcs neki jogot ad egy ily törvény megszegésére, s meg is tartá szavát. Az amerikai nép száján még ma is él ama remek beszéd, melyet ő, védenceze, Stinson Tamás, elfogadása felől mondott. Szük terünk nem engedi, hogy bár csak kivonatilag is közöljük.

Közreadjuk e helyett inkább Parker életének rövid vázlatát.

Parker Tódor 1810-ben született Massachusettsben, közönséges paraszt szülőktől, Szülőinek vagyoni állapota nem tette reá nézve elnyerhetővé a magasabb elemi okta-

tást, csupán silány falusi oktatásban részesült. Tudvágya azonban kieszközölte azt, hogy gymnasiumi és egyetemi tanulmányait Cambridgeben befejezhette, s ezután egy congregationalista felekezet Bostonban papjává választá; szabad-elvű eszméi azonban, melyeket Emersonnal, Browsonnal és Fuller Margarettal együtt terjesztett, oly élénk visszahatást szültek bizonyos körökben, hogy ő kénytelen volt hivatalát letenni. Szerencséjére azelőtt egy gazdag házasságot kötött volt. Ezután bejárta Európa nagyobb államait, s midőn aztán hazájába visszatért, azt tapasztalta, hogy távolléte alatt a kedélyek ingerültsége ellene csillapodott. Csakhamar visszanyerte hivatalát, nyilvános felolvasásokat rendezett, melyek oly nagy mérvű látogatottságnak örvendettek, hogy a legnagyobb templom is szűknek bizonyulván a hallgatók befogadására, kénytelen volt azokat Boston legnagyobb termében a Melodeon-ban tartani meg. Annak daczára, hogy különösen orthodox részről, gyakori megtámadásoknak volt kitéve, maig is azon személyek közé tartozik, kinek jellem-tisztaságát még elvellenei sem tagadják meg, s kinek neve körül örökké a közbecsülés halhatatlan koszorúja viruland.

Lelkesüljünk tehát a nagy emberek példáján, s vegyünk figyelembe két dolgot:

Először akarjunk, a mint Channing, Parker és Emerson akartak, azután miveljük ki szellemünket, a mint Longfellow mondá:

Excelsior!

—z—y.

Arról a komédiáról.

Tordos, 1880 ápril 18.

(Vége.)

Haj! mily sok szép időt töltöttünk mi el, nézván a csillagokba, úzván a magas egyházi politikát (gombási votumok stb.) s nem látván meg alatt a sarat, melyben gázolnunk kell, miután még Jókai légjárói számunkra feltalálva nincsenek! S mi mind e sok szónak a vége? Az, hogy lelkészeink egy jó része a tifagomen és tipionon nagy kérdésével levén éjjel-nappal elfoglalva, szellemileg elsatnyúl, azon egyéb iránt bő mértékben nyert sztlélek, melyben felovatasok alkalmával a mi kezünknek fejökre tétele által részesültek, csakhamar elszáll, s lesznek szegény nyomorékjai a testületnek, minden élet és eredmény nélkül, mert azon a téren, melyen ők működnek, sztlélek, azaz lelkesedés nélkül, épen a mai időben, nem sokat lehet tenni. Ma-holnap egy évtizede, hogy, hitünk szerint, az új szervezettel megalapítottuk az új eget és új földet. Csakhogy a föld maradt a régi, s az ég tán még sötétebb, mint volt, mert ott, hol kezdenünk kellett volna — az alap letételénél — egyházközsegeink rendezését, szervezését illetőleg nem igen csináltunk semmit. Azt nem egyszer zengték el már számosan, épen e lapok hasábjain is, hogy a kor színvonalán álló, mivel s mindenekefelett buzgó lelkészi karra van szükség. Mert „ha a só megizetlenül“ stb. — ha a lelkész maga is hideg egyháza iránt — s ha

csupán csak kenyérért lépik a papi pályára: irhat akármi-lyen szép prédikációt, s el is declamálhatja nagyon szépen, ha van alkalmas organuma hozzá, de minden declamatioja nem lesz egyéb czimbalom zengésnél, s minden szép prédikációi alig ha többet fognak érni, mint egy pipa dohány. Igen, de azért a lelkészképző-intézetek javításán, annak a korszínvonalára emelésén fáradoztunk-e elég erővel? Alig hiszem. Pedig, a nélkül, hasztalan várjuk azt a lelkes, buzgó lelkészi kart, mely, ha kell, kész habozás nélkül gályákra is menni egyháza jogainak védelméért. Rendeznünk, szerveznünk kell hát egyházközségeinket. Nem csak ki kell mondanunk, hogy ha papodnak 500 frtot képes vagy adni, akkor lehetsz önálló egyházközség, hanem szorosán meg kell követelnünk a kellő alap kimutatását, s ha úgy a papi fizetés, mint az évi adók s másnemű köz-szükségek fedezésére biztosan rendelkezik a kellő alappal, csak azután mondani ki önállósítását. A régebbi időkben erőnek-erejével a hivek által kihatszázalékosított tőkétet be kell szedni, s értékpapirokban helyezni el. Meg kell törnünk a közönyt, a hidegséget, mely a királyi papság egyik és pedig nagyobb felének szívét jelenben elfoglalja, saját melegségünk, buzgóságunk által. E végre olyanná kell tenni theol. seminari-umunkat, hogy az felmelegíteni, már az intézet falai között, képes legyen az ifjú theologus nemzedéket: s akkor, midőn mindez meglesz, eltörölhetjük bátran a visitatiot, mert akkor, azt hiszem, elég lesz, ha esperes, vagy más va-laki 3—4 évben rövid körutat tesz egyházmegyéjében. Mig azonban így állunk, mint jelenben, mig az egyház iránt való közöny, hidegség oly nagy, mint most a hivek között, hogy fizetés nélkül alig akad valaki, ki az egyházért kinyújtja kezét; mig lesznek oly egyházközségeink, melyek jóformán az ígére bizzák, megélhetés szempontjából, papjaikat, egyház-községeink, melyekben p. o. az évi adót kalappal kell minden évnegyedben össze koldulni a szegény papnak, a tán még szegényebb hivektől; mig lesznek oly lelkészeink, kik a szegénység vaskoze által kénytetve, eke és kapa mellett töltik el a „lelkek összeköttetésére“ szánt minden idejüket, úgyannyira, hogy van, fájdalom, nem egy példa, midőn a lelkész kis egyházközségének nem igen terjedelmes számadá-sait, ha uchatniust állitunk háta megé, még sem képes összeállítani: addig, neveztessek az visitationak, vagy akár-minek, de az egyházközségek vagyoni és szellemi állását évenként a helyszinén megvizsgálni elodázhatlan szük-ségnek tartom.

Azok közül, kik eddig a tárgyhöz szólottak, tudomá-som szerint, egyik sem szavazott a visitatio eltörlésére. A marosi egyházmegyéből czikkező is csak módosítását óhajtja, oly formán, hogy bizonyos, általa jelzett, irományok stb. beküldessenek az espereshez s végezze aztán a visitatiot az egyházmegyei előljáróság az esperesi irodán. Uram bocsá! hisz eddig is az a bajunk, hogy minden téren túlságosan belé mentünk a burokratikus igazgatásba — kormány-zásba. Ime p. o. a szolgabirák — hogy másokat ne említsünk ezúttal — mily lelkiismeretes pontosság és buzgósággal állitják be irodájukat, miként barikadirozzák el magokat a

nagy irodai asztalok és acták megé, mily szakadatlan fo-lyammal iratnak azok mellett az asztalok mellett az üdvö-sebbnél-üdvösebb rendeletek. De hogy ott a községben a nép s az alárendelt hivatalnokok mit csinálnak? amaz üdvös, s a törvények szabványainak teljesen megfelelő, rende-leteknek van-e valami fogamatja, eredménye, ennek utána nézni a jó Istenre bizatik, s ha akarna is szegény szolgál-bíró utána nézni, nem tud, mert előlik felsőbbjei actákkal. Szóval abban az irodában, s működésben minden feltalál-ható, csak az a picziny kis csekélység hiányzik teljesen, mit közönségesen léleknek neveznek az emberek. Az es-peresi irodán is megvizsgáltatnának az acták, melyeket az egyházközségek beküldenének, s reájok iratnék valószínűen a szokásos „láttam“ és ezzel végezve lenne a dolog. Csak-hogy, úgy tetszik nekem, e működésből is teljesen hiányoznék merőben az a csekélység: a lélek. Pedig: „lélek az, a mi meg-elevenit“. Én tehát maradok a régi visitatio mellett, az ide vonatkozó kérdő pontok módosításával, mert arra a kérdésre, hogy eltörölve a visitatiot, mivel helyettesítsük azt? kénytelen vagyok a cigánynyal felelni: „szólj már koma te is, mert én eleget beszéltem.

Bartha Lajos.

Az áll. ig. tanács n. üléséből.

Kolozsvártt, 1880. máj. 2. 3.

Igazgató tanácsunk, a felhalmozódott ügyek számára s még inkább terjedelmes voltára való tekintettel ismét két napra terjedő nagy gyűlést tartott, s illetőleg a második napon r. ülésben folytatá az ügyek tárgyalását.

Jelenvoltak: főt. Nagy Péter, elnök; Lészai Ferencz, Incze Mihály, Benkő János, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Pa-rádi Kálmán, Szász Béla, Bodor Antal, Szabó Ádám. A má-sodik napon: Benkő János és dr. Kolozsvári Sándor kivé-telével ugyanazok.

Adjuk a két ülés főbb tárgyait egymásutánban.

Az elnökileg elintézett ügyek bejelentése és tudomá-súl vétele után

Az elnök bemutatja br. Vay Miklos ő excja levelét, mely mellett megküldi a főgondnokok és superintendensek már említett kérvényét a képviselő házhoz, a középtanodai törényjavaslat ügyében. Áttétetik a közgyűléshez.

Dr. Kolozsvári Sándor előterjesztése folytán fölhiva-tik a pénztárnok és számvevő, hogy minő forrásból lehet-ne némi segílyt nyújtani a győrfalvi k. tanitónak?

Az elnök fölhivja a gyűlés figyelmét arra, hogy a földhitelintézeti papirok, ha kisorsoltatnak, az illető alap, a mostani magas árfolyam okán, megkárosodik, miután a ki-sorsolási összegezen ugyanoly név-értékű papir nem vásárol-ható. Ki hordozza tehát a kárt: az alap-e, melynek papir-ja kisorsoltatott, vagy a javadalmazott, ki a kamatokat él-vezi? A határozat az lön, hogy abban az esetben, midőn a kisorsolt papir kamatai valamely egyházi szolgál-ság sileg biztosított fizetésébe adandók ki, a tőke csorbulása az

államsegélyből helyezendő vissza, hogy a kedvezményezett jövedelme ne csonkuljon.

A tanodák figyelme fölhivatik a múlt évi egyházker. közgyűlés 52. sz. határozatára, mely szerint jövőre csak okleveles tanárok választhatók, hogy candidatiókat ehhez képest tegyék meg.

Tárgyalás alá vétetvén, egyfelől a sepsi-szent-györgyi tanoda megvizsgálására kiküldött bizottság jelentését referáló commissio előterjesztése; másfelől a tanoda előljáróságának újabb sürgős kerése, hogy a közgyűlés helybehagyásának reményében ama tanodánál egy második rendszeresítendő r. tanári székre is irassék ki a candidatio; az ügy minden oldalú megvitatása majdnem egy teljes ülés idejét vette igénybe.

A vizsgáló bizottság jelentéséből kitűnik, hogy a Székely-Mikó tanoda az utóbbi két év alatt örvendetes gyarapodásnak indult ugyan, ügyei a b. e. igazgató tanár munkálkodása nyomán rendes kerékvágásba terelődvén, azonban a tanoda alapját szolgáltató tőkék, mint följánlott alapítványok, részint behajthatlanokká váltak, s a mennyiben behajthatók is, telekkönyvileg biztosítva nincsenek. Majdnem kétharmada az alapítványnak biztosítatlan, sőt a befolyt s a tanoda által elhelyezett tőkék egy része is ugyan e sorba tartozik. Ennek az állapotnak természetes következménye aztán, hogy a kamathátrálékok (még tanodai gondnokoknál is) 14000 frtnál is magasabbra emelkedtek, s kérdés, ha ezeket is lehet-e biztosan beveendőkné tekinteni? Alig 38 ezer forintot lehet a formák szempontjából teljesen biztosítottnak tekinteni s ebből is 30000 frt, földhitelezési papirokban, a Mikó-alapítványnak az a felelőse, a mely már most a rendes tanodai kiadásokra kamatozik. Ellenben p. o. a város 24 ezer frtos alapítványa, melynek kamatai fizetését a város egy időben formális okokból fölfüggesztette vala, forma szerint kiállított alapító levél által szintén nincs biztosítva. A rendben talált pénztár adatai és a számadások szerint úgy áll ugyan a dolog, hogy az évi bevételek 8000 frtra s a szigorúan vett tanodai kiadások 6000 frtra rugnak évenként, ám a passiv tőke is huszezer frton felül van s még kézmives számolatok s építési részvénytőkék és kamataik is vannak tisztázatlanul, sőt további építkezésekre is van kilátás.

A referáló commissio, aztán, az előadatok alapján előterjeszté a tanoda kormányzó testületének történeti phasisait is, melyekből kitűnt, hogy a rikánbelői communitás, Sepsi-Szent-György város (alapítványt tevő közgyűlési határozata értelmében) folyton befolyást kívánt a tanoda kormányzatára, az egykori főconsistorium pedig, bár egyelőjén és utoljára, némi engedelményeket tőn, mindazonáltal kimondá ismételten, hogy a kormányzó-testület összealkotására nézve ragaszkodni kíván a többi tanodánál divó szabályokhoz. Úgyane merev magatartást követte a főconsistorium a papi pót-gondnokok alkalmazására nézve s az először alkalmazott ily pót-gondnokok elhalálása után nem is engedélyezte a megürült helyek betöltését. Ellenben a mostani vizsgáló bizottság nem csak egy második r. tanári szék lehető rendszeresítését javallja, hanem a communitás

abbeli óhajának betöltését is, hogy lehetőleg egy Sepsi-Szent-Györgyön helyt lakó gondnok választása tétessék lehetővé, s végül a referáló commissio a tanoda pörös ügyeinek zavaros volta alapján az iránt is gondoskodást kíván, hogy a künnlevőségek biztosítása minél előbb keresztül vitessék, első sorban a vizsgáló bizottság javaslatához képest, az ig. tanács atyafiságos fölszólítása nyomán, s ha kell, egy állandó s esetleg különfizetésre fölfogadott ügyvéd törvényes eljárása útján.

A vizsgáló bizottság (Szentiványi Kálmán, Bihari Sándor és Székely Iván) jelentése, ezeken kívül kiterjeszkedik az összes tanodai élet és ügykezelés részleteire is, feltűntetvén igen alaposan a hiányokat és az orvoslás módozatait is, valamint a dicséretre méltó javulásokat, melyek jó részt a már csak néhai igazgató érdeműl tulajdoníthatók, — de miden javulás mellett is szükségesnek tartja, hogy a vagyon-kezelésnek és ellenőrzésének múlt évben megállapított szabályai e tanodánknál is érvénybe léptetessenek.

A referáló commissio aztán minde felsorolt és részleteiben itt föl sem sorolható szempontok tekintetbe vételével javasolta a kormányzó testület összealkotására nézve, hogy jövőre, az előljáróság mostani tagjainak jogai érvényben hagyatván, kivétel nélkül egyenlő jogú gondnokok választassanak, a rendes 3-as candidatio alapján a közgyűlés által ama tanoda mellé, candidálván a tanoda egy fő- és két algondnokságra, a rikánbelői communitás egy fő- és egy algondnokságra és Sepsi-Szent-György városa egy algondnokságra (az elfogadás után kiteve hitsorsosunkat). Az előljáróság tagjai levén még, természetesen a rendes tanárok és az erre szabályszerűen felhatalmazott s. tanárok.

Az így kiegészítendő előljáróság aztán kormányozza szabályszerűen a tanodát s ellenőrizzé, a többi tanodánál már életbe léptetett módozatok szerint, a vagyonkezelést, munkába indítván, a vizsg. bizottság javaslata szerint, a vagyonbiztosítást, ha kell, fizetésre szerződttetett r. ügyvéd segélyének igénybe vételével is, az áll. ig. tanács bizatván meg, hogy a vizsg. bizottság részletes javaslatait az előljárósággal egyetértve, a körülményekhez képest, rendre-rendre foganatosítsa is.

Mindezek így megállapittatván, a referáló commissio a nyilván szükséges második r. tanári tanszék rendszeresítését csak akkor ajánlotta, ha a künnlevőségek mind biztosítottak, a tartozások törlesztettek, szóval a tanoda vagyoni ügyei, előljáróság és ig. tanács közreműködése nyomán, teljesen rendeztetett — legfőlebb azt az expedienst tudván a tanszék-szaporítás szaporítása kedvéért javasolni, hogy a b. e. gr. Mikó örökösei beleegyezése kéressék ki, hogy az alapító levél határozatától eltérőleg a második 30000 frt alapítvány kamatai egy része is fordítottassék egy új tanári katedrára, s csak a fönmaradó kamatok tőkésítessenek. Az ig. tanács az alapító-levéllel ellenkező e javaslatot elvetvén, kimondá, hogy a közgyűlésnek a bizottsági javaslat első ágát ajánlja elfogadás végett, s egyszersmind felhatalmazást is kér azra nézve, hogy ha a vagyon-ügy rendezése a jövő évi közgyűlést megelőzőleg annyira

tisztáztatik, hogy veszélv fönn nem forog, irhassa ki a második és esetleg harmadik r. tanszékre is a candidatiót, azonban oly fajtájú tanszékekre, a minöket az addig megállapítandó országos tanterv a human gymnasium számára szükségessé teend — miután az előjáróság mostani felterjesztése, mely e megállapodások nyomán elútasítólag intéztetett el — a második r. tanszékét természetiekre kívánta volna rendszeresített, holott, annak idején, előre láthatólag történelmi s földrajzi tanszéknek kell a gymnasium második tanszékének lennie.

Ily javaslatokkal megy az ig. tanács a közgyűlés elé a s.-szent-györgyi tanodát illetőleg.

A gyűlésnek többi tárgyáról legközelebb.

r. t.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(A kulturharcz állása.)

A pápa és a német kormány között folytatott alkudozások, mint a „Nat. lib. Corresp.“ megbízható forrásból értesül, teljesen fennakadtak. A pápa utóbbi időkben megint nem akar hallani engedményekről, Berlinben tehát az irányadó körök arra vannak utalva, hogy nyugodtan várják be a következőket. Nagyon rossz szemmel nézték tehát azon bölcsek augurok a jövőt, a kik a pápának egy letett érsekhez intézett levelét a béke galambjának hitték.

(Langhans F. f.)

A protestans világnak nagy gyásza van. Langhans Frigyes, a berni egyetemen theologiai tanára, a protestan-

tismus kiváló bajnoka ápril 17-én, 51 éves korában, megszűnt élni. Halála nagy veszteség helvétiai testvéreinkre, kik őt fejüknek ismerték, mert művelt lelkében igazi emberszeretet, a protestantismus ügyéért mindig lángoló tetterő lakozott, másfelől pedig egyike volt a legkitünőbb egyházi szónokoknak s theologusoknak, Fiatalkorában Oberlandban lelkészkedeti, innen a waldai menhely papjának választatott, s itt egész 1871-ig buzgón teljesítette kötelességét, míg nem a berni egyetem theologiai fakultásán rendkívüli s 1876-ban rendes tanári széket nyert. Számátalan művei közül legjelesebb a pietismusról szóló munkája, mely annak idején nagy feltűnést keltett. Temetése nagy részvét mellett ment végbe. Nyugodjék békével!

—z—y.

IRODALOM.

Füzetes vállalatok: a Mehner kiadásában megjelenő Ribáry-féle képes világtörténet II.-ik kötetének 12, 13, 14 és 15 füzetei megjelentek, úgyszintén a Somogyi-Rautmann-féle „Magyar-Lexicon“ 49—53 füzetei is, Czérna-Dillingen tartalommal. E vállalatok külső kiállásának csínja, és beltartalmának korrektsége a füzetek szaporodtával örvendtesen növekszik.

Új zeneművek. Táboriszky és Parschnál megjelentek, Kóródi Péter legújabb pályanyertes népszínművének, a „Legény bolondjának“ összes dalai egy nagyobb füzetben; tizenhat dal, köztük négy Szentirmay Elemértől, egy pedig Zeitner Arankától; énekhangra zongora kísérettel alkalmazta Erkel Elek; ára 1 frt 50 kr.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

TANÜGYI ÁLLAPOTOK ÉSZAK-AMERIKÁBAN.

Mutatvány a „Föld és népei“ cz. vállalatból.

(Folytatás)

Az 1870-iki népszámlálás szerint, 360 egyetem és kollégium állott a felekezetek befolyása és ellenőrzése alatt, melyek nagyobb részt nem feleltek meg a hozzájuk kötött várakozásoknak; aránylag legjobbak még a katolikus és protestáns ilyenmő intézetek. White tanár a Cornell-University elnöke, 1874-ben ki is mutatta, hogy az őszes amerikai nevelés és tanítás pénzszerzésre és nyereségre van alapítva.

Ezzel összefüggésben bizonyította azt is, hogy a nyilvános testületeknél, a törvényhozásban és a hivatalokban, az irodalmilag képzett egyének száma napról-napra apad.

Ezen, a felsőbb körökben észlelhető hanyatlás, az alsóbb néposztályban is tapasztalható. Ámbár az amerikainépeket sokat tart arra, hogy a gyermekek tanításban részesüljenek,

a kényszeroktatást nem ismeri és egészen a szülők tetszésétől függ, hogy küldik-e gyermekeiket iskolába vagy nem? A délen lakó elszórt szegény fehérek nem küldhetik, s az írek a nagyobb városokban nem akarják gyermekeiket a nyilvános iskolákba küldeni, és bizonyos, hogy a legjobb iskola is csak akkor mutathat fel eredményt, ha látogatatik.

Ezen árnyoldalok daczára is napról-napra fogy az irni s olvasni tudók száma, mert, míg 1840-ben 32%, addig 1870-ben már csak a lakosság 15%-a tartozott ezek közé.

A középszerű miveltiségnek nagyobb terjedelmét bizonyítja mindamellert az olcsó újságok, folyóiratok és könyvek roppant elterjedtsége. Minden utcásarkon árúlják ezeket; e mellett azonban az irodalom, művészet és tudomány nem áll egy színvonalon Európáéval. Legnagyobb lendületet kétségtelenül az időszaki és napi sajtó vett, különösen a politikai. Ennek sikerei bámulatra méltók és felülmúlják minden ehhez hasonló intézményét az ó-világnak. A sajtó a legkorlátlanabb szabadságnak örvend ugyan, de

ezzel sokszor annyira visszaélt, hogy hiteléből és tekintélyéből sokat veszített.

Nyelvismeret dolgában az amerikaiak, leginkább a férfiak, nem igen tűnnek ki, a mi, részben, nem is csodálható. Nyelvök ugyanis az angol, világnyelv, melylyel az amerikai bárhol boldogul, e mellett azonban az üzleti élet, sürgés-forgás, melybe a férfi ifjúság oly hamar vonatik bele, időt sem engednek, hogy idegen nyelvet megtanuljon. A nők e tekintetben kedvezőbb helyzetben vannak és a tapasztalás szerint a legtöbb mivelte nő, anyanyelvén kívül, még francziául és németül is beszél és pedig szép kiejtéssel. Ugyanez áll a zenéről és egyéb szabad művészetekről is, melyeket az amerikai férfinak elsajátítani nincs módjában, az idő hiánya miatt. Pedig, ha tudnák, mennyi élvezettől fosztják meg magukat!

Könyvtárak. Az Únióban van ugyan néhány nagy könyvtár, de még a legjelentékenyebb is, mint a bostoni és az új-yorki Astorkönyvtár megette állanak a nagy európai könyvtáraknak. Ritka és drága munkákban pedig épen nagy hiányt szenvednek. 1860:

537 kollégium könyvtárában volt	412,708 kötet
10,558 nyilvános iskola „	1,771,976
6205 vasárnapi	2.072,489
537 egyházi „ „	412,708 „
Összesen: 17.837 könyvtárban	3.669,881 kötet
1864-ben volt:	
Massachusetts államban a cambridgei	
Harward egyetem könyvtárában	150,000 köt. és 70,000 füz.
Új-Yorkban az Astor könyvtárban	140.000
A bostoni nyilvános „	130.000 és 31.041
A philadelphiai könyvtár-társulat	
könyvtárában	85,000
A kongresszus könyvtárában	82,775 „ és 3,000 „
A bostoni Athenium könyvtárában	81,000 „ és 75,000
Az új-yorki állami könyvtárban	
Albanyban	71,960 „
Az új-yorki kereskedelmi könyv-	
tárban	70,000 és 6,000
Az új-yorki társulati könyvtárban	52,400 és 3,000 „
A Yale-College könyvtárában	43,600 és 8,000 „
Washingtonban a Smithsonian-	
intézet könyvtárában	44,000 „ és 10,000 „
A pennsylvániai állami könyvtár-	
ban Harrisburgban	40,000 és 2,000 „
Massachusettsben, a régészeti-tár-	
sulatkönyvtárában Worcesterben	32,861 „
A clintonhalli kereskedelmi könyv-	
tárban Új-Yorkban	83,000
Az új yorki kereskedők és gépé-	
szek könyvtárában	36,000 „ és 300 „
A philadelphiai természettudomá-	
nyi társulat könyvtárában	32,000 „ és 10,000 „
és a többiek kevesebb számú kötetekkel.)*	

*) Lásd Kloeden, Handbuch der Erdkunde. 1184 I.

Az Egyesült-Államokban épen úgy, mint Európában, megkülönböztetnek könyvkiadókat és könyvkereskedőket; az előbbiek t. i. új művek kiadásával foglalkoznak és csak saját kiadványaikat bocsátják áruba, az utóbbiak mindenféle kiadványokat árúsítanak el. A könyvkereskedésnek e két rendbeli, ez idő szerint, világszerte ismeretes ága mellett Amerikában a könyvkereskedőknek még egy neme van: ezek az úgynevezett „jobber“-ek. A jobber a kiadótól valamely műnek igen nagyszámú példányait veszi át, többnyire 1000 példányt egy-egy műből, és igyekszik azokat az államokban szerte-szét fekvő könyvkereskedőknek eladni. A jobber merőben különbözik az európai bizományostól; ez utóbbi ugyanis csak megbízások esetében vásárol megbízója számára meghatározott számú példányokat a megjelölt műből, holott a jobber saját kockázatására nagy mennyiségű példányokat halmoz össze tárházaiában és azon van, hogy készleteiből a lehető legnagyobb hasznot húzza.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. május 8-án.

— Csörös József, bethleni ref. pap, a derék, kedves férfiú s anyyiunknak jó barátja, tegnap meghalt. Lapunk zártakor vesszük e leverő hirt, mely — bizonynyal — egész egyházkerületünkben bánatos visszhangot kelt. Köszönettel vennők, ha paptársai közül valamelyik életrajzát beküldené.

— A rikánbelői egyházmegyék communitása f. hó 3-án tartott üléséből, lapunk bezártáig, részletes tudósítást nem kaptunk. A „Nemere“ szerint tárgyalás alá került Császár Bálint, polgármester urnak azon indítványa, mely szerint a f. évi kerületi közgyűlésen a Mikó-tanodánál három rendes tanszék volna szervezendő s betöltendő, s ily értelemben az áll. igazgató tanácsához felirat intézendő. A tárgyalás folyamán Császár Bálint indítványát visszavonván, tudomásul vétetett a tanodai előjárásnak, lapunk közlelbbi számában jelzett, határozata s fölrata. E fontos tárgyra nézve utaljuk olvasóinkat ig. tanácsi tudósításunkra. A gyűlés tárgyalta továbbá a communitás szervezetére vonatkozó szabálytervezetet, s azt, az előterjesztett javaslat értelmében, megállapította.

— Értésítés. Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület közgyűlésének tagjai tisztelettel értesítettnek, hogy azon tagok, kik a folyó évi május hó 23-án kezdődő kerületi közgyűlésre a Brassó felé közlekedő vasúti vonatok bármelyikén május hó 21-én a földvári állomásra érkeznek (vegyes vonat érkezik Földvára d. u. 5 óra 50 perc, személyvonat érkezik este 9 óra 50 perc) gondoskodva van, hogy nevezett állomástól még azon este Előpatakra szállitassanak és elszállitassanak. Előpatáról május 22-én lesz az ünnepélyes bevonulás S.-Szentgyörgyre. A kerületi közgyűlés illetékes tagjai, kik az illető hatóság vendégsze-

rető gondoskodását igénybe akarják venni: azon az uton, melyen ez értesítést veszik, méltóztassanak a s.-szentgyörgyi papi hivatalt szándékukról értesíteni, hogy ez ahhoz képest intézkedhessék. A rendező bizottság.

— **Figyelmeztetésül.** A n.-enyedi ref. Bethlen-főtanodában a f. iskolai év végén a Jablonczay-féle alapítványból egy üresedésbe jött hely fog betöltetni, és pedig az I. gymn. osztályban. Ezen alapítvány elnyerhetésére csak is a lő-fehérmegyei nemesi rendből („equestris ordo“) származott tanulók jogosultak. Ennélfogva azon t. szülők, kiknek a n.-enyedi ref. főtanoda jelzett osztályában tanuló fiaik vannak, felhivatnak, hogy fiaiknak alsó-fehérmegyei nemesi származását igazoló okmányaikat f. évi június 15-ig a n.-enyedi ref. Bethlen-főtanoda igazgatóságához küldjék be. N. Enyed, május 3, 1880. Székely Ferenc, tanvezetőtanár.

— **A tanárképzés ügyében.** Legközelebb, valószínűleg a pünkösdi ünnepek alatt, Budapesten — mint halljuk — a tanító-szerzetek főnökei gyűlést fognak tartani. Tanácskozás tárgya a papi tanárok képzése lesz. Szemben a protestánsoknak a középiskolai törvényjavaslatban tett concessióval ugyanis a katolikusok is kívánni fogják, hogy papi tanáraikat a saját iskoláik számára maguk képeztethessék ki saját, felállítandó tanárképző intézetükben.

— **Szakács Mózes** székely-udvarhelyi főtanodánk tanárát és nejét, Piskolty Erzsébetet súlyos csapás érte, mert kedves leányuk: Szakács Vilma élete 8-dik esztendejében ápril 29-én kimúlt. Őszintén osztozunk a mélyen sujtott szülők bánatában.

A főtiszt. püspök ur a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

337—1880. Nagyenyei egyházmegyénkben a n.-csáni kántortanítói állomás. Pénzzé értékesített fizetése 130 ft. Teendői: a templomi rendes szolgálaton kívül, a lelkész vezetése mellett tétben a gyermekek tanítása; nyárban hetenként 3-szor a „Tisza“ tanyán tartozik tanítani; ha a cselédeknek van iskolaköteles gyermeke.

Pályázati határnap május vége. Folyamodványok t. Hegedűs Lajos esperes aához Gerendre (u. p. Ar-Gyéres) küldendők.

402—1880. V.-hunjad-zarándi egyházmegyénkben a kitidi papi állomás. Javadalma évi 500 ft és tisztességes lakás. A megválasztandó az egyházmegyei özv.-árvai gyámin-tézet kötelezett tagja lévén, az alapszabályok szerint, úgy a terhekben, mint a javadalmakban részesül. Pályázati határnap május vége. Folyamodványok t. Barha Lajos esperes aához Tordosra (u. p. Szászváros) küldendők.

438—1880. Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a csekefalvi kántortanítói állomás. Javadalma: 35 kalangya búza, 43 véka szemes kukuricza, 11 tenyeres napszám; tandíj minden gyermektől (jelenleg 40 tanuló van) 35 kr. 8 hold 418 ö l szántó; 1 hold 49 ö l kaszáló. A szántókat szántja az egy-

házközség, a fekvők adóját fizeti. Tisztességes lakás, gyümölcsös és veteményes kerttel. Pályázati határnap május vége. Folyamodványok t. Solymosi István esp. aához Bögzöbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

515—1880. Görgényi egyházmegyénkben a körtvélyfái orgonista kántortanítói állomás. Javadalma: minden egész dijastól 30 kéve búza, a vékával fizetőktől egy véka két kupa búza; zabpénz 5 kr. (Van jelenleg 128 egész és 19 féldijas egyháztag.) Tüzifa 19 szekér; özvegy asszonyoktól 3—3 sing váson; fapénz 5 frt 97 kr, zabpénz 7 frt 2 kr. Canonika portio 9 hold 670 négyzőg ö l szántó első és másod osztályú. Tandíjban az egyház pénztárából 70 ft. Temetésért 11 kr. A földek egy részét megmivelik az egyháztagok. Tisztességes lakás gazdasági épületekkel. Pályázati határnap május vége. Folyamodványok nt. Benkő János esp. aához M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

538—1880. Kol-kalotai egyházmegyénkben a nyársó-sárvásári papi állomás. Javadalma: minden háztól 12 $\frac{1}{2}$ kr o. é. (Nyárszón 28, Sárvásártt 26 ház) ugyanazon telken lakók minden háztól egy kis véka búzát; egy telken lakók minden háztól egy kal. búzát, egy kal. zabot; 12 vékás őszi, 8 vékás tavaszi vetés, szántják, bevetik (a lelkész magvával), learatják, behordják az egyháztagok. Nyárszón négy szekér szénatermő kaszáló; Sárvásár ad egy szekér kész szénát; temetésért 2 frt, keresztelésért egy kenyér és egy csirke; esketésért a helybeliek semmit se fizetnek. Nyárszótól 9 hosszú ö l tüzifa, Sárvásártól egy ö l.

517—1880. Ugyanazon egyházmegyénkben a k.-szentkirály-zentelki kántori állomás. Javadalma: minden egész bért fizető telektől (van 23) egy véka (16 kupás) búza, minden félbért fizető (van 22) egy véka (16 kupás) búza, négy véka zab; zsellér-számban levők (van 14) egy kis véka búza. Három darabban 20 kis vékás szántó, ugarolja és a kántor magjával beveti az egyházközség, többi munkája a kántoré. Mindez K.-Szentkirályról. Zentelkéről: a kalangyával fizetők (van 29) egy kis véka búzát; a félbéres telkek (van 11) egy kis véka búzát, négy véka zabot; zsellér-számban levők (van 5) egy kis véka búzát. Három darabban 12 kis vékás szántó; ezek mivélése ugyanaz, mint a k.-szentkirályiaké. Két réten egy-egy darab pityókás föld, a temető fűvének $\frac{1}{3}$ -a; 15 szekér tüzifa. Temetésért 20 kr, búcsúztatóval 60 kr. Tisztességes lakás gazdasági épületekkel és nagy kerttel. Orgonálni kell tudnia; az állami iskolában tanuló hitsorsosainkat templomi énekekre tanítani, nyári vasárnapokon délelelőtti templomozás után a konfirmált ifjakat templomi énekekre tanítani köteles.

Pályázati határnap mindkettőremájus vége. Folyamodványok mindkét állomásért t. Szakács István aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvártt, 1880. ápril 28-én

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Marosvidékinek. Sajnálattal kell becses tudomására hoznunk, hogy térszűke okán, a legjobb akarattal sem adhatunk közre terjedelmesebb statisztikai adatokat; nem egy nagybecsű statisztikai kimutatás közlését voltunk kénytelenek, ugyanazon okból, megtagadni.

Győri Vilmosnak, Budapest. Igért közleményét érdeklél várjuk.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadási szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Pünkösöd. — Pár szó még a visitatio kérdé-
séhez. Feleletül enyedi esperes Hegedüs Lajos nagyir becsülen-
dő tárgyilagossággal irt cikkének azon részére, hol reflectál ama
véleményemre, mely szerint a visitatio jegyzőkönyve az ig. tanács-
hoz volna beküldendő. Demeter Sámuel. — Az áll. ig. tanács r. ülés-
seiből. r. t. — Vidéki élet: Az orbai ev. ref. egyházmegye vélemé-
nye az egyházmegyék új beosztásáról. — A sz.-szolnoki egyházmegye-
gyéből. Botka Károly. — Az orbai egyházmegyéből. r. t. — Kül-
föld: (Franciaország, Anglia, Spanyolország, Oroszország, Palaestina,
China). — z. y. — Irodalom: „Religions et Religion“ (Hugó Viktor leg-
újabb könyve.) — Tárca: Ünnepi óda a budapesti kir. m. tudomány-
egyetem újjáalakításának századik évfordulója alkalmára. Irta és
előadta Szász Károly. — Tanügyi állapotok Észak-Amerikában (Mu-
tatvány a Föld és népeiből.) (Vége.) — Különfélék.

Keresztyén ünnepeink közül egyikben sem oly
átlátszó a csodaszerűség leple, egyikben sem bont-
ható ki oly könnyen a mag hüvelyéből, s azon isteni
kéz működése, mely a költés fátylát fonta, egyikben
sem észlelhető közvetlenebbül, mint a pünkösöd tör-
ténésében. Ki ne gondolna a vihar zúgása közben,
mely a ház küszöbét megingatja, a szent Lélek azon
titkos működésére, melyről János evangelista (Ján.
III. 8.) e szavakban szól: „A szél, a hová akar,
fú; és annak zúgását hallod, de nem tudod, honnan
jő és hová megyen. Így vagyton mindenki, a ki
Lélektől született.“ Ama tüzes nyelvek kinek ne jut-
tatnák eszébe azt a tüzet, melyről Jézus így szól: „Tü-
zet jöttem vetni a földre, s mennyre kívánom,
vajha az már meggyúladna!“ Hát az a csodás
nyelv, melyet a különféle nemzetek ámulattal hall-
gatnak és megértének, nem a vallás nyelve-e, mely
tisztán, érthetően kifejezte azt, a mi azon felséges
napok alatt minden ember szívében elrejtve szuny-
nyadozott, s melyet, mihelyt tiszta csengéssel hang-
zani kezdett Jézus apostolainak ajkain, megértettek
rómaiak és görögök, ázsiaiak s európaiak, gallok,
germánok és szlávok, s ez által mindnyájan egy

népcsaláddá alakultak? Előrelátó prófétai képe ez
annak, hogy mikép működik a szellem ma is. Ma
is készíti a sziveket az ő befolyására, türelem és vá-
rakozás által; ma is úgy nyilvánul, mint egy újjá-
alakító, átható mennyei erő; ma is szól ő minden
néphez, lánggra lobbantja a sziveket, s megoldja a
nyelveket; ma is megbotránkozást s gúnyt támaszt,
a nemes jellemeket azonban meghódítja, s ma is
hitre és szeretetre búzditja; ma sem az ittasság setét
mámora, hanem tiszta, nemes, de azért hatalmas égi
tűz, mely józan okossággal és bölcsességgel ajándékoz
meg; ma sem túri a hallgatást, hanem mindazokat,
liket megszállt, arra hajt, hogy tegyenek tanúbí-
zonyságot arról, a mit láttak és tapasztaltak.

E mindenható szellem működésének egy jellemző
vonását akarjuk ezúttal feltüntetni, egy oly vonást,
mely úgy a népek, mint egyesek életében igen gyak-
ran előfordul.

A szent írásban ezeket olvashatjuk: „*És mi-
kor a pünkösöd napja eljött vala, mindnyájan
együtt valának egy akarattal. Akkor lön az égből,
hirtelen, mint egy sebesen zúgó szélnek zendülése, mely
betölté az egész házat, a melyben ülnek vala. És lá-
tának kettős tüzes nyelveket, és üle egyenként min-
denikre ő közülök.*“ (Ap. Csel. 2. 1—3).

Nem épen ily jelenségek észlelhetők-e a népek
történelmének úgy, mint egyesek életének forduló-
pontjain?

Gyakran századokon át, rendes viszonyok kö-
zött, a szt. Lélek csak mint egy halvány lánggal égő
tűz, csak mint egy röpke fuvallat nyilvánul, s csen-
desen működik az ember gondolataiban s erkölcsi-
ben, hogy ha meg vannak már verve a nyomok, me-
lyeken egy nemzedék hosszú időközön át futhatja pá-
lyáját, s ha meg van egy nagyobb mérvű kifejlő-
désnek az alapja vetve. Némelykor azonban minden-
kit meglep gyors kitörése, s borzalmat kelt, főleg
ott, hol közelgését az idők láthatárán nem kísérték
figyelemmel, s nem hallották meg zúgását a távol-
ból, nagy szélvihar gyanánt ront elő, mely a társa-
dalom egész intézményét megrázkodtatja, vagy mint
egy tűz, mely lángnyelveivel a ház rothadt gerendáit,
s puszta falait, kimélet nélkül, a porba dönti.

Igy történt ez akkor, midőn megszülemlt a keresztyén vallás, s benne egy új isteni eszme, mely lángra lobbantotta a társadalmat, s oly hitbuzgósággal tölté be az emberek szellemét e valóság érdekében, hogy a világ őket ittasoknak s örvöngőknek gúnyolá, mert lemondtak az élet kedvteléseiről, nem rettegtek sem börtöntől, sem haláltól, s e szellem hatalmán megtörött minden törekvés annak elnyomására, s egy túlrejt kultúra omlott romba, heves rázkódások közben.

Igy történt a keresztyén vallás újjáalakításakor, a reformáció korszakában is. Az egyház, sok haszontalan concilium után, édesdeden szunnyadt a semmittevésben, mert biztonságban hitte magát; a barátok, oda sem gondolva, mormolták litániáikat, s jól ügyeltek finom boraikra, a nép buzgón végezte a búcsú- és keresztyénjárásokat. s ekkor szólotta meg a szent Lélek egy önmagával tusakodó ember szellemét („Egy bestiaét, kinek szeméi mélyek, s agya telve esztelen gondolatokkal“, a mint azok vélték, a kik nem bírták felfogni a szent Lélek titkos működését, s a kik hajdan az apostolokat is azzal vádolták, hogy édes bortól mámorosok), s gyújtó szavakat adott ajkaira és a nélkül, hogy ő maga is hitte, s annak jelentőségét belátta volna, az ige országról-országra szárnyalt. Miután a szellemek a hosszas téltelenségben eltompultak, e szó ünnepi barangként csendült meg, s tüztengert ont a Német,- Francia,- Angolországra és Helvetiára, a laikusok úgy, mint az ihletett papok, új nyelveken beszéltek, a zárdák bezárultak, a széles nagy világ, mint tudományának s alkotó erejének egyszerű nézőtere nyílt meg az ember előtt, a középkor nehézkes épületei nagy zúgás és heves vihar közben dőltek romba... fájdalom, még nem minden zúgában a világnak teljesen.

Midőn az u. n. felvilágosodás szelleme ébredt fel agg continensünk országaiban, olyan volt az, mint egy szél, de nem lehetett tudni, hogy honnan fú. Francia,- Angol,- Olasz- és Németországban hatalmas erővel lépett fel e szellem, s néhány évtized múltán mindenütt szabad szellemű minisztereket lehetete látni, s mindenütt szabadelvű uralkodók ültek a trónokon. A bécsi agg királyi vér homályából egy II. József nemes szelleme csillant elő, sőt azon széken, mely oly sokáig uralkodott a buta tömeg, s ez által a világ felett, Péter székén egy Ganganelli (XIV. Clemens) ült. Az egész világirodalom e szellem behatása alatt állott.

Igy történt ez a francia forradalomnak, elébb tavaszi enyhe,- majd viharos napjaiban is, a midőn a szabadság, egyenlőség s testvériség szelleme — ha némileg a butaság és sivár szenvedélyek által is sugalmazva — egy gyámoltalan egyházat s egy tétlen kormányt ítél halálra, s épen úgy mint egy zúgó szél, heves rohamok által tisztította meg a

talapzatot, melyen a teremtő s alkotó erők, a jogtalanul megszábotott korlátok nyügeitől megszabadulva, újonnan tovább építsenek.

A történelem ily fordulópontjain a szent Lélek mindig vihart, vagy szélvész bocsátott a népekre. Az ég szürkületén, a hegyek ormain előre látható, hogy közelg a vihar, mignem teljes erővel kitör, megrázza az ablakokat, s végig száguld völgyön-hegyen.

A szent Lélek tehát a népek történetében a szélvészhez hasonló.

Egyesek életének válpontjain is a szent Lélek a leggyakrabban épen ilyen módon nyilvánul. Egykedvűen, gondatlanul s közönyösen futja be az ember leggyakrabban földi pályáját, a lét kétséges örömei s mardosó fájdalmai közben, az isteni szellem gyöngé s enyhe fuvalma iránt érzéketlen. Az élet komolyabb oldala, a kor intó szózata, az események hatalmas rugója, s az emberiség templomát építő munkások hangos kiáltásai kikerülk figyelmét. Szellemileg meghaltnak látszik. S ha valaki őt dermedtségéből fel is akarja ébreszteni, képes lesz-e kőszívéből érző szívet alkotni, Sault Pállá változtatni? Ez csaknem lehetetlennek látszik. Emberek előtt igen, de Isten előtt nincs lehetetlenség! Ugyanazon lehellet, mely a hosszú téli álom alatt elzsibbadt természetbe új életet önt, az emberiség temetőjébe is behat, s a szétszórt csontok megmozdulnak, s a holtak új életre kelnek; ugyanazon isteni erő, mely a hideg s élettelen gabnaszemben működik s ösztökéli a picziny szemecskét, hogy gyökeret verjen, s élettellen törjön a felvilágba, az emberi szívet is átlengi, s a kőszívet húsbólvalóvá változtatja. Az ember egész bensőjében megrázkódik, s remegve ismeri el, hogy mily nagy hatalommal s ellenállhatlan erővel végzi művét a szent Lélek.

Az ember előtt megfoghatlannak látszik, hogy mikép támadt benne oly rövid idő alatt egy új ember, Isten képére, s azok, kik ez átváltozást figyelemmel kísérik, csodálkozva kérdik: Lehetséges-e ez?

Ugyanazon Pál-e az, ki egykor a keresztyéneket üldözte, s a kit most krisztusi szeretet hevít?

Ugyanazon Péter-e az, ki egykor egy szolgáló leány láttára megtagadta Krisztust, s most örömmel megy a zsidó főtanács elé, mert kiérdemelte, hogy Jézusáért megaláztatást szenvedhet?

Ugyanazon Luther-e az, a ki, mint egy félénk barát, oly hosszú ideig nyögött Mózes kormánybotja alatt, s most a hit bajnokává vált, s a pápai hatalom oszlopait megrendíti?

De a mily titokzatos az isteni szellem működése, s a mily csodálatos a mód, a melyen az emberi szívet oly gyorsan megszállja a szent Lélek, mint egy szélvihar, épen oly biztosan állíthatjuk, hogy az isteni szellem hatalmasabb nyilvánulása

előtt már hosszabb idővel kezdi meg munkáját a szivben. Egyoldalú felfogásra mutatna azt hinni, hogy Pál apostol, minden előzmény befolyása nélkül, tért volna meg, damaskusi útjában, egyszerre. Sőt inkább bizonyosnak látszik, hogy a szt. Lélek már jóval azelőtt munkált az apostol lelkében, s csak egy szikrára volt szükség, hogy a megtérés nagy munkája bevégeződjék. Nagyon sok szála van a szeretet ama hálójának, melyet Isten azért vetett a világba, hogy általa mindnyájunkat magához vonzon gyakran azonban egyetlen eseményre, egyetlen fölgerjedésre van szükség, hogy azt, a mi a lélek mélyéből már oly régen törekszik világosságra, napfényre hozza.

Igy bizonyúl be a népek, úgy mint az egyesek történetéből, a mint az már pünkösdi ünnepén is kiviláglott, hogy Isten lelke nem csupán mint enyhe szellő langy fuvallata munkál, hanem gyakran mint szélvihar ront elő. Hogy mi szolgál népeknek s egyeseknek javára, az az Isten titka; a szél fú, a hová fúni akar. Azért mi most, midőn a közöny fojtó levegője annyi lélekre ránehezült s legnemesebb tehetségei és hajlamai virágait hervadással fenyegeti, pünkösdi ünnepén, így esengünk:

„Jöjj, elő te szél, az ég tájak felől, s lehelj a halottakra, hogy feléledjenek! Kelj föl északi szél, törj elő déli szél, s zúgj el a kertek felett, hogy támadjanak új életre az új hajtások.

Pár szó még a visitatio kérdéséhez.

Feleletül enyedi esperes, Hegedüs Lajos nagyrabecsüendő tárgyilagossággal írt cikkének azon részere, hol reflectál ama véleményemre, mely szerint a visitatio jegyzőkönyve az igazgató tanácshoz volna beküldendő.

Zágon 1880. május. 10.

Előre bocsátom, hogy határozottan tiltakozom azon, bár honnan is jöhető feltevés ellen, mely szerint talán párt szempontjából keletkezett volna az én szóban forgó véleményem. Én pártoskodó ember soha nem voltam, nem is fogok lenni. Eljárásomban, szavaimban keresem az igazságot szabadon, s ha szólok, szólok meggyőződésem szerint, minden kötöttségtől függetlenül.

Ily független, teljesen szabad s egészen egyéni meggyőződésemből folyt ama véleményem is, melyre Hegedüs L. barátom szép tárgyilagossággal tett észrevételt, s ez által bizalommal hívott fel arra, hogy a nagy fontosságú kérdést — bár röviden — nyugodt higgadsággal megvitassuk.

Nem theoretizáltam én, épen teljesen a gyakorlat terén állottam, midőn a múltkor a visitatio kérdéséhez szóltam. A püspöknek az egyházmegyékkel, az egyházközségekkel s az egyes személyekkel való főpásztori összeköttetésben állását szeretem, óhajtom, hasznosnak tartom, de nekem az a kívánságom, hogy ezen összeköttetés jelentését a püspök részéről: kegyesség, szeretet, bizalom, az alattvalók részéről: ragaszkodás, egyenes tisztelet, a szív benső szeretetéből folyó őszinte vonzódás adják meg, még pedig úgy, hogy az ilyen összeköttetés a maga szépségében s melegségében érintetlenül maradjon az egyházi élet külső mozdulatától,

azt ne zavarja, ne bántsa semmi. Az ilyen összeköttetést látom én azon biztos forrásnak, honnan önként buzogna ki a készség arra, hogy mi munkásságunkkal, alkotásainkkal, jóra való törekvéseinkkel főpásztorunknak időnként örömet szereznünk igyekezzünk.

Ez az eszme volt az én lelkemben akkor, mikor azt a véleményt irtam, hogy a visitatiói jegyzőkönyvet ne a püspökhez, hanem az igazgató tanácshoz küldjük. Ugyanis, ha a főfelügyelet — a mint követeljük látom mindenfelől — a maga rideg szigorúságával megyen, s a püspök kénytelen maga személyesen hibáztatni most 5—6 lelkészt, majd 10—15 egyházközséget, szemrehányást tenni egyértelműsért, itt az esperesnek, ott a gondnoknak, s tán még hivatalától fel is függeszteni egyiket-másikat: ugyan mivé lesz akkor az az összeköttetés, melyről fennebb szólok, s mely csak úgy szép és üdvös, ha a maga melegségében zavartalanul megmaradhat? Vigyük csak kissé tovább e kérdést. A püspök hibáztat, megfedd p. o. rosz vagyonekezelésért, gondatlanságért, hanyagságért valakit; ez nem nyugszik meg, keresi a maga vélt igazát, felizgatja a püspök ellen lehető társait, talán egy egész egyházközséget, sront, tör, a mint rosz lelkétől kitelhetik. A püspök nagy hibát vesz észre, kénytelen az esperest hivatalától felfüggeszteni. Ez nem áll félre, folyamodik a püspök végzése ellen a kerületi közgyűléshez, vagy tán az ig. tanácshoz, vagy tán hivatkozik a főtörvényszékre, s ügyét odatartozónak állítja? . . . minő kellemetlen zavarodások ezek? mily szembetűnőleg kárára vannak azon összeköttetésnek, mely a püspök és alattvalói között, ilyen zavarok nélkül, oly üdvös s annyi jónak forrása.

Már nem egy eset fordult elő, hol a püspök végzése ellen folyamodtak egyik az ig. tanácshoz, másik a közgyűléshez, vagy a főtörvényszékhez. Az ilyen dolgok nem lehetnek kedvesek senki előtt, nagy mértékben rontják le azt a természetes és önként jövő tiszteletet, melylyel népünk főpásztorához ragaszkodni szokott. S e rendezetlen viszonyok, kétség kívül, a püspöknek is — bárminő türelmes természetű legyen — sokszor kellemetlen érzést okoznak, s lehet, hogy épen legfontosabb munkássága közben zavarják. Minden ilyen kellemetlenségek és zavarok elhárítása végett irtam én a múltkor azt, hogy a püspököt felül kell emelni azon, hogy a közigazgatásnak vagy biráskodásnak közbeeső közege legyen, kinek eljárása, végzése, ítélete ellen folyamodásokat jelentsenek, s majd talán ellene is határozzanak, ítéljenek. Mondom ezt most is, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy ha a mi állapotaink így maradnak, a mint most vannak, nálunk hiában mondjuk azt, hogy a püspök primus inter pares.

Én igenis azt akarom, hogy a püspök primus inter pares legyen, első köztünk, egyetemes papság, szent nép között, s nem tartzkodom kimondani, hogy valami olyan állást óhajtok a püspök számára, milyen a jó fejedelemé, ki hazája minden ügyét szívében hordozza, abban fárad, abban él, azért gondolkodik, azért munkálkodik, minden dolog kezén megyen át, tudtával történik, hallja az egyesek panaszát, érti baját-bánatát, szól, tanácsol, teszen mindent, de állása olyan, hogy őt senki nem hibáztathatja eljárásaiért, ellene szólni nincs hely sehol.

Szolgál-e erre az a vélemény, melyet én fölvettem, én bizonyosan nem tudhatom; én úgy hiszem, hogy igen, de ha az ellenkezőről meggyőzőnek: ám, maradjon véleményem szónak. Vitatkozásaimban soha nem keresek egyebet, csak azt a mi jó, a mi igaz.

Demeter Sámuel.

Az áll. ig. tanács r. üléseiből.

Kolozsvártt, 1880. máj. 3. 9.

Igéretünkhez képest adjuk a máj. 3-iki folytatólagos ülés tárgyalásainak vázlatát, kiegészítve a máj. 9-iki ülés tárgyainak főlemlítésével, ez utóbbi alkalommal jelen lévén: főt. Nagy Péter, elnök; br. Bánffy Albert, főgondnok; Incze Mihály, Gyarmathy Miklós, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Szász Béla, Parádi Kálmán, Szabó Ádám, Deák József és Bodor Antal, titkár.

A tanügyi előadó terjedelmes előterjesztést tesz a tanodák zártudósításairól, legtöbbszörre elismeréssel szólván a feltüntetett állapotokról, kiemelvén a m.-vásárhelyi tanodánál két új alapítványt és dr. Antal László újabb adományát a zenealapra; sepsi-szent-györgyi tanodánkra nézve elhatározta, hogy a tandíj fölhasználásának jelenlegi módja nem felel meg a tanító-személyzet méltó követelményeinek, s hogy a s. tanárok és új tanerők alkalmazása rendszeresen bejelentendő, — szászvárosi tanodánknál pedig továbbra is engedélyeztetvén a helyi viszonyok által igazolt pár eltérés a tanrendtől (p. o. a vallás tanítása két-két párosított osztályonként történik).

Barcsay Domokos, egyházkerületi képviselő, a k.-kalotai egyházmegyéből, igazoltatik.

Uzon községe három tanítót tartván, egyházker. képviselő választására kér jogot; útasítottatik, hogy kellően felszerelt folyamodványával a közgyűléshez folyamodjék.

Árapatak templomának és papi lakának kijavítása engedélyeztetvén, központilag kezelt s tőkésített kamatja kiútalványoztatott.

A moldva-oláhországi missio számadásainak minden okmányokkal leendő fölszerelése, s a convent elé ily módon leendő betérjesztése elrendeltetik.

A járai egyház egy 550 frtos követelése fejében korcsmajogot foglalván le, a vásár helybenhagyatik.

Dévai egyházközségünk két telkét az ottani kaszinó bírván 90 és 30 éves haszonbérben, mindkettő 90 évre leendő bérbeadásra, s ottan állandó színház építése iránt kötendő újabb szerződés, némi módosítással, helybenhagyatott.

Az ugyanottani Fodor-alapítványban árverésen megvett épületes teleknek a követelés összegében az alapító utódja által leendő visszaváltási joga ez év szent-mihály napjáig biztosítottatik, ha a kamatok összegében megállapított bérleti összeg előre befizettetik — a kitűzött határidő után nyilvános árverésen kellvén majdan a telket értékesíteni.

Sárcány Ferencz, egyházkerületi volt pénztárnok a közgyűlés által számadása terhe alól feloldatván, jószágára betáblázott cantioja kitáblázására az engedély megadatik.

A borosnyai papválasztás ügyében kiszállott vizsgáló bizottság költségei megállapításának kérdése a rendes törvényszéki ellátásra útasítottatik.

A kölcsönös tűzbiztosítás létesítése érdekében beszerzendő statisztikai adatok kijelölésére kiküldött bizottság javaslatára fölkéretik a közgyűlés, hogy adjon határozott utasítást, ha kívánja és miből fedezni a költségeket, melyekbe

a szakértői terv kerülend, mind a bekérendő statisztikai adatokat, mind a netalán elkészítendő szabálytervezetet illetőleg.

A központban kezelendő kepe megváltási tőkék kezelésének módozatai iránt a közgyűlés szabálytervezetet kívánván az ig. tanácstól; ez azonban már korábban megállapítván (két pont kivételével, mely új szövegezés végett a bizottsághoz visszatétetett, de mely két pont ugyanez alkalommal megállapítottatott a bizottság javaslata szerint) a központban kezelt összes tőkék gyümölcsöttesének szabályzatához a tervezetet: a kepe megváltási tőkék kezelésére készítendő külön szabálytervezet fölslegessé vált, mi a közgyűlésnek bejelentetik.

A sepsi egyházmegye abbéli kérése, hogy a papválasztások ellen magánosok felszólalása nyomán kiküldendő vizsg. bizottságok költségei fedezésére mindig előre tétesség le 50 frt, áttétetik a közgyűléshez.

A marosvásárhelyi tanoda jelenti, hogy a m.-madarasi Pataki-alapítvány az atyafiak által megtámogatott, s illetőleg n. Pataki Miklós végrendeletének megsemmisítettése iránt indított pör, de mindhárom forum érvényesnek mondá ki a végrendeletet; mihez képest az atyafiak most a madarasi iskola, pap- és a vásárhelyi tanoda javadalmi alapjával végrendeletileg kijelölt birtok-részt, még a hagyatéki tárgyalás lejárta előtt, átbocsáták a tanoda megbizottjának, Szentkirályi Sándornak kezére, ki azt 2000 frt haszonbérért egy évre ki is adta — ellenben az atyafiak az első évi haszonbér visszabocsátását kérelmezik, hogy az örökhatározó adósságai törlesztessenek: a haszonbérbe adás helybenhagyatik, a bér visszabocsátása azonban a végrendelettel akaratával ellenkezően, megtagadtatik; elrendeli egyszersmind az ig. tanács, hogy a haszonbérbe adásnak jövőre szabályszerűen kell történnie.

A m.-frátai iskola egy telkének 500 frton leendő eladására az engedély megadatik.

Magyar-Nagy-Zsombor és Zsutor ismételten fölszaporított adórestantiája ügyében kimondatik, hogy az anyaegyház hátrálék-adója a tanítói alap tizedkártyólási tőkésített kamataiból fedeztetik, a leányegyházét azonban a haszonélvező papnak kell fizetnie.

A nagy-enyedi tanoda felszólíttatván, hogy miután ig. tanácsunk több tagja máj. 13-dikára Budapestre utazik: küldje fel az angol bankbeli pénzre vonatkozó még hiányzó adatokat, különösen annak kimutatását, hogy a múltban mikor és mennyi vétetett fel a tőkéből s mióta nem vétetett a megmaradt tőke után kamat: az előjáróság válaszol, azonban hiányosan, mert csak állítja, hogy jelenleg 6200 font sterling van a bankban, de nem mutatja, hogy a tőke többi része mikor és mily részletekben vétetett fel, s jelenti, hogy a kamatok 1876 óta restansok. Közöltetik a felútagzó és az ügyben eljáró tagokkal.

A tiszánineni egyházkerület megküldvén feliratát, melyet a középtanodai törvényjavaslat ügyében a képviselőházhoz intézett: a fölirat áttétetik a közgyűléshez.

Kovács Albert igazolási okmánya, utólagosan elkül-

detik, a kovásznai egyházközség óvást tevő kérése (extra dominium) áttétetik a közgyűléshez.

A püspöki lak átalakítását illető két költségvetés helybenhagyatik.

Az udvarhelyi tanoda egy telket vásárolván, künnlevő követelése fejében, s a telekkönyvi hatóság a szerzett jog betáblázása iránti kérést visszaútasítván, mivel az ig. tanácsi engedély e vásárra nem igazoltatott: a tanoda most kéri az engedélyt. Az engedély megadatik, s a tanoda felhívatik, hogy jövőre ne adasson magának külhatóságok által leczkét az egyházi törvényekből.

A nagy-enyedi tanoda sárpataki jószág-részének nyilvános árverésen leendő eladása korábban engedélyeztetvén, az eladás 6100 frtért megtörtént; az eladási szerződés helybenhagyatik — szóbeli ígéret vétetvén, az ig. tanács útasításához képest, a vásárlótól arra nézve is, hogy a papi bért hordozni fogja. A vételár elkölthetetlen tőkeként kezelendő.

Az enyedi tanoda azt kérvén, hogy n. Elekes György még senior korából fönnmaradt tartozásának vagy törlése engedtesse meg, miután az özvegynek vagyona nincs, hogy felhajtható legyen — vagy az ig. tanács intézkedjék a felhajtás iránt: a követelés törlése engedélyeztetik, az előjárásnak pedig roszalását fejezi ki az ig. tanács a fölött, hogy miért nem gondoskodott a követelés idején való felhajtásáról, midőn a néhai adós központból nyert fizetéséből könnyen le lett volna e tartozása vonható.

A székői egyhk. felekezeti iskolájának megszüntetése engedélyeztetik.

A makfalvi Wesselényi iskola tanítói késedelmesen kapván fizetésöket, miután a b. Wesselényi-örökösök nem pontosak a kamatok fizetésében, sőt a fennálló bírói egyeség ellenére, maig sem biztosították még az alapítványt sem: a főt. püspök úr felkéretik, hogy a beszerzendő adatok alapján személyes befolyása útján igyekezzen a kérdés békés kiegyenlítését keresztülvinni.

A nagy-enyedi tanítóképezde (melynek tantervét a miniszter megjegyzés nélkül vette tudomásul) gyakorló iskolája mellé választandó vezér-tanító állomására 22 pályázó jelentkezvén: a tanügyi előadó táblázatos kimutatást készített a folyamodókról. Közöltetik a tanoda tanári karával, hogy véleménye alapján lehessen az ügyet a közgyűlés elé terjeszteni, s illetőleg a választást megejteni.

r. t.

VIDÉKI ÉLETT.

Az orbai ev. ref. egyházmegye véleménye az egyházmegyék új beosztásáról.

Az egyházmegyék új beosztását, ott, a hol a tervjavaslatban felhozott indokok azt szükségessé teszik, végrehajtandónak véleményezi egyházmegyénk. Ugy gondolja azonban, hogy e tekintetben az érdekelt egyházmegyék véleményének, óhajtságának kell irányadónak lenni. Ugyanazért nem terjeszkedve ki a többi egyházmegyére, csupán a ri-

kánbelőli, s azok között is főleg a kézdi és orbai egyházmegyéknek „Háromszéki felső egyházmegye“ név alatt egyesítésére vonatkozólag terjeszti fel véleményes jelentését.

A múlt 1879 évi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve 28-ik pontja alatt kiadott „Tervjavaslat az egyházmegyék új beosztásáról“ azt mondja, hogy az „átalakítás kizárólag ott végrehajtandó, a hol ezt

1) a törvényhatóságoknak az állami törvényhozás által megállapított új beosztása folytán az egyházmegyei közigazgatás érdekei mulhatlanul megkövetelik.

A kézdi egyházmegye egyházközségei a két kézdi, az orbai egyházmegye egyházközségei az egy orbai szolgabírói járás területén feküdtek, s fekszenek jelenben is. E tekintetben a két egyházmegye egyesítését nemcsak hogy semmi politikai változás nem követeli, de épen a különmaradás czélszerűségét mutatja a politikai beosztás.

Végrehajtandó az új beosztás

2) „a hol az egyházközségeknek szétszórtsága, s e miatt az administrationak nehézségei az egyházközségek más forma csoportosítását okvetetlenül szükségessé teszik.“

Ezen indok a két egyházmegyének nem egyesítését, hanem épen a mostani állapotban fentartását teszi szükségessé. Ugyanis, ki a két egyházmegye fekvését ismeri, tudja azt, mit a tapasztalat is igazol, hogy külön-külön mind a két egyházmegye igen könnyen administrálható, míg az egyesítés az administratiót tetemesen megnehezítené, már csak azért is, hogy az egyesítendő egyházmegyének egy természetes központja nem lenne — K.-Vásárhely a kézdi egyházmegye központja egészen északi — Kovászna az orbai egyházmegye központja annak egészen délkeleti szélére esvén. Különbben is kétségsbevonhatatlan az, hogy mentől nagyobb területen fekszik egy egyházmegye, annál nehezebb annak administratiója.

Végrehajtandó az átalakítás

3) „a hol egyes egyházközségek topográfiai fekvése a heglánczok s folyamok által kijelölt természetes határok s a vasúti és közlekedési vonalak nyilván arra utalnak, hogy azok valamelyik szomszédos egyházmegyébe kebelezendők.“

Ezen indok határozottan ellene mond az egyesítésnek. Ugyanis a két egyházmegye természetes határát a Fekete-ügy folyó képezi. Ennek völgyén át a közlekedést téiben a szokásos fergetegek, hófúvások, nyárban a soha ki nem maradó árvizek veszélyesen akadályozzák, nem ritkán, teljesen elzárják; e tette szükségessé azt, hogy míg eddig Kézdi és Orbai részére K.-Vásárhelyen egy telekkönyvi hivatal tartott az állam, most e közlekedési nehézségek és akadályok számbavételével Orbai részére Kovásznára külön telekkönyvi hivatal felállítását látta szükségesnek, s rendelte el.

Végrehajtandó az átalakítás

4) „a hol egyes egyházmegye aránytalan csekély-sége s főleg nagyobb számú, erőteljesebb egyházközségeknek hiánya, s a miatt azoknak anyagi és szellemi erőtlensége az illető egyházmegyének vagy teljes felosztását indokolja, vagy a fenmaradhatás érdekében való kiegészítését s megerősítését kívánja.“

Ezen indok is eszik a Kézdi és Orbai egyházmegyék egyesítése kérdésében, ha számbavesszük azt, hogy a kézdi egyházmegye népessége, K.-Vásárhely beszámításával, 12,625, az orbai egyházmegyéé 12,654 és így a tervjavaslatban kikerekített Hunyadi egyházmegye 6156, a Gyulafehérvári egyházmegye 5289, a Sajómenti egyházmegye 5672, a Fogarasi egyházmegye 5769 lélekszámmal felét sem éri el, a dézsi egyházmegye 10186, a tordai 12482 lélekszámmal pedig alatta marad akár a Kézdi, akár az Orbai egyházmegye népességének. Továbbá a névkönyv eléggé igazolja, hogy mind a két egyházmegyében vannak népes és erőteljes egyházközségek, melyek a két egyházmegyének külön-külön fennállását eléggé biztosítják.

Ezekből kifolyólag :

Miután a tervjavaslat határozott kifejezése szerint az átalakítás kizárólag ott végrehajtandó, hol a négy pont alatt felhozott indokok mindenike a Kézdi és Orbai egyházmegye mostani állásában fenntartását mutatja helyesnek, szükségesnek és jónak, a történeti régiség, a századokon át tartott állás megszokottsága, most jelenben szolgabíró-sági és telekkönyvi külön kikerekített együvé tartozás is közvetlenül s egyenesen arra utalván — egyházmegyénk a kézdi s orbai és általában a rikánbelői egyházmegyéket, mostani állásukban, fenntartani véleményezi és óhajtja — fennhagyván az egyes egyházközségeknek, hogy ha netalán más egyházmegyébe kívánnának átkelöztetni, mint a melyhez eddig tartoztak, azt kérelmezés útján kieszközölhessék.

E vélemény így megállíttatván, jegyző afa felküldés végett küldje meg esperes afaának, s azonkívül egyik egyházi lapban tegye nyilvánossá.

A sz.-szolnoki egyházmegyéből.

Egyházmegyei közgyűlés.

Sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegyénk tavaszi rendes közgyűlését folyó hó 8—10 napjaiban tartotta meg zilahi egyházunkban. Fájdalom, az egyházi közügyek iránt való érdeklődés kapcsolai napról-napra lazúlnak; nemcsak a világiak, hanem még az egyháziak is törvényadta jogait, az egyházi ügyek kormányzatában, élvezni nem kívánják.

Ennek illusztrálására legyen szabad számokkal kifejezni, hogy a gyűlésen hány illetékes tagnak kellett volna megjelenni, s azok közül hány vett részt a gyűlés tanácskozásában.

Az egyházmegyei gondnoki kar, mely négy tagból áll, nem volt képviselve egy gondnok által is; 65, mond hatvanöt, igazolt világi képviselő közül megjelent tizenkettő; a felszenelt tanárok és fungens papok jelenleg 58-ra menő számából, minthogy több papi állomásunk ürességben van, 30, s a 12 tanítói képviselő közül csupán 2 tag vett részt a gyűlésben.

Annál feltűnőbb az egyházmegyei közgyűlésről való elmaradása a nagy többségnek, mivel ez alkalommal nem csak esperes, hanem director és levéltárnok választás is napirendre került, mely választások iránt a múltban nyilvánult közérdekeltség közgyűléseinket népessékké tette.

Az esperes-választás, bizonyos közbejött akadályok elhárítása után, megejtetvén, volt esperes Szabó Pál a beadott 43 szavazat közül 30 szavazattal, Nagy László 13 szavazata ellenében, újlag megválasztatott.

Közgyűlésünk director és levéltárnok választásra térven át: Biró Károly tasnádi lelkészt és ez ideig helyettes directort e.-megyei directornak, Kónya László zilahi lelkészt pedig e. megyei levéltárnoknak egyhangúlag megválasztotta.

A választások megejtése után, az állandó ig. tanács leiratai felolvasatván, tárgyalás alá vétettek, melyek közül kiemelendőnek vélem először is azon leiratot, mely az egyházmegyei tanügyi állapotokat hiven feltűntető tanügyi jelentéseknek, az egyházmegyei közgyűlésnek arra vonatkozó határozatával leendő felküldését rendeli el.

Benkő Lajos, tanügyi előadó, tanügyi jelentését közgyűlésünkhez be nem terjesztvén, útasítottott annak folyó ápril hó 20-ig esperes afaához való beküldésére; esperes afa pedig megbízottott azt az egyházmegyei tanács által tárgyalatni, s a hozandó határozattal rendeltetési helyére azonnal eljuttatni.

Második, egyházi életünkben jövőre nézve nagy fontossággal bíró, kézírata az áll. ig. tanácsnak az, mely az egyházmegyék újabb beosztására vonatkozó javaslat tárgyában az egyházmegyéktől véleményt kér. Közgyűlésünk az egyházmegyénk beosztása s elnevezésére vonatkozó javaslatot egy értelemmel elfogadván, más egyházmegyék kikerekítését, illetőleg felosztását tárgyzó javaslathoz szólani nem kívánt.

Sokkal hosszasan folyt a tanácskozás az áll. ig. tanács ama harmadik leirata felett, mely az egyházközségi épületeknek biztosítását, az első magyar általános biztosító társaságnál, az ezen társasággal kötött szerződés értelmében, egyházmegyei úton rendeli el.

Közgyűlésünk egyeseknek tapasztalaton alapúlt nyilatkozataiból arról győződévén meg, hogy sz.-szolnoki egyházmegyénkre nézve az első magyar általános biztosító társaság debreczeni vezérügynökségénél való biztosítás sokkal előnyösebb, mint az áll. ig. tanács és az első magyar általános biztosító társaság erdélyi főügynöksége között kötött egyezmény szerint való: felterjesztést intézni határozott az áll. igazgató tanácshoz az iránt, miszerint az erdélyi főügynökséggel kötött szerződést egyházmegyénkre nézve kötelezőnek ne tekintse, hanem egyházközségeink épületei biztosítását illetőleg a debreczeni vezérügynökségnél — melynek kerületébe tartozik egyházmegyénk különben is — egy új szerződést kötni méltóztassék.

Az ig. tanácsi leiratok után, a három év óta ürességben levő s.-újlaki s a két év óta pap nélkül levő völcsöki egyházak papi állomásának mily módon leendő betöltése tárgyalatván: közgyűlésünk, tekintve, hogy jelzett két egyházban, a papi fizetések jelentékeny csekélysege miatt, a papi állomások be nem tölthetők; tekintve, hogy mindamelllett is a kérdés alatti egyházak máshoz csatlakozni nem hajlandók: mindkettőre nézve, az egyházak beleegyezése feltétele mellett, pap-tanítói állomás szervezését s betöltését mondotta ki.

A papi és tanítói fizetések ekként való egyesítése, első tekintetre, meglehetősen mennyiséget tüntet fel, mert mind S.-Újlak, mind Völcsök pap-tanítójának 500 frtot megközelítő évi fizetést biztosíthat, De ha a papi és tanítói kettős hivatallal járó kötelességek terhére gondolok, ezt is csekély fizetésnek tartom, nem tudván feltalálni a munka és jutalom közötti összhangzatos arányt, mit a polgári életben a legutolsó irnoki állomás díjazásánál is inkább feltalálhatunk. Épen ezért gyenge reményem van, hogy azon állomásoknak alkalmas egyénekkel való betöltése s közgyűlésünk nemes célzata valósítható legyen.

Egyeseket érdeklő különböző ügyek elintézése után, Viski Pál, gyámintézeti pénztárnok az 1879-ik évről gyámintézeti segélyt igénylő papi özvegyek és árvák névsorát és 350 frtból osztályzataik szerint illető segélyösszeget magában foglaló kimutatását betérjesztvén: közgyűlésünk, egy meghalt és egy nagy korúvá lett egyén nevének kitörlése után, a kimutatást helybenhagyta, s a kiosztandó mennyiséget kiutalta.

Vagyoni tekintetben, hogy egyházaink nagy része szembetűnőleg süllyed, szegényedik, az egyházhívek vagyoni bukása, s ennek folytán, tőkepénze és kamatai elvesztése által, azt, a többek között, sz.-főkereszturi, kr.-mihályfalvi és kr.-czégényi egyházaink közgyűlésünkhez beadott kérvényei határozottan igazolják. A sz.-főkereszturi egyház 261 frt 87 kr bevehetetlen tőkét, a kr.-mihályfalvi egyház 603 frt 74 krt tevő felvehetetlen összeget, míg a kr.-czégényi egyházunk 105 frt 44 kr tőkét és az ez után eső több évi kamatot elveszettek jelentvén be, a számadásból való kitörlését kérik.

Előbb említett egyház felvehetetlen tőkéje kitörlése tárgyában az áll. ig. tanácshoz pártoló felterjesztés intézése határozatott, míg a más kettőnek veszélyezett pénze tárgyában hozandó határozat akkorra halasztatott, midőn a visitationális jegyzőkönyvek tárgyalása alkalmával közgyűlésünk alapos felvilágosítást nyerend. Azon, mindenesetre tekintélyes összegnek elveszési esete, újabb bizonyítékul szolgálhat egyházi főbb hatóságaink előtt az iránt, hogy különben is szegény egyházaink a jelenleg gyakorlatban levő pénzkezelés és kamatoztatás mellett, rendre elvesztik tőkepénzüket. Ideje tehát, míg nem késő egészen, megmenteni a megmenthető egyházi tőkepénzeket, oly módon, hogy azok bizonyos időszak folytán beszédetvén, takarékpénztárilag kezeltessenek.

Tárgyalás alá vétetett továbbá n.-dobai egyházunk 8—1880 k. gy. szám alatt kezelt és megerősítés végett betérjesztett azon határozata, mely szerint mindazon ref. vallású egyének, kik az egyházközségbe költöznek — a mesteremberek és cselédek kivételével — „egyháztagsági díj” czímen, az egyházi pénztárba 5 frtot kötelesek fizetni, azon indokból, hogy miután a bennlakók az új templom és új iskolához építési terheit hordozták, a beköltözők az egyházi pénztár gyarapítására pénzsegélylyel járuljanak.

Közgyűlésünk a n.-dobai egyház ama határozatát indokoltnak, s az igazsággal összhangzónak tekintvén, megerősítette.

Ezekon kívül többféle, inkább egyeseket érdeklő, ügyek elintézése után igen fontos tárgy került szőnyegre, midőn a pénzügyi bizottság a köz- és gyámintézeti pénztárak állására vonatkozó jelentését és ennek kapcsában a pénztár pontosabb, rendesebb kezelésére vonatkozó javaslatait betérjesztette, miről, ha nt. szorokszóú úr becses lapja tere enged, közelebről némi rövid tudósítással szolgálni fogok.*)

Botka Károly.

Az orbai egyházmegyéből.

Egyházmegyei közgyűlés.

Tavaszi közgyűlésüknek, mely április 28-án tartott meg, jelentékenyebb tárgyairól sietek e pár sorban tudósítást tenni.

Első tárgy volt: jelentés a lefolyt visitationról. A jelentés summája az, hogy egyházközségeinkben hátraesés sehol sincs, azok nagyobb részében gyarapodó előmenetel tapasztalható. Fényesen igazolják ezt az ilyen adatok: Zágón múlt évi 38 ezer frtja most 40 ezer, Zabolán 8330 frtja most 10,000-re emelkedett, Páva, Körös szépen indult kis tőkéiket szépen szaporítják, Kovászna is rendbe jött, s egyházi tőkéjét ezentúl számon tarthatja, magtára is van, azt szaporíthatja, Telek erőfeszítéssel templomát újjá építette, Zágón a magáét megszüpítette, szép ajándékozások történtek Teleken, Zabolán, Zágónban; egyházközségeink, kivétel nélkül, előre haladni igyekeznek, s ha néhol még épen számbaadható gyarapodás nincsen, annak csak kevezőtlen körülményekben találjuk okát, nem pedig az igyekezet hiányában. Az csaknem bizonyos, hogy ezen egyházmegye községei néhány év alatt egyről-egyig biztos vagyonalappal fognak birni, s mind erőteljes életmozgásban állani, mert hőzeli érintkezésben vannak, egymás dolgait mindig tudják, egyik a másiktól példát, ösztönt, kedvet nyer, a felügyelet, a buzdítás is könnyű bennök, az előljárság úgy ismerheti mindenik egyházközség minden ügyét, mint akár csak egy egyházközségét.

Más főbb tárgy volt: a tanügyi jelentés, melynek figyelemre méltóbb pontjait felsoroljuk, a mint következnek:

- a) az egyházmegyében van 1 felekezeti, 1 állami és 11 községi iskola; az állami Kovásznán, a felekezeti Tamásfalván;
- b) iskolahelyiség van 18, köztük díszes szép iskola 4, jó 11, szegényes 3;
- c) tanító van 30, ebből 25 reformált, 5 r. katolikus hitű; tanítóképezdét végzett s okleveles 18, a többi mester;
- d) minden iskola a törvény szerinti 6 osztálylyal van berendezve s az országos tanterv szerint vezetve;
- e) az összes 1550 ref. tanköteles közzül feljár általában 78%, de néhol 94%, másutt 90%, Tamásfalván minden tankötelezett feljár;
- f) van némely iskolában más hitű gyermek is, de iskoláink általában teljesen református iskolák;
- g) az iskolák meglehetősen fel vannak szerelve, néhány pedig kifogástalanul;

*) Köszönettel fogadjuk.

Szerk.

h) bajnak látszik iskoláinknál az, hogy a gyermekek, a mint 11—12 éves korukat elérték, azonnal felhagyják az iskolát s elszegődnek cselédeknek úgy, hogy 6-ik osztályos — vagy két községet kivéve — alig van közsegenként 2—3; e miatt az ismétlő iskolák sincsenek rendben, a tovább képzés nem haladhat kellő sikerrel;

i) a vallás-erkölcsi oktatás még nincs mindenütt úgy berendezve, a hogy kellene, de az útasítás erre nézve a visitatio alkalmával mindenütt megadatott. Azonban e tárgynál siker csak akkor várható, ha a vallásoktatást mindenütt a lelkész veszi kezébe.

A közgyűlés intézkedett arra nézve is, hogy a látszó hiányokon segítve legyen, különösen meghagyta az előljárásnak oda munkálni és hatni, hogy minden egyházközség szavazzon meg bármily csekély fizetést a vallásoktatónak, hogy ezáltal is inkább lehessen ez ügyen lendíteni.

Nevezetes tárgy volt az egyházmegyék új beosztásáról való vélemény megállapítása is, a melyet már külön közöltünk. Itt csak melleleg jegyezzük meg, hogy valóban nem volna helyes ezt, a mostani állapotában könnyen, hasznosan, sikerrel s szép előhaladással előretörékvő egyházmegyét mással egyesíteni és ez által életmozgását egészen megváltoztatni, a mi lehet, hogy nem előmenetelére, hanem épen kárára lenne.

v. t.

K Ü L F Ö L D.

Franciaország.

(A francia kormány és a szerzetek)

A felhatalmazással nem bíró szerzetek igazgatói elhatározták, hogy semmiféle meghatalmazást nem kérnek s kiutasítás esetén a házi és a magántulajdonjog megsértése alapján a törvényhez fordulnak. A kormány előre látván ezt az eshetőséget, a megyefőnököket a márczius 29-ik rendeletek keresztülvitelére vonatkozó szóbeli útasítások átvétele czéljából Párisba fogja hívni.

Anglia.

(A vasárnap megszentelése és a zsidók.)

Több spitalfieldi pék panaszt emelt a bíróságnál a miatt, hogy több zsidó vallású pék kenyeres boltját vasárnapon délutáni egy órán túl is nyitva tartja. Az izraeliták eleget mentették magokat, hogy ők, vallásuk parancsai értelmében, csupán szombaton kötelesek boltjaikat zárva tartani, s ezt ők pontosan meg is tartják. Keresztyén ellenfelek avval érveltek, hogy nemcsak az ők üzletükön ejtnek csorbát a vasárnapi árulás által, hanem esetleg keresztyén segédei ket is kényszerítik a dologra. A törvényszék szintén ez utóbbi szempontból fogta fel a dolgot, s ez értelemben el is ítélte a zsidókat. Részünkről, bármennyire is vagyunk barátjai a vasárnap megünneplésének, ez eljárást helytelennek tartjuk, mert épen nem tartjuk keresztyénies dolognak más vallásúakra saját vallási szabályainkat ráerőltetni.

Spanyolország.

(Egyesületek a tudatlanság ellen.)

A világ halad előre. Spanyolországban most egyesületek vannak alakulóban a tudatlanság ellen. Ezen egyesületek minden törekvése oda irányul, hogy a népoktatást a nép minden rétegében kötelezővé, s a szegényebb sorsúakra nézve könnyebben hozzáférhetővé tegyék az által is, hogy számos ingyenes iskolát állítsanak fel.

Oroszország.

(Az orthodox egyház egyetemes zsinatja.)

Az orthodox egyház f. év augusztus havának 26-án Moszkvában egyetemes zsinatot tart. Magától értetődik, hogy a legnagyobb számot az orosz érsekek fogják tenni. E zsinaton a tanácskozás tárgyait képezendik: a görög kath. egyház szervezetének s tanainak tüzetes átvizsgálása, s a mennyiben lehet, újjá szervezése, a különböző orthodox irányú felekezetek egyesítése, az orthodox hitnek missziók általi terjesztése, s végre azon eszközök megvitatása, melyek segítségével az időközben az orthodox egyház kebeléből kitérteket ismét visszavezethetni, keleten úgy, mint nyugaton.

Palaestina.

(Az új jeruzsálemi érsek.)

A legújabban kinevezett jeruzsálemi érsek, dr. Barclay, ez év február havának 3-ikán tartá ünnepélyes bevonulását a városba. A török helytartó tanács tolmácsai, a külföldi államok consulai, a görög és örmény patriarchát teljes számban megjelentek, s Coloniáig mentek elébe. A protestans klérus szintén teljes számban tisztelgett, s az egyes prot. egyházközségek külön küldöttekkel képviseltették magokat. A bevonulási menet előtt és után egy török lovas hadosztály haladt. Az érsek, ki az angol és német consulokkal együtt haladt, szívélyesen üdvözölte a misszió iskolák növendékeit, kik az út két hosszában voltak felállítva.

China.

(Keresztyén mandarin.)

Yung-Wing, a chinai császárság mindenható minisztere keresztyén, s a mi a legkülönösebb, az isteni tisztelgetet családjában maga végzi, s kicsiny gyermekeinek saját maga tanítja a szent történeteket. Ifjú korában nevelését dr. Brown, az amerikai reformált egyház chinai missionáriusa vezette, míg tanulmányait az Egyesült Államok ké keresztyén collegiumában folytatta. Dr. Brown legutóbb három hetet töltött volt tanítványánál, s természetesen nagyon boldognak érezte magát, ily nemes gyümölcsét látván er nyedetlen fáradozásának s buzgólkodásának a hit érdekében.

—z—y.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 20. számához.

IRODALOM.

„Religions et Religion“.

(Hugo Viktor legújabb könyve.)

A múlt hó 30-án jelent meg a párisi Calmann Levy kiadó-czégénél egy új költeményes mű, melynek szerzője Hugó Victor. Az ősz költő már évek óta különös előszeretettel adja ki műveit tavaszkor. Versei a fecskékkel együtt jelennek meg. Hugó Victor legújabb szellemi termékének czime: „Vallások és Vallás.“ Ebben is, mint Hugó több művében, a költészet a bölcsészettel a legszorosabban össze van forrva. Az egész mű védirat a vallás mellett, a vallások ellen; Hugó tehát egészen Schiller álláspontjára helyezkedett, ki egyik ismeretes distichonában azt mondja, hogy vallásból egyet sem ismer el a vallások között. Épen mint „Châtiments“ művében, itt is ironicus a bevezetés; azután szemlét tart a különböző kultúrák és vallási rendszerek felett, a katolicizmustól a nihilismussig, s e hitvallással végzi: Vallás? Igen! Vallások? Nem! A könyv mindenestre általános s jogos feltűnést fog okozni. Hugó Victor barátai azt állítják, hogy sohasem irt még oly fenséges, oly gondolatelljes sorokat, ellenségei pedig — a kiknek száma nagy — készülődnek, hogy majd agyonlarmázzák. Hugó Victor vallása e két szóban foglalható össze: „Igazságosság“ és „Könyörületesség.“ Ez emberiesen szép vallás. Senki sem kívánhat magának jobbat. Az előszó csak négy sorból áll: „E könyv elkezdett 1870-ben, bevégeztetett 1880-ban. Az 1870. év a pápaságnak a csalhatatlanságot, a császárságnak Sedant adta. Mit hoz 1880?“ Az egész könyv öt szakaszra oszlik: Vitatkozások, Bölcsészeti, Semmi, Hangok, Befejezés. Az első laptól kezdve szerző az istenség kérdésével foglalkozik indirekte; kissé talán banális módon élcel az angol vasárnapi-törvények felett, melyek szigorúság tekintetében mitsem engednek a zsidók sabbathi szabályainak. Szerző azután az olyan theologust állítja elének, ki saját buta phantasiája szerint alkotja meg az Isten alakját, a bosszú Istenét, a haragos Istent, kit égi bombák és villámok vesznek körül. Elénkbe állítja azon főpapokat, kik semmit sem törődnek az Istennel, mert a mindenható, némának tévén magát, úgy tesz, mintha mitsem látna, mitsem hallana, hagyja magát kissé insultálni, Tedeumot mondatni magának, sőt jószágában annyira megy, hogy még csak egy püspököt sem szégyenít meg csacsogása közben. A püspökök a zsinatban derekasan felhasználják az Isten jószágát, hogy butaságuk az ő rovására diadalmaskodjék, hogy egy csomó ostoba könyvet tákoljanak össze. A papok oly könnyen ontják az átkot, a hazugságot, csalást, tévelyt nehézkes műveikben, mint a madárka babrál csőrével tollai között.

Igy fog kezdet minden lapon Hugó művében a költészet a dialectikával. Hugó Victor szerint a keresztyén ördög nagyon nyomorúságos valami, a pogány satyrok halavány mása, ostoba, ügyetlen. „Titaláltatok fel az ördögöt“ — mondja erről szóló versében — „nagyon ostoba egy ördög ez; az embereket meg fogja kezüknél, lábuknál fogva, s azt gondolja, hogy valami nagyott művel, mikor Jézus Krisztust a Tibidabo hegyre viszi, s ezt mondja neki: „Mindazt, mit a földön látsz, fölajánlom neked!“ Az ostoba nem is gondolta, hogy a kit hajánál fogva megfogott, az Isten, s Jézus ezt válaszolta neki: „Te adod nekem a földet, nekem, a kié a világ!“ Ez az ördög el van hibázva, lapos, közönséges. Buzantja Keresztelő Jánost, s kevés szellemmel kísérti szent Antalt „Bámulatra méltó, hogy mily

keveset tudott a ti mesétek az ördögből csinálni. Semmi jobbat sem tudatok kitalálni, mint egy satyrt, kiben a pogányság ismét életre kelt. Mindig csak hasított körmökkel s szarvakkal ellátott fejfel . A római aranyházon különféle phantomok ugrálnak, nagy fejű, rettentő kecskelábú törpék; a keresztyén pokol ezt egyszerűen lemásolta. Megkereszteltétek a faunt; ez a ti ördögötök . A colossus, ki a roppant Aetna alatt lelánczolva fekszik, a ti kezeitekben Pygmaeussá vált; hegy helyett púp van a hátán. Egyszóval kevés feltaláló erővel rendelkeztek. A természetnek meg van a maga majma, az egyháznak a maga ördöge; éljen a majom, mert ez vigabb ficzkó.“ Hugó Victor minden positiv vallásnak hadat izen, különösen azonban a katolicizmusnak, mely az egyszerű természeti igazságokat elferdítette. Kicsufolja azon theologusokat, kik a tiszta istenfogalom helyett hűsből, csontból álló, megfogható, eh et ő (Isten teste az áldozásnál) Istent teremtetek. „A theologusok Istenének,—mondja Hugó,— a theologusok kénye-kedve szerint kell jönni, menni, masirozni. Mint a királyok ajtai előtt ő, az ő kapuja előtt angyal áll. Lábát be kell nyomnia a homokba, s ez a lábnyom a dogma. Az az Isten semmit sem ér, a kinek nincs katekizmus, bibliája, a kit szt. Lukács, Márk, János és Máté nem tapogattak meg életében, a ki nem beszélt Mózeshez, Jáfethez . a ki sem Rómát, sem Versaillest nem látta, a kinek a feje fölött lévő fénykört nem kópporal tisztítják . Szükségünk van egy Istenre, egy istenemberre a katonák és a parasztok számára. Szükséges, hogy ez az Isten látható, eh et ő legyen.“ Hugó az Istenben hívést a megszokásnak tulajdonítja. „Az ember azt akarja tenni, a mit dajkája tesz; kell egy védőnek lenni feje fölött, szüksége van az Isten nevére átkozódásai közben.“ Könyvének végén a szerző buzgó vallomást tesz az Isten léte felől, mondván: „Ő létezik. Az emberek és az angyalok semmiféle kiáltása, semmiféle rémület, szeretet, száj ki nem tudja elég világosan mondani e szót. Létezik, létezik, létezik, a végtelenségig . . Dogmát csinálni s őt behelyezni, oh, balga álm! Egy Istent kitalálni! Ő létezik! Elégedjete meg ezzel! Elégedjete meg azzal, hogy benne hisztek, elégedjél meg a hit szárnyán felemelkedő reménnyel; elégedjél meg azzal, hogy az üdvitalt iszod . . Ő létezik, mert érzem őt e szavakban: ideál, absolut, köteleesség, ész, tudomány. Oh ember, ne törekedjél az Isten után, nehogy félelmet, igazságtalanságot, ostoba katekizmust, koránt, grammatikát találj fel. Nézz fel a kék égboltozatra; tekintsd meg magadban lelked egét. E mélységben, e zenithen egy láng, egy megközelithetetlen világítenger fénylik. Ez benned és rajtad kívül világít ez lelkesítette fel Orpheust, ez hevítette fel Hermest, ez a borzasztó és békés csoda; megvan ez a madár fészkében, a fának ágában: minden birja ezt, és semmi sem képes felfogni . . . Létezik itt, ott, mindenhol, fenn, lenn, megszakítás nélkül . . E fénytengerből származik az igazság, jószág, jogosság; titokzatosan világít ez a csillagok forgószelében; a köd, a sötétség, a szerencsétlenség mind felolvad az ő mérhetlen hevében, s kiválik, mint öröm, dicsőség és szeretet. Ő létezik, létezik. Megvan a maga napfordulója, a tudás; megvan a maga tengelye, az igazságosság; megvan a maga éjnap-egyenlítője, az egyenlőség; megvan a maga roppant hajnal, a szabadság. Ő létezik, létezik, létezik vég nélkül, kezdet nélkül, sötétség nélkül, éj nélkül, nyugalom nélkül, álm nélkül. Oh, férge a földnek, szünj meg már napot teremteni!“ (Ellenőr.)

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

ÜNNEPI ÓDA

a budapesti kir. m. tudomány-egyetem újjáalakítása-
tásának századik évfordulója alkalmára.

Irta és előadta

SZÁSZ KÁROLY.

Ha valaha segítél, ég leánya,
Ha mosolyogtál énrám kegyesen:
Segélyedet kis lantom ma kívánja,
Mosolyod' esdve, bizva, most lesem;
Testvéreidnek van dalom ma szánva,
És elfelejtve nem maradsz te sem;
Illesd meg lantom húrját ajakkaddal,
Hogy magasabban szárnyalhasson a dal.

Lenn hagyva Parnasz kettős földi halmát,
A hol csak hervadó babér terem:
Elérhetné talán, ha te sugallnád,
— Nem bűn-e, hogy remélni is merem? —
A magasságos Eszmék birodalmát,
Túl minden sphaerán, túl az aetheren,
Forgó világok hol már nem kerengnek,
Csak örök fény lakik, s az égi Rendek.

Utjában üde, tiszta légbe' lakva,
Lel, jóltevő Hygeia, tégedet;
Téged is, Themis büszke-szép alakja,
Táblákra írva, — tartva mérleget;
Homlokod' csillagokkal körülrakva,
Uránia, testvérid közepett;
S legfölül téged, hetedik-mennybéli
Csillagkirálynő, szűz Regina Coeli!

Ti négyen, félve a kiket neveztem,
Dics-fénybe vonva lengtek itt körül.
Csoda-e, szemem' rajtatok ha vesztem,
S a látáson szívem s elmém örül:
Mikép tolong, praetextáktól övezten,
Körétek ifjak serge messziről,
Tanúlni töletek, kit szomja éget,
A szent erkölcsöt s földi bölcsességet!

Első, ki fűbe' fába' megleled, te,
Mit oda rejte a világ ura,
Mi balsamot csepegtet égő sebbe,
S szendert hoz szenvedők pilláira;
— Te második, kinek nyitott könyvedbe
Fölírva áll a törvények sora,
S jogainkat összemérve tiszteinkkel,
Tanítsz: országot kormányozni mint kell.

Te harmadik, ki vizsga szemmel nézed
Az úr mélyét — s a lélek titkait,
Mit a természet alkot — s a művészet,
S a bölcs Klió népeknek mit tanít;
— S te legdicsőbb, kin nem fog az enyészet,
Mert örök-élet-italod a hit:
— Elóttetek im én is térdet hajtok,
Ti az Igaz, Szép s Jó papnői vagytok.

Nektek emelve, Szűzek, áll a templom,
S oltárain szent láng ég örökön.
Magasbra szállni vágyam immár nem von,

És Ikarusként nem erőlködöm.
Elég ez Eszmék szentélyébe nyitnom,
Magállva kissé még e küszöbön,
S nem-mohosúlt kövén keresni annak
A neveket, mik rá bevésve vannak.

A biboros, kinél kétélű fegyver,
Mely a velőknek oszlásába hat,
Sebeket osztva, véve tollal, nyelvvel,
Röpitve szárnyas, égő nyilakat;
De bőkezűen, fejedelmi kegygyel,
E Pantheonnak alapot rakat:
Hogy a múzsák néhány a bár, e helyen,
Kárpát tővén, új Helikonra leljen.

S ama Dicső, nemének ritka gyöngye,
Korona s báj kit együtt ékíte:
Zord bérez alól ez enyhébb légű völgybe
Hozá a múzsák templomát ide,
Négy szárnyra, négy oltárral, jól befödve,
Hogy itthonos legyen mindegyike,
S mind megtalálja, oltára lépcsőjén
Papját, naponként áldozatra jövén.

Ott jó, hogy a nyelv titkait kutassa,
A nagy pankratiasta, Révai;
Horvát, hogy ősidőnk képét mutassa;
És Kelemen, Frank, törvényt tartani;
Jótekonny kézzel Stáhly és Balassa;
S Imre s Fejér, bölcsesség papjai;
S ki szellemekkel szoktat társalogni:
Szerény Walhallánk építője, Toldy.

És annyian, kik sorban itt áldoztak,
E négyeseres oltár-lépcsők előtt;
Az égieknek tömjént illatoztak,
S míg lábaiknál ifjak sarja nőtt,
Beléjük szent erkölcsöt oltva, gazdag
Termésre kényszeríték a jövőt,
Jó magból új sudárt adván a földnek.
Magasba hajtandót, ha ők kidőltek.

S az ég kegyelme és a földi légkör
Egykép megadta hozzá harmatát;
És jött az áldás dúsan földtől, égtől,
Nevelni izmosítani ezt a fát;
Ha tözse szikkadt, új forrás szökék föl
Tővéből — és táplálva járta át,
Melylyel szerény kertészi öntözők meg,
Virúlni öröme földnek, égnek.

És őrszemével egy nemzet kísérte,
A mint sudárba szökkenék a mag;
Királyi kegy volt biztos pajzsa, vérté,
Ha rá vihar s vészek zúdultanak.
Mert volt idő . De gyász emlék, ma félre!
Ha ága tört: kihajta újlag,
És mint a teher alatt nő a pálma:
Szebben virúl és magasabban áll ma.

Nevezzem-e a Legdicsőbbet, érte
Ki legtöbbet tett, a mióta áll!
Téged, ki ódon falaink helyére
Disz-csarnokok hosszú sorát rakál,
Kinek szívünkéből: Áldás életére,
Az első magyar ember, a király!

Kinek erényi, biztos zálogunk van,
Folytatva lesznek a méltó utódban!

És titeket, hazám törvényhozói,
Bölcs és áldozatra kész országnagyok,
Az ősi czimer méltó hordozói,
Melynek pajzsán gyémántként ragyog
A hon szerelme: — hálánkat leróni,
Szavammal én elégtelen vagyok.
De rója le, ki ezereket bocsát el
Szolgálni a hazát — ez Alma Mater

S le fogja róni! Évről-évre többen
Tódulván a tudás forrásához,
A csarnokhoz, mely csillag-ég-födötten,
Ég- s földet egymás közelébe hoz;
És járva lelkök felsőbb égkörökben,
Eszményt csatolnak a föld vágyihoz:
Hogy benne és bennök örömet találja
A hon s a nemzet s koronás királya!

TANÜGYI ÁLLAPOTOK ÉSZAK-AMERIKÁBAN.

Mutatvány a „Föld és népei“ cz. vállalatból.

(Vége.)

A mily sajtósága faja Amerikának a könyv-jobber, oly különös ott a könyvek elárvereztetése. Ú-Yorkban évenként kétszer, tavasszal és ősszel, nyilvános könyvárverések vannak. Az Egyesült-Államoknak legelső kiadó czégei e vásárra tömegesen küldik nemcsak újabb kiadványaikat, hanem a régieket is; a mindenfelől összecsendülő jobberék és könyvkereskedők árvereznek az egyes művekre és az illető készlet a legtöbbet ígérőnek birtokába megy át. E rendszeres árveréseknek és a jobberék messze elterjedő működésének tulajdonítható Amerikában egy sajtóságaos tünevény, mely a könyvkereskedés terén körülbelől azonos a mi hirhedt 27 kros bódéinkkal. Amerikában ugyanis feles számmal vannak egy dolláros könyvkereskedések; ezekben a legislegújabb könyveket egy dolláron lehet venni, bár reájok van nyomtatva, hogy bolti árúk $1\frac{1}{4}$ vagy $1\frac{1}{2}$ dollár.

Megjegyezvén még, hogy Amerikában a rendszeres könyvkereskedők száma körülbelől 3000-re rüg, és hogy azok száma, kik egyáltalában könyvkereskedéssel foglalkoznak, meghaladja a 10,000-et, áttérünk az előttünk fekvő műnek egy másik igen érdekes részletére t. i. az amerikai bibliográfiára.

Az Appleton-féle encyklopaediában olvassuk, hogy 1871-ben az amerikai kiadók 40.000,000 dollárnyi értékben bocsátottak közre könyveket. Hogy a kiadás mennyisége azóta meg nem fogyatkozott, arról tanuskodik a washingtoni „librarian of congress“¹⁾; ennek kimutatása szerint 1877-ben 4476 könyv lett bemutatva a tulajdonjog²⁾ megóvása szempontjából. Az irodalmi termékek ily gazdagsága mellett a bibliográfiára nem csekély feladat háramlik, ha mindenképpen kielégítő tájékozást óhajt nyújtani.

Az amerikai közkönyvtárak szervezetében az utóbbi két év alatt figyelemre méltó haladás észlelhető. E tárgy

¹⁾ A kongresszus könyvtárnoka. ²⁾ Copyright.

iránt érdeklődők a Public Libraires in the United States of Amerika: their History, Condition, and Manegement³⁾ ezimű munkában a könyvtári tudomány minden ága számára egy megbecsülhetetlen encyklopaediát fognak találni. E helyen csak annyit jegyzünk meg, hogy a jelentés 3649 közkönyvtárról ad kimerítő tájékoztatást, de e számba nincsenek felvéve az iskolai (a főiskolaiak kivételével) és nagy terjedelmű, de a közönség által használható magán-könyvtárak. Mindamellett, a röpiratok kizárásával, 13 millióra terjed e jelentésben kimutatott kötetek száma.

Az amerikai közkönyvtárak sorában kétségtelenül a „Boston Public Library“⁴⁾ foglalja el az első helyet. Ezt az intézetet a város segédelmével 1852-ben alapították, de oly bőkezűen bánnak vele, hogy például 1876—1877-ben a város 111,500 dollárt fordított reá, bár ugyanez időszakban magánosok adakozásaiból és hagyatékokból 115,000 dollár folyt be.⁵⁾ Ily hatalmas segédeszközök birtokában könnyen juthatott a bostoni közkönyvtár azon hirhez, hogy az nemében valóságos mintakép. A könyvtár két részből áll: 250,000 kötet képezi a törzskönyvtárt és 100,000 kötet az olvasótermekben van elhelyezve. T. i. Boston minden lakójának joga van a közkönyvtár könyveiből haza vinni; e végből a városban 8 fiók van felállítva, melyek a kikölcsönzést eszközlik. Különben maga a könyvtár délelőtti 9 órától estéli 10 óráig folytonosan nyitva áll az olvasók számára. A ki ismeri azon nehézségeket, melyekkel akár irodalmi hírnevű férfinak is nálunk Európában a közkönyvtárakból könyveket kölcsönöznek, azt bizonyára meglepí az a — mondjuk csak ki — könnyelműség, melylyel Amerikában minden olvasni vágyónak kölcsönöznek könyveket. De lássuk, mit mond a bostoni jelentés. 1876-ban 1.140,572 kötet forgott a közönség kezei között és egészben véve 129 kötet veszett el. Mindenesetre elismerésre méltó becsületesség!

Az amerikai könyvtárak még más irányban is fejtenek ki igen elismerésre méltó tevékenységet. Könyvészeti tekintetben nemcsak jegyzékeik kiváló becsűek, hanem ilyenmű közleményeik, mint a bostoni könyvtárnak az olvasók számára készült kézikönyve,⁶⁾ a nép művelésének tekintetéből nálunk is utánzást érdemelne. Így például a regények lajstroma igen becses jegyzetekkel van ellátva, melyek kiválóan a történeti regényeknél fontosak, amennyiben a regény tartalma és a történetileg megállapított tények között párhuzamot vonnak. De a regények lajstromáról szólva, el nem mulaszthatjuk felemlíteni azt, hogy a történeti regényeket nemcsak szerzőik, hanem az illető országok szerint is elősorolják.

³⁾ Az amerikai Eyyesült-Államok nyilvános könyvtárai, történetek, állapotuk és kezelésök. Washington, államnyomda, 1876 S. r. 1187 lap.

⁴⁾ Bostoni nyilvános könyvtár.

⁵⁾ Nálunk az ország három fő könyvtárára, az Egyetem, Akadémia és a Muzeuméra évenként összesen 15,000 forint fordítatik.

⁶⁾ Hand book for readers.

A nevezetesebb könyvtárak mindegyike közzétesz egyik vagy másik irányban figyelemre méltó dolgokat; de ez egyből is láthatja az olvasó, hogy Amerikában értik a művelődés terjesztését, és hogy e tekintetben Európa messze mögötte marad a tengeren túli nagy köztársaságnak.⁷

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. május 15-én.

— A budapesti m. k. tudomány-egyetem újjáalakításának százados évfordulója tegnap lőn, az alkalomhoz méltóan, megünnepelve. Az ünnepély az egyetemi templomban d. e. 9 órakor vette kezdetét, hol Simor hercegprímás, fényes segédlettel, Te Deumot tartott. Király ő Felségét József főherceg ő Fensége képviselte. A templomból a díszmenet az akadémiába vonult, hol az ünnepélyes ülést dr. Margó, egyetemi rector, alkalmi beszéddel nyitotta meg. Utána Kálmán, papnövendék, szavalta el Ányos száz éves költeményét, majd Szász Károly adta elő ünnepi ódáját, melyet lapunk tárczájában, szerző szíveségéből, közlünk. Gregus Ágost felolvasta a disztudorok (Rudolf trónörökös, Arany János, Trefort Ágoston, Szász Károly, Tóth Lőrincz, gr. Lónyai Menyhért, Szili Kálmán stb.) névsorát. Végül a rendező bizottság elnöke üdvözlőlvén a rectort, kiosztattak a jutalmak s a lélekemelő ünnepély, a hymnus felzengő hangjai között, véget ért. Az ünnepélyt diszlakoma követte a Hungariában, melyben József főherceg, Koburg herceg, a miniszterek, az alsó ház elnöke, főpapok, a kolozsvári egyetem küldöttei s feles számú fővárosi kitunóségek vettek részt. Ő Felségét dr. Margó, a trónörököst Gregus Ágost, József főherceget Lenhosek köszönté fel. A ház elnökére, a kormányra, a hercegprímásra mondott toasztok után, Szász Béla dr. Paulerre, mint az egyetem egykori díszére, emelte poharát. Még számos toaszt után emelkedett hangulatban oszlott szét a díszes társaság. Este az egyetemi ifjuság tánczvigalmat rendezett.

— Br. Kemény Gábor ő nagyméltósága, mint értesülünk, f. hó 24-én érkezik Sepsi-Szent-Györgyre, kerületi közgyűlésünk elnöki székét elfoglalandó.

— Királyi kitüntetés. Gróf Bánffy Miklós ő nagyméltóságát, egyházkerületünk egyik érdemes főgondnokát, Urunk Királyunk ő Felsége főpohárnok-mesterévé legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott. Néhai gróf Mikó Imre halála óta e magas méltóság széke üresen állott.

— A középtanodai törvényjavaslat tárgyalását a törvényhozás, bizonytalan időre, elnapolta, időt engedendő az érdekllett köröknek s első sorban a prot. egyházkerületeknek, véleményük nyilvánítására.

— Szilágy-Csehről írják lapunknak: Egyházunk közel másfél százados jegyzőkönyve a mai nap egy fényes lappal gazdagodott. Ma adatott ugyanis által egyházunk számára Kézsmárkon lakó, de idevaló születésű Özveggy Zontag Imréné, Moni Zsuzsánna úrnőnek egy 500 azaz ötszáz o. é. forintot tevő kegy-alapítványa, azon határozott kikö-

⁷Lásd: Nemzeti Hirlap. 1879-ik folyam 121-ik szám.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

téssel, hogy az az egyház vagyónától teljesen elkülönítve kezeltessek s évi kamatja örök időkre a helybeli lelkész csekély jövedelme pótlására fordíttassék, az alapítónó által tett kegy adomány czimén. Ez egyház jelen nemzedéke ily örvendetes jelenség tanúja még nem lévén, képzelhetni a bámulattal határos kedves meglepetést, az áldozó csötörtökön érkezett páratlan áldozatot! És azt nemcsak jegyzőkönyvileg megörökíteni, hanem a nagylelkű adományért a község hálás érzelmeit tolmácsoló köszönő irat szerkesztésével s kézbesítésével az előjáróságot megbizni határozta... Ily, korunkban ritkán előforduló örvendetes jelenség megérdemli, hogy a jótéteményezett egyház szűk körén kívül is, talán lelkesítésre buzdítólag köztudomásra hozassék, s e becses lapok hasábjain is forró, hálás köszönet nyilváníttassék a nagylelkű alapító-nőnek. Isten éltesse s tartsa meg sokáig viruló egészségben! Nevét egyházunkban halhatatlanná tette!!! . n l.

— Csürös József haláláról a következő gyászjelentés küldetett be lapunkhoz: Gyász h ir. Öz. Csürös Józsefné szül. Vályi Eszter, maga és gyermekei József, Sándor és István, továbbá Csürös Zsigmond, Róza, Nagy Mihályné tésztvérei s a többi rokonok nevében fájdalmas szívvel jelentik, hogy hön szeretett férje, gyermekeinek jó atyja, a szerető testvér, a buzgó pap, a hű honpolgár, megyei bizottsági tag: Csürös József bethleni ev. ref. lelkész f. hó 8-án reggel 6 órakor élete 56-ik és papsága 30-ik évében egy évi betegeskedés után egy jobb létre szenderült. Hült tetemei f. hó. 10-én d. u. 3 órakor fognak a bethleni ev. ref. lelkészi lakból örök nyugalomra helyeztetni. Bethlen 1880. május hó 8-án.

— „Arany Biblia.“ A mint már jeleztük, ily című vállalatot indított meg legközelebb Mehner Vilmos tevékeny budapesti könyvkiadó. E pompás díszmű onnan nyerte nevét, mert — mint a megrendelési fölhívás mondja: — „a teremtő képzeletnek századokon át megtisztított legnemesebb aranyát tartalmazza, s mert a legbecsesebbet egyesíti a mit művészet létrehozott.“ — Az egész munka a szövegen kívül 100 képből áll, melyek a világon eddig élt legjelesebb keresztyén festők remekeit tüntetik fel a lehető legsikerültebb másolatokban. Oly sokat költünk évenként haszontalan, vagy legalább is felesleges dolgokra, hogy az ily remekművek megszerzése hazafias kötelemünké válik. Gyakori azon panasz, hogy hazai kiadóink csupán nyereségre tekintenek, és nem akarnak áldozni arra, hogy a kiadásaikban megjelenő munkák külsőleg is szépek, díszesek legyenek. Ime, most egy oly művet van alkalmunk ajánlani, melyhez hasonló, a kiállítás díszében és becsértékben kevés van irodalmunkban. Felhívjuk tehát t. olvasóinkat kívált pedig azokat, kik a földi áldásban is bővebben részesültek, legyenek pártolói ezen új vállatnak, melyre büszke lehet minden magyar ember. A munka aként van beosztva, hogy egyelőre az I. kötet, ó szövetségi tárgyú képekkel, adatik ki 25 füzetben, minden füzet két képet hoz, melyekhez külön lapon adatik a hozzájuk tartozó bibliai szöveg. A mű alakja nagy és szép alakú ivrét, t. i. 47.5 centimeter magas, 35 centimeter széles. Egy-egy ily füzetnek ára 1 frt 20 kr., oly csekély, hogy ezt nagy veszteség nélkül csakis nagy kelendőség kilátásában lehetett megállapítani.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Tóth Pál, III-ad éves theologusnak, Sárospatakra. Az iskolai törvények tiszteletben tartásáért az igazgatót s tanári kart nem gáncs és megrovás, hanem dicséret illeti. Ha ön az enyedi tanodából, a törvények meg nem tartása miatt, kiutasított, tulajdonítsa magának. Gyalázkodó czikkét nem közöljük.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldo-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 fr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félésre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Közgyűlés előtt. (?) — Az állandó ig. tanács
avaslatára a tanárválasztás tárgyában. — Az áll. ig. tanács r. ül-
seiből. r. t. — *Vidéki élet:* A marosi egyházmegyéből. *Marosvidéki.*
— Egyházi lapok szemléje. — *Külföld:* (Helvétia, Franciaország,
Belgium, Olaszország.) — *z-y.* — Irodalom. — Hivatalos rész. —
— *Tárca:* Az amerikai középoktatás statistikájához. — Különfélek.
— Szerkesztő postája.

Közgyűlés előtt.

Kolozsvár, 1880 máj. 21.

(?) Az egyházkerület törvényhozó testületének illeté-
kes tagjai ez idén a szokottól eltérő irányban veszik út-
jokat: a dús kalászkokat termő szép Háromszék központi
városa látja vendégszerető falai közt a felgyülekező ösz-
szert atyákat.

Harmadszor történik most, hogy az egyházkerület
kormányzati középpontját mellőzve, más-más helyen tart-
juk közgyűlésünket, Marosvásárhelyt 1873-ban, N.-Egye-
den 1876-ban és Seps-Szent-Györgyön 1880-ban. Elég
ritkán, régi szokásainkhoz képest, a midőn két kamarás
rendszerünk mellett a zsinat évente költözött végig az
egyházmegyéken, s csak felső házunk, a főconsistorium,
bírt állandó székhelyel, az egyházkerületi levéltár mel-
lett, Kolozsvártt; de elég gyors egymásutánban arra, hogy
a levéltár egy részének szükségessé váló költöztetése, a
központi hivatalnokok útiköltségei s az egyházkerület
egyik vagy másik részének nagyobb úti fáradsággal és
több kiadással való megterhelése komoly megfontolásra
ébreszsen a gyűlés vándor-voltánának kérdésére nézve. Sőt
épen ez alapon hallánk nyilatkozatot — s pedig a legel-
lentétesebb részekről — az iránt is, ha nem jobblenne-e a
túlságosan összehalmozott teendőik végzésével terhelt köz-
gyűlés végzendői közül ismét kiválasztani az ecclesiásticu-
mokat s talán a főtörvényszéki teendőket is, emezek el-
látása egy állandóan vándor testületre bízván, hogy így
a vallásos érzés és érdeklődés fölkelése évente váltakozó
helyeken történhessék, míg a tisztán törvényhozási teen-
dők az állandóan Kolozsvártt tartandó közgyűlések hatás-
körében hagyatnának.

Látni való, hogy e gyökeres újítás mai alkotmányunk
alapján való megváltoztatásával történhetnék csak — s e

kérdés napi renden nem lévén, nem is tartjuk föladatunk-
nak a tüzetes vélemény-nyilvánítást, hanem vesszük a
tényt, a mint találjuk, s ha már épen vándorolnia kell
közgyűlésünknek, bizonynyal legnagyobb készséggel épen
a szép Háromszékre, az őseredeti magyarság: a székely
nép tárt karjai közzé, a sértetlen fönmaradt vendégsze-
retet tüzhelyéhez sietünk.

És annyival is inkább örülünk, hogy épen ez évben és
épen S.-Szent-György irányában vesszük a vándorbotot ke-
zünkbe, miután idei közgyűlésünk főteendőinek általános
jellegét a tanügyi, illetőleg középtanodai kérdés adja meg,
különösen pedig s az oly váratlan jött haláleset követ-
keztében, első sorban a Székely-Mikó tanoda ügyeinek
intézése, tanári székének betöltése és gondnoki testületé-
nek kiegészítése kerül a közgyűlés napirendjére, a mi,
hogy épen a helyszínén, a közvetlenül tapasztalatok irány-
adása mellett történhetik, még inkább biztosítani látszik a
helyes ügyintézt.

Azok, a kik a kérdések eldöntésére illetékes szavu-
kat hangoztatják, a legjobb információt bizonynyal a té-
nyekből merithetik s a hideg merevség, mely az ügyek
írásos elintézésével szükségkép együtt jár, magától el-
enyészvén, módunk lesz annak a szívélyes egyetértésnek
létesítésére, melynek a szeretet egyházában irányadónak kell
lennie, s a mely, mint épen a Székely-Mikó tanoda
keletkezésének története tanúsítja, a mustármagból tere-
bélyes sudárt növelhet, a pusztaságot életre ébresztheti s
a holt kövekből élő templomot: a tudomány oly szép tem-
plomát épitheti!

Isten amaz áldott szép vidéke; az életképes székely
nép törhetlen munkaereje s magának ama városnak örök
emlékezetre méltó áldozatkészsége híva vonz mindnyájun-
kat s jól esik majd látnunk, hogy egyházkerületünk egyik
legnagyobb fiának szeretettel ápoltt és gondozott intézete,
a fényes névvel nevezett Székely-Mikó tanoda, miként
teendi gondoskodása tárgyát egész egyházkerületünknek.

A mit a székely nép, S.-Szent-György városa és a
b. e. gr. Mikó Imre alapított s az egyházkerület különös
gondozásába fogad: élni, virulni s gyarapodni fog, mind
az időknék végéig!

Faxit Deus!

Az állandó ig. tanács javaslata a tanárválasztás tárgyában.

A múlt évben tartott egyházkerületi közgyűlés 52 számú határozatában útasított állandó igazgató tanácsunk, hogy a kollegiumi előljáróságok meghallgatása nyomán terjeszsen a jövő évi közgyűlés elé javaslatot a megválasztandó tanároktól megkövetelendő qualificatióra nézve, minden jövőre választandó rendes tanár e javaslat alapján megállapítandó szabályzat értelmében fogván megválasztani.

Miután a kollegiumi előljáróságok nagy része a qualificatióval kapcsolatban a tanárválasztás eddigi gyakorlatát is megváltoztatni kívánja, s főleg a n.-enyedi Bethlenkollegium előljárósága mind a theologiai akadémiához, mind a középiskolákhoz ezen túl választandó tanárok képesítettségének és választásának feltételeit egy részletesen kidolgozott javaslatban szabta meg: ig. tanácsunk czélszerűnek látta javaslatába felvenni — az enyedi szabályzati javaslat alapján — a tanárválasztás ezen túl követendő módját is. Noha a tanári képesítettség és választási módzat végleges törvény által való szabályzásának ideje még most sem jött el, sőt most annyival kevésbé volna helyes, mert épen most képezi komoly tanácskozás tárgyát az öt testvér egyházkerület között egy közös tanárképezde, illetőleg egy közös tanárképesítő bizottság alakítása; mindamellett most is szükségesnek véli igazgató tanácsunk, hogy a többi ref. egyházkerületekkel közös és végleges törvény megállapításáig is, egyházkerületünk a maga régi és használatból már tényleg kiment törvényét újabb, a jelen átmeneti viszonyokhoz illő, s mintegy a jövőre is előkészítő szabályzattal váltssa fel. Azért javaslatát csak ideiglenes átmeneti intézkedés szabályzatául kívánna tekinteni és mint olyant a főt. egyházkerületi közgyűlés által helybenhagyatni.

Új tanszékek szervezése és rendszeresítése az illető kollegiumi előljáróság kezdeményezésére és az állandó ig. tanács okadatolt javaslatára az egyházkerületi közgyűlés joga és feladata, a mely egyszersmind megállapítja az illető tanintézet természetéhez és paedagogiai szükségletéhez képest a tanszék nemét is. A rendszeresített új tanszék rendszerint csak a következő egyházkerületi közgyűlésen tölthetik be.

Akár az újonnan rendszeresített, akár az üresedésbe jött s az illető előljáróság által bejelentett régebbi tanszékre az állandó ig. tanács pályázatot hirdet. A pályázati hirdetés költségeit az illető kollegium hordozza.

A pályázók közül az egyházkerületi közgyűlés első napján egy tágabb körű bizottság kiválasztja azokat, kik az alább meghatározott képesítettséggel bírnak. Ezek közül legfőlegb háromat jelöl, a személyek fölötti discussio nélkül, titkos szavazás útján.

A bizottság által jelöltek közül a közgyűlés (a jelölés fölötti vitatkozásnak helyet sem engedve) általános szavazattöbbséggel választ.

Ha képesítettnek csak egy találtatnék, s illetőleg a bizottság által csak egy jelöltetnék, a közgyűlés a választást azon gyűlésről el is halaszthatja; köteles lévén az elnök ily esetben e felől a kérdést mindig feltenni s a jelenlevő tagok egyharmadának kivánságára a választást elhalasztani.

I. A gymnasiumi rendes tanszékek betöltésének szabályzata.

A) A képesítettséget megítélő bizottság tagjai:

- a) Az egyházkerület közfőgondnokai.
- b) Azon kollegium két gondnoka (hivatali idősbőség szerint) és két rendes tanára (az előljáróság által választva), a melyhez a tanár választandó.
- c) A többi kollegiumok előljáróságának egy-egy tanár küldöttje, ki lehetőleg a betöltendő tanszéknek megfelelő szaktudomány tanára legyen.
- d) Az állandó ig. tanács két küldöttje és tanügyi előadója.

B) A képesítettség feltételei:

Választhatóknál jelölendők teljes kort elért ref. vallású feddhetlen jellemű folyamodó egyének közül:

1. Azok, kik a hazai törvényes követelményeknek megfelelő tanári oklevéllel bírnak s legalább két évi gyakorlatot ki tudnak mutatni.

2. A hazai ref. teljes gymnasiumok minden rendes tanára azon tanszékre, a melyre már egyszer megválasztva volt. Azonban, ha más tanszékre folyamodnék, arra való képesítettségét az 5-ik pont alatt irt módon köteles ki mutatni.

3. Azok, kik valamely hazai, vagy külföldi protestáns egyetemen nyert philosophiai vagy természettudományi tudori oklevelet mutatnak fel, csak azon esetben jelölhetőek, ha abból a szakcsoportból, a melynek tanítására folyamodnak, a tanári vizsgálatot sikerrel kiállották.

4. Azok, kik valamely szakban kitűnő önálló szakmunkát irtak, azon tanszékre, melyre a szakmunka vonatkozik.

5. Azok, kik valamely tudományszakot (ezek közé számítottván a theologia is) egyetemi, vagy akadémiai cursuson teljesen végeztek és abból diplomát nyertek, ha:

a) a tudománynak végzése után legalább két évig külföldi protestáns egyetemen az illető tudományt és a nevelés-oktatástant hallgatták;

b) ha legalább egy évig valamelyik erd. ref. főgymnasiumnál, mint segédtanárok, dicséretesen működtek és ha az illető szaktudományban való jártasságuknak már irodalmi téren is biztos jeleit adták.

II. A n.-enyedi theologiai akadémia tanáraitra nézve követhető választási szabályzat javaslatatik.

A) A képesítettséget megállapító bizottság tagjai:

- a) Az egyházkerület közfőgondnokai.
- b) A n.-enyedi kollegium gondnokai és theologiai rendes tanárai.
- c) Valamennyi kollegium felszentelt rendes tanára.
- d) Az esperesi kar négy megbizottja.
- e) Az állandó ig. tanács két megbizottja.

B) A képesítettséget illetőleg választhatók:

1. A theologia tudorai.

2. A testvér superintendentiák rendes theolog. tanárai.

3. Azon papok, kik a theologiai tudományok terén közelismerést kivívott kitűnő munkát irtak azon szakra, melyre munkájuk vonatkozik.

4) Olyanok, kik a papi szigorlat kitűnő eredménnyel való kiállása után legalább két évet valamelyik külföldi protestáns egyetemen a theologia tanulmányozásával töltöttek és mint segédtanárok az erd. ref. theologiai akadémiánál vagy más ref. theologiai tanfolyamon dicséretesen működtek és az illető szaktudományban való jártasságuknak már irodalmi téren is biztos jeleit adták. Megjegyeztetik, hogy a papi szolgálat a theologiai segédtanári szolgálat erejével bir.

Az erd. ev. ref. egyházkerület állandó ig. tanácsának, Kolozsvártt 1880 évi május hó 17-én tartott üléséből.

Az áll. ig. tanács r. üléseiből.

Kolozsvártt, 1880. máj. 17. 18.

A közgyűlés előtt az utolsó ülések két napon át folytak, főt. Nagy Péter elnökle alatt. Az első napon jelen voltak: gr. Bánffy Miklós, b. Bánffy Albert főgondnokok, Incze M., Gyarmathy M., dr. Kolozsvári S., Szász B., Parádi K., Szabó Á., Bodor A. — a második napon pedig, az elnökön kívül, Incze M., dr. Jenei V., Szász B., Parádi K., Szabó Á. és Bodor A.

A frátai pap berkenyesi kepeváltsági alapja (10,000 frt) befizettetvén, a távollevő ügyvéd fölhivatik a pénz pénz-tárba helyezésére.

Az egyetemes tanügyi bizottság munkálatai referádjára kiadatnak Parádi K. és Szász B. tagoknak.

Kovács Gyula n.-enyedi v. főerdész ellenészrevételeiát-tétetnek a korábban kiküldött bizottsághoz.

Az enyedi tanoda angol bankbeli pénze fölvétele ügyében a kereskedelmi miniszterhez intézendő felirat elkészítésével Szász Béla bizatik meg.

Csató János egyházker. képviselő a gyulafehérvári egyházmegyéből igazoltatik, nem különben Fejérvári Károly a n.-sajói káptalanból.

A püspöki telek kerítésére és udvara kikövezésére vonatkozó szerződés helybenhagyatnak.

A közgyűlés tárgysorozata megállapittatik, valamint az ig. tanács évi működéséről szóló jelentés is.

A tanárválasztás és qualificatio módozatainak szövegezésére kiküldött bizottság munkálata elfogadtatik.

Folytatólag megállapittatott az 1881 évi költségvetés, a számvevő jelentése a központi felülvizsgálat alatt álló számadásokról, s mindezek áttétetnek a közgyűléshez.

Az enyedi főtanoda és a főconsistorium illetőleg ig. tanács közt a Telekianum beneficiumokra és az agentialekra vonatkozólag fönnforgott elszámolás a számvevő javaslata

alapján megtörténik. Ugyane tanoda megjegyzései a számadási mintákra áttétetnek a közgyűléshez.

A sz.-udvarhelyi tanoda költségvetését referáló bizottság meggyőződven, hogy a tanoda eddigi tökefogyasztó útjáról 1879-ben letért s némi tőkét már ez évben vissza-helyezett, a reductiokra vonatkozó határozata ez évben való fogatosításának fölfüggesztését javasolja, a végleges határozat a folyó év eredményétől tétetvén függővé. Az ig. tanács elfogadja a bizottság javaslatát.

Az egyetemes tanügyi bizottság munkálatairól referáló bizottság előterjesztése áttétetik a közgyűléshez.

A sepsi-szent-györgyi új templom építésének megkezdése engedélyeztetik, az ugyanottani tanoda fölterjesztése a gondnokokra vonatkozólag tudomásul vétetik.

t.

VIDÉKI ÉLET.

A marosi egyházmegyéből.

Koronka, május hó.

A marosi egyházmegye ápril hó végén a gyülesezések napjait élte. 27-ikén özv.-árvai gyámintézete tartott közgyűlést, melyen a felügyelő bizottság jelentésének tárgyalása után a pénztárnok számolt be az intézet vagyoni állásáról. Emlékezetből nehéz lenne határozott számokban beszélnem. Hozzávetőleg 17—18,000 frtra tehető az intézet alapvagyona, ide értve a beszédendő hátralékokat és ezután intabulálendő tőkepenzeket is. Jól esett látnunk hogy az intézet erősödésnek indult, s hogy ezen erősödésében mind szélesebb alapra helyezkedik. Biztat a remény, hogy néhány év lefolyása után papi társulatunk e drága kincse az inségre jútott özvegyek és árvák szenvedéseinek enyhítő forrása lesz; s azoknak gyermekeit, kiknek legkevesbé áll módjukban zsiros örökséget hagyni, mert maguk is a szegénység sovány kenyerén tengődnek, megmenti a koldusbotra jútástól.

Ápril 28 és 29-ikén maga az egyhámege gyülesezett, M.-Vásárhelytt a vármegye házánál abban a teremben, melynek falai a régi maros-szék lelkes fiainak ajkairól a hazaszeretet szavait — a szabadság szent ígét — zengték vissza; e teremben sereglénk össze mi is, melyben annyi honfikebel melegedett föl a lelkesedés tűzénél hajdan és melegedik föl most is. Itt láttuk az egyházmegye jobbainak diszes sorát, kik az egyházi élet virágzásának örömét melegen érzik, kik előtt a vallás nem száműzött, hontalan, mert keblökben van még számára hely.

Mindenekelőtt elnöklő esperes az egyházmegye életének nevezetesebb mozzanatait tünteté föl megnyitó beszédében. Sok jót, sok örvendetést mondott egyházmegyénk állapotáról, csak itt-ott, nagy ritkán, láttunk egy-egy sötétebb vonást a felmútatott képen. Elszorúlt szívünk midőn a b. emlékü algondnok, Bothos Kálmán halálát emlegette az elnöki jelentés, mert ő azon jó emberek egyike volt, kit mindenki szeretett és azon búzgek közé tartozott, kitől mindenki sokat várt! Halála felett részvétét a gyűlés jegyző-

könyvileg fejezte ki s ezt megelőzőleg az egyházmegyei tanács részvétíratot intézett a korán elhunytak bánatos özvegyéhez és egyszersmind minden egyes egyházban könyörgéssel végzendő gyászisteni tisztelet tartását rendelte el pünkösöd harmadnapjára. Bejelentette továbbá elnök Péterfi Elek, vadasdi öreg lelkész halálát, ki hosszú időn keresztül volt az úr szőlőjének munkása. Ugyisintén bejelentette, hogy a csókai egyház részéről egyházmegyei képviselővé választatott: Nyárádi István. Pályázat alatt áll egy lelkészi és egy pár tanítói állomás. Egy lelkész pedig közkereset alá van vetve.

Midőn a gyűlés megnyitása után tárgyalás alá került az egyházmegyék új beosztásáról szóló, nagyfontosságú tervjavaslat, mely a múlt évi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 28-ik száma alatt egész terjedelmében közzétéve, véleményadásra az egyházmegyékhez útasított, gyűlésünk többek hozzászólása után, a maga egészében elfogadta s hozzá csatlakozását elhatározta.

Ezután egy kényes természetű ügy került a gyűlés elébe, melyet a kebli özv.-árvai gyámintézet gyűlése a megelőző napon döntött el. Ez ugyanis azt tárgyalja, miszerint az 1866-ik évben a szil.-szolnoki egyházmegye indítvány képen azt terjesztette a general. synodus elébe, hogy olyan egyházközségekben, hol a belépő pap özvegygel nem osztozik, első évi jövedelmének felerészét fizesse a kebli özv.-árvai gyámintézet pénztárába; ennek alapján intézetünk felügyelő bizottsága ezen félfizetést utólagosan kírótta mindazon papokra, kik 1866 után ily viszonyok között állomást foglaltak. Azonban az érdekelt felek kérvénnyel járultak a gyámintézeti gyűléshez, hivatkozván arra, hogy miután ezen törvény nálunk gyakorlatban soha sem volt, továbbá, hogy állomásaik elfoglalásakor erre kötelezve nem voltak, megfizetésére ne köteleztessenek. Mire a gyűlés azon határozattal válaszolt, hogy a Pík az 1876-ik év előtt foglaltak el ilyen állomást azoktól a félfizetést nem követeli, de az 1876-ik éven kezdve az új lelkészekre nézve a követelést fenntartja. Ezen határozatot pártolólólag felterjeszteni kéri az egyházkerületi közgyűléshez. Részünkről azon meggyőződésben vagyunk, hogy ha 1876 után is ennek kötelezettsége nélkül foglaltak állomást az illető lelkészek, akkor a félfizetés rajtok sem követelhető, mert az erre vonatkozó törvénynek tulajdonképeni gyakorlatba vétele nálunk csak most, a vadasdi papi állomás betöltésénél kezdődik, mint a mely már ezen kötelezettség feltételével van köröztetve.

A tanügyi referensnek egyházmegyénk iskoláinak állapotát több oldalról feltüntető jelentése felolvastatván, minden pontjában jóváhagyó tudásul vétetett s gyűlés a referensnek elismerést szavazott. Az egyházmegyei tanács egy évi jegyzőkönyve is referádára lévén kiadva, az erről szóló vélemény az egyházmegyei tanácsnak a nagy számú ügyszerabok (325) gyors ellátásáért, buzgó és concret eljárássaiért elismerés és köszönet nyilvánítását javasolja, mit a gyűlés örömmel szavaz meg. Az állandó igazgató tanács azon leiratára, mely Bothos Kálmán halálával ürességbe

jött algondnoki állomás betöltését tárgyalja, azon határozatban állapotodott meg a közgyűlés, hogy ezen állomásra a hármaskijelölés megtételét a jövő tavaszi gyűlésre halasztja. Olvastattak az 1878-ik évi canon.-visitatio jegyzőkönyvére vonatkozó püspöki észrevételek, melyek, míg az egyházmegye egyik feléről szóló jegyzőkönyvet elismerésben részesítik, addig a másik feléről szólót némi alaki hiányok miatt kifogásolják. Végül alkalmunk volt hallani a legközelebbi can. visitatio által összegyűjtött statisztikai adatokat,**) melyek eléggé bebizonyítják, hogy egyházmegyénkben a vallásos buzgóság, korunk reálisztikus törekvése dacára is, nem hanyatlott; ha itt-ott mutatkozik is közöny, de a nép zöme a vallás oltára körül tántorodás nélkül áll. Több egyházban történtek adakozások, mint Tompán, néhai Bothos Kálmán által tanítói fizetési alapra 100 frt, ugyanott János Krisztina által egy úrasztali ezüst pohár, stb. A vagyoni viszonyok sem kedvezőtlenek, a mennyiben az egyházmegye egyik feléről összeállított kimutatás szerint a pézsbeli activ állás 80—82,000 frt körül áll. Továbbá az egyházmegye egyes ekklesiáinak összes fekvő birtoka hozzávetőleg 5000 holdnál többre tehető. Nincs okunk tehát egyházmegyénk jövője miatt aggodalmakat táplálni.

Nem volna ildomosság elhallgatni, hogy a közgyűlés megelőző istenitiszteleten Varga Ferencz, cs.-szt.-iványi lelkész tartott köztetszésben részesült beszédet.

A gyűlésezés azonban még 29-ikén sem végződött el, a mennyiben 30-ikán a házassági törvényesék tartott ülést.

Marosvidéki.

EGYHÁZI LAPOK SZEMÉJÉ.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“-ban Poór Imre lelkész ír a „confirmatio“ról. Czikkiró a confirmatioi ünnepély; és a megelőző oktatást a lelkész egyik legfontosabb teendőjének ismeri. A confirmandusokból lesznek az egyház jövőndő oszlopai; ennélfogva arra kell törekednie a lelkésznek, hogy bennük Krisztus vallása, úgy szólva, hussá és vérré válják. Sokat és buzgón kell fáradnia évégett a lelkésznek; nagy munkát kell végeznie, nyolcz héten át naponként 4 órát adni nem kis fáradsággal és készlettel jár. De ez aztán az a munka, mely után a lelkész legtöbb örömet is várhat tövises pályáján.

A confirmatioi ünnepély legyen olyan, hogy hassa át a gyülekezetet és confirmandusokat egyaránt; amazt emelje, szilárdítsa hitében, emezekre nézve legyen emlékezetes örökre. E czélokot tartva szem előtt, készítette czikkiró a maga confirmatioi liturgiáját.

Elmondja czikkiró azt is, hogyan végzi ő a confirmatioi ünnepélyt. A confirmandusok az ő vezetése alatt mennek együttesen a templomba. Ének után a'kalmi ima és rövid beszéd következik. Ezután a „jővel sz. lélek“ egy

**) E statisztikai adatokat a marosi egyházmegye érdemes jegyzője, Rákosi Lajos t. munkatársunk lapunkhoz is beküldötte. Szerfőlött sajnáljuk, hogy térszűke okán, e nagybecsű kimutatást nem adhatjuk közre.

versének eléneklésével következik a vizsgálat a hit- és erkölcsstanból, bibliai ismretéből és a sacramentumokból. Ének és fogadástétel. Rövid buzdító beszéd a ref. vallásban való megmaradásra. Ima. Ezt követőleg fiúk és leányok váltakozva sorban előlépnek, elmondja mindenik a részére előre kijelölt bibliai emlékmondatot, s a lelkész megáldja őket. Erre következik az úri szentvacsora felvétele; ismét egy alkalmi beszéd, ima, miatyánk, áldás és alkalmi ének. Czikkiró 18—20 növendékkal a vizsgálatot egy óra alatt bevégezi, a szertartás igénybe vesz $\frac{3}{4}$ órát, s így két óra alatt az ünnepély véget ér. Templomozás után a növendékek ismét a papi lakba mennek, hol confirmatioi emléklapokat kapnak, melyeket aztán beszoktak rá mázttatni s a szoba falára függesztenek. Délután van a confirmatioi prédikáció, mely után a gyermekek búcsút vesznek a paptól és tanítótól.

Czikkiró hivatkozva amaz örvendetes tapasztalatokra, melyeket szereznie alkalma volt, ajánlja lelkész társainak, hogy minél nagyobb gondot és figyelmet fordítsanak a confirmatioikra.

K Ü L F Ö L D.

Helvetia.

(*Üdvös mozgalom a vallásos érzés felébresztése czéljából a nép kebelében.*)

Jó hirrel lepte meg a napokban a „Semain Religieuse“ a schweiczi reformatusokat. Azt jelenti ugyanis, hogy egy oly szövetség, mely eddig csak elvonulva s csendben folytatta működését, most czélját dicséretreméltó buzgalommal közelítvén meg, a nyilvánosság terére lépett. Ezen szövetség vallásos érzülettől áthatott férfiakból alakult, kik Genfét tévén működésüknek központjává, elhatározták, hogy (legelőbb a város kebelében) egész erővel arra fognak működni, hogy az igaz vallásos érzületet a népben meggyökereztessek. E czélból egyik külvárosi házban ájtatos összejöveleteket rendeztek; a példa ragadt a közellakókra s a gyülekezet csakhamar oly népes lett, hogy tágabb helyiséget kellett bérelniök. Munkások, pórok, cselédek, tarka vegyületben hallgatják a népies vallásos beszédeket. Ez eredmény annál meglepőbb, minthogy a buzgó férfiak működésüket csak 1879 februárjában kezdték meg.

Franciaország.

(*A lutheranusok s egy újabb biblia fordítás.*)

A francia lutheranus egyház lelkészei és presbyterei a múlt hó végén egy értekezletre gyűltek össze Párizsban a biblia fordítás ügyében. A luth. egyház ugyanis egész maig az Oszterwald-féle bibliafordítást használta, most pedig egy új fordítás jelent meg, a Segond tanáré. Az értekezlet hosszas vita után kijelentette, hogy az elsőt elvetni nem akarja ugyan, az utóbbit azonban szintén elfogadja, sőt abban a tekintetben, hogy az előbbi fordítás azon helyeit, melyek sértőleg hordták magukon a fordító egyéniségének bélyegét, megjavította, sikerültebbnek is véli.

Belgium.

(*A protestantismus terjedése.*)

Belgiumban, Charleroi (Hainaut) városban 38 évvel ezelőtt egy protestáns sem volt. A belga belmissioi társulat sikeres működése folytán jelenleg már 1180 protestáns hívő alkot egy egyházat. Iskolái látogatottak, sőt sok katolikus látogatja a prot. istentiszteletet, bárha gátló körülmények folytán nem is tért át e hitre.

Olaszország.

(*Vallásos nyegleség.*)

Nem vagyunk ugyan túlzó felekezeti szelleműek, azonban még sem hagyhatjuk említés nélkül azon üzelmekeket és nyegleségeket, melyeket a katolikus egyházban a „szent papság“ a kevésbbé felvilágosult hívőkkel szemben elkövet, a vallásos érzület rovására, az erkölcs kárára, önmagának gyalázatára.

Legelőbb is a legmagasabb fokra emelkedett Mária-kultusról akarunk szólni. Azóta hogy, mint már lapunk e rovatában említettük, a Mária mennybemenetele hitcikké lőn, a katolikus vallás központjává Jézus helyett Mária lett, a kihez ezután minden igazhívő katolikusnak imáit intéznie kell. Mária a bűnbocsánatnak sikeres kiészklője. A római tan szerint ugyanis az, a ki így imádkozik: „Szűz asszonyunk az angyalok között!“ vagy „Szeplőtlen Mária, könyörögj érettem!“ száz napi, a ki pedig így imádkozik: „Mária szent szive légy üdvösségem!“ háromszáz napi bűnbocsánatot nyer. A Mária tiszteletére alakult egyesület tagjai magoknak összesen 200,844 évre és 335 napra könyörögtek ki bűnbocsánatot.

Még megbontránkozottabb s csaknem fétisimádáshoz süllyedt le az, a mit a reliquiákkal üznek. Jézus kabátját, melyet Mária szőtt, s Jézus gyermekkorától fogva viselt s a melyben meg is feszítettet, hús z példányban mutogatják a világon. A nép azonban elég buta arra, hogy sem ezt észre ne vegye, sem azt, hogy a különböző zárdákban, kolostorokban s szerzetes-házakban szt. Hieronymusnak 63 újját, szt. Pankratiusnak 1600 csontját, szt. Istvánnak 13 karját, szt. Ignácznak 3 testét, 7 lábát, 17 karját mutogatják, habár történeti tény, hogy ez utóbbit Rómában orosz-lánok szaggatták szét és falták fel.

Hát még a szt. Willibrordus tánca, melyet az echnernachi búcsú alkalmával lejtenek á hitatos an. Ebben a táncban, zeneütemre ötöt lépnek előre, kettőt hátra azért, hogy az üdvösséget elnyerjék.

Nem szabad említésen kívül hagyni a legújabb szerkezetű imádkozó gépet, a melyet egy furfangos jézsuita chinai mintára talált fel. Ezt egy jézsuita könyvkereskedés a következőleg hirdeti:

„Itt kapható egy rendkívül elmés eszköz, mely azokat, kiknek nincs elég idejük az imádkozásra, könnyen megsegíti abban, hogy az örökkévalóságba jussanak s a világ zajában az igaz életre vezető utat el ne téveszszék. Elég ezt a kis imádkozó gépet egy olvasóval a szivve helyezni, s csupán a kézzel kell koronként megérinteni,

hogy hatását el ne téveszse. Az Úrnak elég a jó szándék, és szívesen venné, ha a világon mindenki bár csak ily módon is imádkoznék."

A vallásos nyegleség netovábbját tán egy lelkész Cas-caret gyakorolja, kit méltán nevezhetnénk vallásos iparlóvagnak. Ez az úri ember több hirlapban hirdeti, hogy kérelmeket, leveleket és más irományokat jótányos árért szállít szent Józsefhez. A vitelbér csak egy frank. Mért nem megy inkább a derék páter a spiritistákhoz, hogy ott szent Józsefet megidézve, adja át személyesen neki a levelet, mintsem a fáradságos égi utat minden éjjel megtegy.

—s—y.

IRODALOM.

Megjelent a „Keresztyén Magvető“ f. évi II-ik füzeté a következő válogatott tartalommal: Bibliai tanulmányok. IX. Néhai Simén Domokos kézírataiból. — Az Agathyrók vallása s vallásos jelvényeik felől. Gr. Kún Géza. — A vallásról. Sámi László. — A Szent-István-társulat és a protestáns egyet. Derzsi Józseftől. — Vasárnapi iskola: A Jézus élete Solly H. H. után, Boros György. — A közokt. miniszter 8-ik jelentéséről Bg. — A sz.-kereszturi tanoda tovább fejlesztésének kérdése: IV. Észrevételek Egyed Ferencz úr cikkére. Sándor Jánostól. — A küllő egyh. körü nevelésügyi szakbizottságról. Sándor Gergely. — A maroskőri vizsgálatról. Kelemen Albert. — Sándor István emléke. Darkó Sándortól. — A középiskolákról szóló törvényjavaslat. K. A. — Levelezés. Franciaországból. Charrnaud Dezső. — Irodalmi értesítő. — Különfélék.

Megjelent a „Nemzeti Nőnevelés“ májusi 5-ik füzeté a következő érdekes tartalommal: Gr. Széchenyi István paedagogiai nézetei. Zichi Antal. — Széchenyi István gr. vallomásaiból. — Nőnevelés. Lederer Ábrahám. — Az első hazai tanítóképző intézet felállításának rövid története. Péterfy S. — Ősrégi leletek. Pulszky Ferencz. — A neologia és orthologia. II. Komáromy Lajos. — Háztartási iskolák. Gelléry Mór. A táplálkozás anyagokról. a. — A madarak költözése. Sente József. — A népiskolai földrajzi oktatásról. (Második közlemény.) y. r. — Vegyesek.

Abafi-Aigner Lajosnak a legnagyobb pártolást érdemlő vállalatából, a „Nemzeti könyvtárból“ ismét jelent meg néhány füzet, még pedig a 46—51 füzet. E füzetekkel újra 3 munka fejeztetik be u. m. Dayka Gábor költeményei, Kazinczy Ferencz erdélyi levelei és Mikes Kelemen törökországi levelei; ellenben megkezdődik Csokonai Mihály összes műveinek kiadása, melyek kiadását Harasztai Gyula kimerítő biographiai és kritikai tanulmánya előzi meg, melyben Csokonai egyéniségét, környezetének és korának tekintetbe vételével a kellő világításba helyezi. E gondosan szerkesztett vállalatnak eddigelé a következő 12 kötete vált teljessé: Kazinczy Ferencz összes költeményei 2 kötetben (ára 2 frt 40 kr, kötve 3 frt 60 kr.), Dayka Gábor költeményei (ára 1 frt, kötve 1 frt 60 kr.) E két műhöz, mely Kazin-

czy és Daykanak számos kiadatlan versét közli előszőr, Abafi Lajos irt bő és alapos bevezetéseket és jegyzeteket, melyek irodalmi beccsel bírnak. Vitkovics Mihály költeményeit (ára 80 kr. kötve 1 frt 40 kr.) Svorényi József adja ki bő életrajzzal és jegyzetekkel, Kazinczy Ferencz Pályám emlékezetét (ára 1 frt 50 kr, kötve 2 frt 10 kr) és Erdélyi leveleit (ára 1 frt 80 kr, kötve 2 frt 40 kr), Zrinyi Miklós Szigeti veszedelmét és kisebb költeményeit (ára 1 frt 20 kr, kötve 1 frt 80 kr), valamint Mikes Kelemen Mulatságos napjait (ára 1 frt 20 kr, kötve 1 frt 80 kr) és Törökországi leveleit (ára 1 frt 80 kr, kötve 2 frt 40 kr), Abafi Lajos látta el bevezetésekkel, illetőleg kimerítő magyarázó névmutatókkal. Készen van végül Kármán József műveinek első kötete is (ára 1 frt, kötve 1 frt 50 kr); második kötete, mely Kármán néhány ismeretlen művét is, valamiut levelezését fogja tartalmazni, legközelebb jelenik meg. A derék vállalatot ismételve ajánljuk az irodalmat pártoló magánosok, valamint az intézeti, casinói, községi s önképzői könyvtárak kezdőinek figyelmébe.

HIVATALOS RÉSZ.

Az áll. ig. tanács a külföldi stipendiumok ügyében az alábbi körrendeletet intézte a tanodai előljáróságokhoz:

1486—1879. A m. k. vallás- és közoktatási miniszter úr múlt évi 30399 szám alatt kelt közlése folytán igazgató tanácsunk közvételét végett értesíti a m. t. előljáróságot, hogy a külföldi egyetemeket látogató hitfelekezetünkhöz tartozó tanulók a következő alapítványi javadalmazásokhoz és ösztöndíjakhoz tarthatnak igényt:

1. Hollandiai utrechti egyetemen:

a) a Bernhardini alapítványra, a mely pfalci és magyar református theologiai egyetemi tanulók részére alapított évi 300 frt (hollandi) javadalmazással. Ezen alapítvány az utrechti egyetem tanári kara által kezeltetik, a városi előljáróság felügyelete mellett;

b) Everwijn Anna alapítványa, mely magyarországi és erdélyi hittan hallgató tanulók részére tétetett évi 340 hollandi frt javadalommal a theologiai kar decánja előterjesztésére a pénzügyminiszter által útalványoztatik ki, az egyetem rendelkezésére;

c) a Simenszu Hieronimus alapítványa, mely eredetileg a bibliának magyarra fordítása jutalmazására volt alapítva, később a magyarországi hittan hallgatók javadalmazására rendeltetett. Ezen alapítvány a theologiai kar legidősebb két tanára által kezeltetik és az összes javadalom évenként 775 hollandi frtot teszen.

2. A poroszországi egyetemen:

α) György Vilmos választó fejedelem alapítvány nagy-enyeden végzett két hittan hallgató tanuló részére. Az évi javadalom összege egyenként 80 porosz tallért teszen.

β) Fridrich Vilmos király alapítványa, Kolozsvártt Maros-Vásárhelytt végzett két ev. ref. hittani hallgató ré-

szére, a mely javadalom díjtalan étkezésből és tandij mentességéből áll.

A fennebbi javadalmak elnyerése végett benyújtandó kérvények felszerelése végett, az illető külföldi egyetemre szándékozó tanuló által magával viendő az érettségi bizonyítvány, vagyoni, illetőleg szegénységi bizonyítvány, szorgalmáról és erkölcsösségéről a tanoda előjárósága által kiállítandó bizonyítvány és keresztlevél.

A poroszországi alapítványok élvezése nincsen egy

egyetemhez sem hozzákötve, hanem bármely poroszországi egyetemet hallgató igényi tarthat annak elnyerésére, a kérvény a montis pietatis directoriumához adandó be Berlinbe.

Az erdélyi ev. ref. áll. ig. tanácstól, Kolozsvártt, 1880 ápril 26.

Nagy Péter.
Bodor Antal,
titkár.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

AZ AMERIKÁI KÖZÉPKÖZTATÁS STATISZTIKÁJÁHOZ.

Öt-hatszáz oly intézet van Amerikában, mely a collegium nevet viseli. Természetesen ezek nem mind jogosan hordják e címet, a mennyiben kollegiális hatalommal csak egy részök van felruházva, míg a többi csak oly alappal nevezi magát így, a milyennel Angliában néhány harmadfokú tápintézet. De ha még kétszázat le is számítunk belőle, marad háromszáztizenegy, melyeknek testületi szabályaik kifogástalan jogcímet adnak a kollegiumi elnevezésre. Ezek szétszórva vannak az Egyesült-Államokban s contingentiáikról, valamint népességi viszonyaikról kimerítő felvilágosítással szolgálnak a következő adatok: Alabama állam: 3 collegium, 316 tanuló; Arkansas: 4 koll. 104 tanuló; California: 9 koll. 831 tan.; Colorado: 1 koll. 70 tan.; Connecticut: 3 koll. 856 tan.; Columbia: 4 koll. 152 tan.; Delaware: 1 koll. 40 tan.; Georgia: 6 koll. 488 tan.; Illinois: 24 koll. 1538 tan.; Indiana: 16 koll. 1267 tan.; Iowa: 17 koll. 902 tan.; Kansas: 6 koll. 167 tan.; Kentucky: 14 koll. 902 tan.; Louisiana: 4 koll. 54 tan.; Maine: 3 koll. 350 tan.; Maryland: 8 koll. 644 tan.; Massachusetts: 9 koll. 1777 tan.; Michigan: 8 koll. 810 tan.; Minnesota: 3 koll. 154 tan.; Mississippi: 4 koll. 189 tan.; Missouri: 13 koll. 821 tan.; Nevada: 2 koll. 82 tan.; New-Hampshire: 1 koll. 249 tan.; New-Jersey: 4 koll. 712 tan.; New-York: 24 koll. 2940 tan.; North-Carolina: 7 koll. 383 tan.; Ohio: 28 koll. 2220 tan.; Oregon: 4 koll. 21 210 tan.; Pennsylvania: 27 koll. 2166 tan.; Rhode-Island: 1 koll. 219 tan.; Sonte-Carolina: 6 koll. 351 tan.; Tennessee: 18 koll. 1129 tan.; Texas: 6 koll. 457 tan.; Vermont: 3 koll. 199 tan.; Virginia: 8 koll. 1098 tan.; West-Virginia: 3 koll. 164 tan.; Wisconsin: 9 koll. 689 tan. Összesen tehát 311 collegium 25,670 tanulóval. És nagyobb részök csak keresztyén buzgalomnak köszönheti eredetét, minek következtében, természetesen felekezeti befolyások alatt áll. Közülök 49 a methodistáké, 37 a baptistáké, 37 a katolikusoké, 33 a presbyterianusoké, 15 a congregationalistáké, 15 a

lutheranusoké, 11 a keresztyéneké, 9 a püspökienké, 7 az egyesületeké, 8 a reformatusoké, 5 a barátoké, 4 az universalistáké, 1 az adventistáké, 1 az evangélikusoké, 1 a német reformáltaké, 1 az új egyházé és 76 a felekezetenkülieké. Mindannyiának természete tisztán felekezeti, valamint általában a régiebb amerikai tanintézetek alapításának szegletköve mindig és mindenütt a vallás volt. Ez hozta létre ama nagy nevelésügyi rendszert, mely az új világot iskolákkal árasztotta el, s az amerikai szellem egyáltalában ma sem hajlandó nagyobb mérvű secularisatióra. De mindamelllett, hogy az Egyesült-Államok középtanodái szervezete így a felekezetekben gyökerezik, mégis, lehet mondani, nyoma sincs a felekezetiességnek magában a tanodák szellemében, csak ugyanazon vallásosság különböző árnyalatai szerint térnek el az egyes intézetek egymástól. Így Harvard, mely 1636-ban alapított oly széles látókörű vallásos nézeteiben, hogy még a legszabadabb szelleműt is fielegítheti. Yale már evangélikus, de Owraulem elfogult. Princeton a presbyterianismus jellegét hordja magán, míg Dartmouth, Bowdoin, Amberst a congregationalista elveket képviselik. Amberst eredetileg külföldi ténitők képzését tűzte ki főadatúl, most azonban nem követeli meg azon tanároktól, kiket alkalmaz, a positiv hitvallást. És ez így van a collegiumoknak legalább háromnegyed részében, a nélkül, hogy hátrányára lenne az igazi benső vallásosságnak és a bölcsességgel párosult becsületességnek. Sőt, hogy mily jó hatással van e szellem a tanuló ifjuságra is, mutatja az, hogy ama huszonhatezer férfi és nő közül, kik jelenben Amerikában szabályszerű kollegiumi kursusokat végeznek, felerész keresztyén egyház tagja. Áll pedig az arány, keresztyén és nem-keresztyén tanulók közt a következőleg: Harvardban mint egy az öthöz; Dartmouthban és Bowdoinban, mint egy a háromhoz; Yaleben, mint kettő az öthöz; a michigani egyetem, mint egy a kettőhöz; Princeton, Brown, Rapon- és Mariettában, mint három az öthöz; Amberst, Williams, Middlebury, Iowa, Berea és Wesleyben, mint négy az öthöz; s végre Ó-Berlinben, mint kilencz a tízhez. Meg kell jegyezni, hogy mindenik iskolának meg van azért a maga áhítatosági és kölcsönösen segélyező keresztyén-egylete, s hogy, bár theologiai fakultással nagy részben rendelkeznek, de korántsem állanak pap-

növeldekkkel szükséges kapcsolatban; a lelkészképzés kívül áll feladatukon. Igy Andoverben, Parks- és Phelps házában, míg Yaleben már a papnövelde is a kollegium ki-egészítő részét képezi. A mi a tanulók kiadását illeti a tanítási költségekre, az itt évi 90 és 600 font között ingadozik. Harwardban a legtakarékosabb tanuló sem jöhet ki 100 font alól. Középszámítással Columbiában, Yale-ban és Harwardban egy ilytanuló, ki az oktatás minden előnyeiben akar részesülni, 700—800 dollárt (140—160 font) kell hogy évenként költsön. Princeton, Dartmonth, Williams, Amherstben 500 dollár (100 font) elégséges minden kényelem megszerzésére. A nyugoti intézetek legjobbjainál 300 dollár (60 font) vehető fel középmértékűl. Tekintve minde tanintézetek újabb keletét, lehetetlen nem méltányolni az állam buzgó gondoskodását, melylyel annyit áldoz köznevelési célokra. Nemcsak nagyszerű épületeket emeltet s tanári állomásokat javadalmaztat, de jelentékeny összegeket ad szegény sorsú jeles ifjak felségelésére. Igy Amherstben 101 ösztöndíj van 86 dollárjával; Belvitban ingyenes oktatás papjelöltek számára; Bostonban ingyenes oktatás szegény sorsúak részére; Bowalónban 27 ösztöndíj, 60 dolláros, s egy 550 dolláros alapítvány; a Brown-egyetemen 100 ösztöndíj, 60 dollárjával, 8000 dollár jövedelme, s ingyenes oktatás; Columbiában 40 ösztöndíj, s szegény sorsúak részére ingyen oktatás; Cornellben 121 ösztöndíjas hely s különböző önfenntartási eszközök; Dartmonthban 127 ösztöndíj, 70 dollárjával; Harward egyetemen 112 ösztöndíj, 235 dolláros, s egy 3500 dolláros; Princetonban meghatározott számú 75 dolláros hely, presbyterián papjelölteknek, 30 dollár; Primityben 4000 dollárt felülmúló ösztöndíjas helyek; Puftsban más kegyadományok; Unionban számos 100 dolláros ösztöndíj; Virginiai egyetemen ingyenes oktatás papnövendékeknek s más szegény sorsú ifjaknak; Williamsban 9000 dollár osztatik ki szükségét szenvedő növendékek közt; Yaleben 28, 60 dolláros, ösztöndíj, 12,000 dollár papnövendékeknek. Vassarban 56,000 dollár tőke kamata 100—200 dolláros jutalmakban osztva ki stb. Más kollegiumok is hasonló bőkezűséggel gondoskodnak a jövő nemzedéknek a magasabb tudományosságban való neveltetéséről, s a mi szembeszökő, a papi pályára való előkészületek vannak különösen oly kényelmesekké téve, hogy épen nem lehet csodálkozni, ha az amerikai papság jóllét, kényelem, tehetség és tudományosság tekintetében egyedül áll a föld kerekességén. De máskülönb is alaposság és széles körű tudomány szempontjából különösen a keleti kollegiumok versenyezhetnek akármelyik európai egyetemmel, s ezek között Harward és Yale méltán tekintetik Amerika Oxford- és Cambridge-ének.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. május 22-én.

— **Br. Vay Miklós** ő nagyméltósága a főgondnokokat és püspököket június 1-ére Budapestre értekezletre hívta össze. Ez okon a kézdi s orbai egyházmegyéknek ugyanazon napokra tervezett püspöki visitatioja későbbre marad.

— **A holdmezővásárhelyi ref. egyházközösség** kebelében — mint onnan értesitenek — sajnos viszongás dúl. Okot erre két helyi lap szerkesztőjének egymáselleni végletekbe csapongó személyeskedése szolgáltatott, a mi szenvedélyes párttusát s közmegebotránkozást idézett elő, főleg azért, mert az egyik szerkesztő tanár, a másik néptanító s magatartásuk által állásuk is nagy mérvben compromittálva lett. Szeremlei Samu, t. barátunk, ottani ref. lelkészársunk e tárgyban tett indokolt indítványára az il-

letékes tanhatóságok föl is hívták az illetőket a szerkesztéstől való visszalépésre, a tanítóval szemben hivatkozva arra is, hogy a népoktatási törvény 141-ik cikkelye ellenére illetékas hatósága előleges engedélyét arra, hogy lapszerkesztő lehessen, kikérni elmulasztotta. Részünkről bár a tanári és tanítói állást a lapszerkesztéssel, elvi szempontból, imcompatibilisnek teljességgel nem tartjuk, de viszont elvárjuk, sőt állásuk reputatioja érdekében megköveteljük az illetőktől, hogy hírlapi munkálkodásuk terén is maradjanak a tisztesség korlátai között s azt a nagyfontosságú állást, melyet, mint első sorban a tanúgy munkásai elfoglalnak, féktelen gyűlölkedésük s botrányos tollharczuk által ne szennyezzék be. E szempontból az illető tanhatóságok által hozott végzést, részünkről, az ottani sajnos helyi viszonyok között, indokoltnak tartjuk.

— **Közgyűlés.** A tiszáninneri és dunántúli egyházkerületek a múlt hó utolsó napjain, a tiszántúli e hó elején tartották meg közgyűléseiket. Sajnáljuk, hogy tárgyhalmaz miatt a gyűlések folyamáról tudósítást nem közlhattünk. A dunamelléki egyházkerület közgyűlése e hó 21-én veendi kezdetét.

— **Nyolczvannoyolcz millió biblia.** Shaftesbury gróf elnöklete alatt e napokban tartotta Londonban az angol bibliatársulat 67-ik közgyűlését. A múlt év bevétele 110,806 font sterling volt. Ebből bibliák eladása után bejött 99,734 font sterling. A társulat fennállása óta 88.168,419 darab bibliát adott el. Az elnök nevezetes eseménykép jelenté, hogy Oroszországban megengedettett a biblia elárúsítása.

— **Az iskolai takarék-pénztárakkal** mégis, ha lassan is, örvendetesen haladunk, úgy hogy mai nap már 124 van. Utolsó közlésünk óta következőkről nyertünk tudósítást: (Helykimelés végett kihagytuk a krajczárokat.) Abaújsza az izrael. iskolában 66 tanuló takarított 653 frtot, Allios 22 t. 38 frtot, Aszód, ágost. hitv. isk. 98 t. 90 frtot, ugyanitt izraelita 48 t. 13 frtot, Bácsfalú 34 t. 6 frtot, Brassó 272 t. 130 frtot, Budapest Lipótmező 17 t. 16 frtot, Debreczen 12 reform. iskolában 341 t. 187 frtot, Kolozsvár 341 t. 187 frtot, Faczet izr. 20 t. 100 frtot, Félegyháza, képezde 13 t. 40 frtot, városi isk. 17 t. 3 frtot, Hosszúfalú áll. főnép. 10 t. 4 frtot, Kassa áll. főreált. 95 t. 386 frtot, Keszthely polg. 29 t. 22 frtot, Kőrmöczbánya áll. főreált. 73 t. 486 frtot, Lőcse 64 t. 42 frtot, Nagyikinda 131 t. 1788 frt, Pokombák áll. elem. 33 t. 4 frtot, Somorja polg. 33 frtot, Szeghalom 28 t. 11frtot, Türkös 10 t. 5 frtot, Veszprém izr. 34 t. 23 frtot, és 53 t. 25 frtot.

— **Gyász hírek.** Nagy János, nagy-sallói ref. pap s nagyérdemű esperes, f. hó 1-én 74 éves korában, meghalt. Egyike volt a tiszántúli egyházkerület s általában a magyar prot. egyház legjelesebb férfiainak. Gyülekezetének 44 évig volt buzgó lelkipásztora s az esperesi hivatalt 25 évig viselte. Az 50-es években a patens elleni küzdelmekben is tevékeny részt vett. Nyugodjék békében a derék férfiú! — Szegedi Miklós, körösbányai ref. paptársunkat súlyos csapás érte. Édes anyja, özv. Szegedi Lászlóné, szül. Csiki Eszter, élete 76-ik, özvegyisége 36-ik évében f. hó 10-én, hosszas szenvedés után, meghalt. Nemcsak saját, de gyermekeinek is anyját ártatja benne, miután hitvesét, azoknak édes anyját, már két évvel ezelőtt elvesztette s annak helyét pótolta a nagyanya. Hült tetemei f. hó 12-én lététek nyugalomra. Nyugodjék csendesesen!

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Gocz Zsigmond, kollega urnak, Herepe. Miután a sérelmes cikk nem a mi lapunkban, hanem a „Kelet“-ben jelent meg, a czáfolat is ott közlendő, lapunk olvasói nem lévén ismeretesek az előzményekkel.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztéségi s kladói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
ények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 [kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Báró Kemény Gábor beszéde, melyet a fő-
gondnok úr a május 24-iki közgyűlésen tartott. — Egyházkerületi
közgyűlés. — A kanonika visitatio kérdéséhez. *Horváth István*, ref.
pap. — Igazgató tanácsi javaslat a központi kezelés alatt álló ala-
pitványi tőkék elhelyezése s gyümölcsöztetése tárgyában. *Nagy Pé-
ter. Bodor Antal*, titkár. — *Vidéki élet:* A szilágy-szolnoki egyház-
megyéből. *Botka Károly*. — *Külföld:* (Ausztria, Németország, Né-
metalföld). — *z—y.* — Irodalom. — Különfélék.

Báró Kemény Gábor beszéde,

melyet a főgondnok úr a május 24-iki közgyűlésen
tartott.

Tisztelt kerületi közgyűlés!

Igen sajnálom, hogy nem lehetett szerencsém a teg-
nap tartott ünnepélyes ülésen jelen lehetni. Hivatalos te-
endőim gátoltak abban meg. Engedtessek azonban meg,
midőn e közgyűlésen először látom egybeseregelve annak
tagjait a kerület minden részeiből oly szép számmal, hogy
ezennel magam is a legszívélyesebben üdvözöljem; és en-
gedtessek meg egyszermind, hogy némelyeket egyházi vi-
szonyainkról elmondhassak.

Mint köztudomású dolog, a protestántismus alap-
célja a keresztyén vallás reformálása volt. A megindított
mozgalom azonban, mint talán már magam is hangoz-
tattam, nem maradt, nem maradhatott hitünk szent téte-
leinek, tanainak megvizsgálásánál, megállapításánál. A
gondolat, az eszme, a mely kezdetben egyeslegkiválóbb fe-
jek szüleménye vala, úgy a mint kimondatott, közkincesé
vált. Az elsőben kevés számú követők köre mind inkább
tágult és tágult, a mozgalom egyik országról a másikra
terjedett, óriási mérvet öltött: egy világrész jött forrás-
ba miattuk. És úgy, a mint fejlett és erőben nyert a sza-
bad gondolat, a szabad szó: előállt a hajlandóság előbb,
majdan kifejlett a ragaszkodás saját ügyeiket önállólal in-
tézni, a vizsgálat, kutatás, a szabad megvitatás tárgyává
lett mindaz, a mit az emberi elme megfoghat, mindaz, mi
az embert, az országot, a nemzetet, a családot illeti, vagy
érdekelheti. Nem volt a tudománynak, az emberi isme-
retnek, nem a politikának és a társadalmi viszonyoknak,
egyetlen tétele is, mely kérdés tárgyává ne vált volna:
nem az emberi, társadalmi, családi viszonyoknak egyetlen
ága is, melyre vonatkozó nézeteiket avizsgálók, azon nyílt,

őszinte, határozott, szentségétől áthatott buzgósággal és
néha talán a kornak megfelelő érdes szavakkal is ki-
ne fejezték volna, mely a reformatio harczeit jellemzi.

A Megváltó vallása nincs időhöz, nincs helyhez köt-
ve; az örök isteni, mindenütt való igazság van benne ki-
fejezve. Hazája az egész föld, ép úgy a ragyogó déli nap
egyenlítő körül elterülő tartományai, valamint a fagyos ri-
deg földszarki vidékeknek homályos területe; otthon van a
szegény roskadozó lakhelyében, valamint a hatalmasnak
fényes palotájában, nincs előtte igen nagy, nincs igen ki-
cisi, nincs faji és osztálykülönbség, nem képez előtte zár-
vonalat sem ország, sem nemzet: otthon van mindenütt
és mindenha, hol értelemre képes az ember, hol értelem-
re fogékony szív létez. Ugy azonban, a mint száz ésszáz-
ezer követőkre talált a protestántismus; úgy a mint együtt
megállapították a hívők nézetüket nemcsak a hitcikkle-
lyekre nézve, de a fennálló államhatalom irányában köte-
lességüket, kívánalmaikat és jogaikat, a mint formálva lé-
vén nemcsak magának a vallásnak hitcikkelyei, de az is,
hogy a ref. egyház mily belsejével birjon, mikép biz-
tosítsa magának saját vallásában való oktatását, nevelését,
mikép biztosítsa jogait a család irányában: átment a moz-
galom a tisztán elméledő mezőről, a hittérről a politikai,
nemzeti, társadalmi térerre is.

Igy látjuk ezt mindenfelé és így történt az mi ná-
lunk is. Miután a protestántismus sehol, egészen az ame-
rikai vadonokig meöve, nem talált tabula rasát, nem ta-
lált oly viszonyokat, hol a vallás az állammal együtt volt
megállapítandó; de sőt, mindenütt sok százados, hogy ne
mondjam ezred éves múlttal bíró államok kebelében me-
rült fel: mindenütt állami és törvényes intézkedésekre volt
szükség a társadalomhoz való viszonyai szabályozására.
Igy történt az, hogy mi nálunk is igen számos erre vo-
natkozó törvényezik hozatott, számtalan állami intézkedés
tétetett, sőt nagy fejedelmeink Boeskey, Bethlen és I. Rá-
kóczy György nemzetközi szerződésekkel is szabályozták a
protestántismus s a protestánsok államhoz való viszonyait.

A berendezés megfelelt az akkori viszonyoknak; az
állami és társadalmi viszonyok azonban az idő folyamá-
ban rendkívülileg változtak. A régi századok politikai és
társadalmi jellemvonása az elszigeteltség, a kis körben
mozgás, az osztályokra szakadozottság, a bizalmatlanság.

Innen a törekvés az előjogozott külön állás-fenntartásra; innen a törekvés nemzeti vallásos, területi, városi, a kézműves mesteri munkás céhrendszerben stb. intézmények fenntartására. Lejárt azonban a közlekedési és közlési viszonyok jelen tökélyes alakjának korszakában, az állami közigazgatás sokkal fejlettebb korában az elzárkozottságnak, a kis körben, mondhatnám, függetlenül és észrevétlenül mozoghatásnak lehetősége. Korunk a kisszerű államidomzatokat felforgatja; útal a nagyobb területen nagyobb tömegben való együttélésre, közös nagyobb cél öntudatos követésére. Nincsmás választás, mint vagy megérteni az időintő szövegét, egyesülve a nagy hazában, az ország által megállapított fajunk és nemzetünknek megfelelő törvények szerint élet erősen fejlődni; vagy pedig nem okúlva és nem tanulva, széthúzva a belső küzdelem kicsinyes erőlködéseiben megsemmisülni.

Azon értelemben, mint azt jelenleg szokták hangoztatni, centralista nem vagyok. Azt, hogy mindent vagy bár túlsókat is a kormányhatalomtól várjunk, mely netalán ezer meg ezer félig ismert, vagy félreértett törvényszakasz és rendeletek szövevényének halmazáról intézkedjék a gondolat, értelem és érzelem nélküli tömeg helyett és tömeg számára oly dolgokban is, melyeket az maga közvetlenül sokkal helyesebben tudna elintézni — helyesnek nem vélem. És nyíltan kimondom, hogy egyházunk ügyeiben az utonómianak vagyok hív szolgája, a politikában az önigazgatásnak, az annyiszor emlegetett angol „selfgovernment”-nek vagyok embere. De másfelől kénytelen vagyok megadni azt, hogy amaz állami közigazgatás vagy az állami ellenőrzésnek azon gyakorlata, mely még csak ezelőtt száz évvel is egészen helyén volt, nem csak lehetlenné vált, de jelenleg mindenkinek ellenszenvével találkozná. Gondoljon csak reá bárki is ama kor törvényes, vagy kormányi intézkedéseire, melyben postajáratok, hírlapok nem voltak, melyben küldönczök egy két vagy tiz nap alatt vagy néha hosszabb idő alatt is vitték vigig az országon a hirt, valamint végig száguldó küldöttek mutatták be a véres kardot a vész idejében a megriadt népességnek. Gondolja csak meg bárki is, minő volt azon korszaknak közigazgatása és közvéleménye, melyben nem valának hírlapok, rossz utakban, árvizekben hetek, mondhatni hónapokra akadtt fel a közlekedés, voltak elzárva városok és megyék egymástól és a központtól. Vajjon ezen korszaknak közigazgatási intézményei áttéve a jelenbe, melyben vasúti vonatok robojgják végig az országot minden irányban, a hir távirván pár óra alatt végig és visszaérkezik az ország minden részeiből, midőn ezer meg ezer hírlapíró szedi össze és küldi szét, ezer meg ezer vasúti, postai, távirvai hivatalnok osztja szét nemesak az országban történt, de az egész világról minden fontos cselekményről, idegrázó eseményről a tudósítást — kielégítené-e az a jelen társadalmat? Azt hiszem, ha mindezt meggondoljuk, mindnyájan meggyőződünk felőle, hogy a régen múltnak intact feuntartása, vagy miután tulajdonkép az már

nem létezik, correctebben beszélve, minden részben való visszakívánása lehetetlenségre vezet.

Hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület ezt maga is átérezte és átértette, tanúbizonysága ezen most egybegyűlt kerületi közgyűlés is. Hiszen még csak néhány éve áll fenn a kerületi közgyűlés jelen szervezetében. Az egykori főconsistoriumok, melyek valaha oly közel viszonyban állottak a fejedelmi tanácscsal, most már nem léteznek; amaz egykori szent zsinatok, melyek gyakran annyi vallásos hitnek valának gyűpontjai, néha oly heves és elkeseredett hitusáknak valának tanúi, azok többé nem tartatnak. Ne panaszkodjunk, ne keseregjünk az elmúlt időkön azonban, hanem kívánjuk megérteni az idő intő szövegét. És nincs miért illusióban lennünk felőle: egyházkerületünk beligazgatásában belszervezetében fognak még változások következni és szabályzandó az újabb kori parlamentáris kormányzat irányában viszonya úgy egyh. kerületünknek, valamint az összes magyarországi protestántismusnak. Ez nem egy nap nem is egy év munkája, de meg kell azt oldanunk. Őseink, ha szükséges volt bőkezűek voltak, ha kellett szenvedtek, sőt ha nélkülözhetlen volt, éltet és vért is áldoztak hitünkért; jelenleg vallásunk üldözve nincs, nincs miért érte szenvedjünk; senki se támadja meg azt, nincs miért karddal és vérrel védelmezzük; — feladatunk azonban kellő higgadtsággal és nyugodtsággal, kellő önuralommal, a mely, mint irva van az uralom legnehezebb nemét képezi, tanulmányozni viszonyainkat, egyeztetni érdekeinket, erkölcsi fegyverekkel biztosítani jövőnket. És az biztosítva lesz, ha mindnyájan ragaszkodunk hitünk szelleméhez, ragaszkodunk az önálló önérzetes embereket megillető autonómiához, és egyfelől mint vallásunknak tántoríthatlan hivei, másfelől mint hazánk hű fiai, ernyedetlen buzgósággal teljesítjük kötelességeinket, mint szent ügyünknek igénytelen napszamosai. Így legyen.

Nem tehetém, hogy habár az ünnepélyes megnyitó ülésről elkésve is, elmondott eszméimet ne közöljem. És most az ég áldását kérve tanácskozásainkra, az ülést megnyitom.

Egyházkerületi közgyűlés.

Sepsi-Szt.-György, 1880. máj. 22.

A tagok fogadtatása.

A közgyűlésre érkező tagok a földvári vasúti állomáshoz szombaton (május 22.) a délelőtti s délutáni vonaton érkeztek meg. A város 42 tagból álló küldöttséggel ment az érkezők elé. A fogadtatás egyszerű és szívélyes volt. A délelőtti érkezőket városi és szomszédfalusi kocsik szállították Előpatakra. Hidvégén Csizsér Gábor esperes úr fogadta a püspök urat és az egyházkerületi tagokat egy üdvözlő beszéddel, melyet jövő számunkban közölni fogunk. Előpatakról 4 órakor indult el a hosszú kocsis sor Sepsi-Szt.-Györgyre, hol a város végén nagy számú közönség, a városi és vidéki testületek lobogókkal várták az érkezőket. Révay Lajos tartott tartalmas üdvözlő beszéde t.

Idvölzö beszédére a püspök válaszolt. Megköszönve a szives fogadtatást, azon városra, azon egyházra és azon vidékre, mely életrevalóságának, vallásos buzgóságának, a közmívelődés iránt tanúsított lelkes áldozatkészségének annyi szép bizonyítékát adta, atyái, fiúi, fópásztori meleg szavakban kérte isten áldását. Zeneszó, mozsarak dörgeése és szivből jövő lelkes éljenzésekkel kísérte a nagyszámú közönség az érkezőket.

A közgyűlés megnyitása.

A közgyűlés vasárnap 9 órakor nyitott meg a tanoda nagytermében. Báró Kemény Gábor elnök a gyűlés megnyitására jelen nem lévén, báró Bánffy Albert, mint legidősebb gondnok nyitotta meg a gyűlést a következő beszéddel:

T. egyházkerületi közgyűlés!

Egyházkerületünk első választott világi főgondnoka b. Kemény Gábor önmaga úgy a közös hazai közügyei miatt elfoglaltatása, de különösen épen szűkebb Erdély kedves hazánk érdekében általunk eléggé nem méltányolható tevékenysége és közreműködése miatt meg nem jelenhetvén, nekem jutott azon szerencse, hogy a t. egyházker. közgyűlés jelenlévő tagjait addig is, míg a főgondnok önmagának nagyméltósága remélt megjelenésével mielőbb szerencsét, üdvözöljem s addig a tanácskozásiakat vezesse.

Nem szándékom irányt jelölni tanácskozásiainknak, csak önhittségnek tulajdoníthatnák vezérlési vágyódásomat, mert mindig tapasztalt buzgalmuk inkább ösztönül szolgál nekem önök követésére; megengednek azonban, ha elnöki hivatásomtól eltérőleg, első akarok lenni véleményem nyilvánításában, de ez nem kieroszakolása leendő önök hozzájárulásának, nem határozat által kívánom elfogadását nyilvánítani: csak a közérületnek óhajtok szavakat adni s első lenni a t. székely egyházmegyéknek, a t. városi hatóságnak s annak egyes polgárainak szives elfogadásunkért köszönetem, hálás elismerésem nyilvánításában. Mondhatom, meglepő a jelen materialis korszakban a nemesebb érületnek ily tömörült összhangzása s csak újabb bizonyossága annak, hogy ezen eredetiségében egyedül álló dicső székely nemzet romlatlanul megőrizve élvezett régibb institutioi iránti pietását, hevülni tud még a nemesért s szive mélyében egyaránt fentartani tudja a nemzet, a haza és vallása iránt ragaszkodásait.

A múlt évi közgyűlésünk példáján szolgálhat, hogy a különböző véleményeknek tiszteletben tartása, az ellentétek kiegyenlítése s az ez által eszközölt egyetértés egyedül az, a mi határozatainknak érvényt adhat, statusunk jövő biztonságát csak erősítheti. Nem mulaszthatom el önök szíveségéhez azon kéréssel járulni, félretéve minden gyanúsítást vagy személyes vonzalmat, — egyesüljünk ref. statusunk boldogítása iránt közös törekvésünk elérésében; egyesüljünk azon törekvésben, hogy statusunk vagyoni állását a jövőre is biztosítsuk; vezessen bennünket azon meggyőződés, hogy önkormányzatunk függetlenségét, mint nevelésügyünk fejlődését csak úgy és azáltal tarthatjuk fenn s részben mozdíthatjuk elő, ha materialis érdekeinket a legnagyobb szigorral véd-

jük a hanyatlástól, őrizzük a pusztulástól de egyesüljünk különösen fennálló törvényes jogaink fenntartásában, s magunkat a jelenben gyakorolt kulturális követelmények presziójától védve, engedményeket csak akkor tegyünk, ha az életben érvényesült tökéletes vallásegyenjogúság tényleges gyakorlata biztosít a feloszlás vagy beolvadás ellen.

Végül a kegyelet adóját kell lerónom. A végzet sorainkból elragadta Bothos Kálmánt, a marosi ref. egyházmegye buzgó algondnokát, a derék hazafit; Mentovich Ferenczet, marosvásárhelyi ref. főtanodánk jeles tanárát, s végre a helybeli tanoda fiatal igazgató-tanárát, Görög Istvánt, ki szolgálatának rövid ideje alatt már annyi jelét adta annak, hogy hivatása magaslatán áll.

Legyen emlékezetök áldott!

Majd a névsor-olvasásból kitűnően, hogy határozathozatalra a törvényes számnál jóval több tag van jelen, a gyűlést elnök úr megalakultnak nyilvánította, s egyszersmind felhívta a ker. közgyűlést a szokásos isteni tiszteleten való megjelenésre.

Az isteni tisztelet

kezdetét vette pont 10 órakor. Mióta a sepsi-szent-györgyi templom azon a helyen áll, alig fogadott kebelébe hasonló számú és minőségű közönséget. A mint az egyház ajtóit megnyiták, a szó teljes értelmében kezdetét vette olyan tolongás, melyben a gyengébb testalkotúak oldalbordája rég nem tapasztalt megpróbáltatásnak tétetett ki. Valahogy beértünk. Ekkor fölzengett a férfi-kar erőteljes és összhangzatos éneke, mit követett a XXX. dicséret, hol a hivek ajakán velőkighatott a búzóéneke: „Nagy Isten téged imád“. Erre jött a Zajzon Farkas által vezetett gyönyörű vegyes kar, melyben Nagy L. k. a. szép alt-hangja és Stöger A. k. a. iskolázott sopranja minden figyelmet magára vont, minden szívet kiemelt „a bűnök örvényéből“. Majd következett a főt. püspök úr meghatározható imája, az ő szokott ékesszólása elragadó buzgóságával, kérvén áldást a nemzetre, a hazára, apostoli királyunkra, anyaszentegyházunkra s ennek törvényhozó testületére. Mikor a főpásztor ajakán elzengett az „Úri ima“, mintegy ennek visszhangjaként ismét megzendült a t. Zajzon Farkas által vezetett vegyes kar ajkán a „Miatyánk“ zenekísérettel, oly meghatólag, minőt tán soha sem élvezett a Rikán belőli reformátusok gyülekezete. Ezután következett Szász Domokos egyházkerületi főjegyző beszéde. Elmékedésének alapjául Máthé X. 34. szavait vette fel: „Nem jöttek, hogy békességet bocsássak a földre, hanem fegyvert.“

A közebed.

Délután 2 órakor a Blaskó József vendéglőjében mintegy 180 vendég gyűlt össze az izletes ebédre. A szelleműs toasztok sorát Nagy Péter püspök úr nyitotta meg, felköszöntvén felséges uralkodónkat, a királyasszonyt és Rudolf trónörökös ö fenségeiket. A toasztot a vendégek állva hallgatták végig, s mikor a háromszoros éljen-kiáltás elhangzott, a zenekar hymnusa közzé tarackklövések dörgöttek. Majd Székely Gergely, a „Mikó-tanoda“ főgondnoka, Nagy Péter püspök urat éltette, Csiszér Gábor esperes báró

Bánffy Albertet; Donáth József, tanodai főgondnok, poharat emelt Szász Domokos egyh. ker. főjegyzőre; Vályi Pál köszöntött br. Bánffy Miklósiért, Kisantal Samú Zeyk Károly főgondnokért, Réz Farkas Pogány Károly főispánért, Szász Béla a „Mikó-tanodáért“. Bereczki Sándor köztetszésben részesült humoros beszédében Császár Bálint polgármestert életette. Nagy Sándor, hidvégi ref. lelkész ivott br. Kemény Istvánért, Révay Lajos Benkő János egyhker. directorért, Vályi Pál Székely Gergelyért, Sylvester Domokos esperes Kovács Sándorért, Kerekes József tanfelügyelő Sepszi-Szent-György város közönségéért s a vendégszerető székely népért. Zeyk Károly a communityért, Császár Bálint a sepszi-szent-györgyi új templom felépíthetőségéért, Mezei Albert, zilahai törv. bíró, a sepszi egyh. megyei papságért. Általában az ebéd derült hangulatban folyt le, s 4 óra után ért véget.

A közgyűlés.

— Második nap május 24. —

Az elnöki széket br. Kemény Gábor főgondnok miniszter úr foglalta el, a lapunk élén olvasható magvas beszéddel.

A gyűlés elején bejelentett indítványok s kérvények közt hallottuk emtettetni Császár Bálint azon indítványát, hogy a Mikó-tanodához kihirdetett tanárválasztás, a vagyoni ügyek rendezéséig, halasztassék el. Ez ügyben a délutáni órákban külön értekezlet tartatott.

A kérvények közt volt a nagy-borosnyói és papolczi papválasztás kérdésében beadott folyamodványok, továbbá a kovásznai egyháznak azon kérése, hogy a szervezeti alaptörvény azon pontja, mely a kerületi képviselők választási módját szabja meg, módosíttassék a nagyobb népességű egyházközségek javára, s a szavazatok száma a népességi arányhoz alkalmazva, legyen több vagy kevesebb.

A püspöki jelentés három nagy érdeklő kérdést érintett:

1) Az országos tanítói nyugdíj-alapba fizetendő évi 12 frtot szegény egyházaink, melyekben a népesség csekély s népmozgási okokból az iskola fentartása nélkülözhetetlen, nem bírják meg, és elenyészés fenyegeti őket.

2) A házi pénztár (domestica) 4 évvel ezelőtt megalakított, de a közadakozás oly csekély eredményű, hogy szegyenlenünk kell s benső életünk csökkenésére mutat, ha orvosolni nem bírjuk.

3) A középtanodai törvényjavaslatra nézve egyházkerületünknek az autonomia védelmére intézkednie és határoznia kell.

A püspöki jelentésből kiemeljük még a következő statisztikai adatokat: Az egyhker. összes népessége 329 ezer, a szülöttek száma végre a közelebbi évek kedvezőtlen arányait legyőzte; a gyermekeknek nagy halandósága csökkent. Az évi szülöttek 2109-el múlják felül a halottak számát. A házasságok léte lépők is 797 párral múlták felül az 1878-ik évit. A tanulók száma 3335-el növekedett. A jelentést egész terjedelmében közölni fogjuk.

Az ig. tanács évi működéséről szóló terjedelmes je-

lentés kinyomatva szétesztatott s bizottságnak adatott ki jelentéstételre.

Tanügyi előadó Parádi Kálmán a népnevelésről és középtanodáink állapotáról részletes jelentést olvas fel. A közgyűlés elismerését fejezi ki az alapos munkálatért; adatait, nagy terjedelmüknél fogva, e szűk téren nem közölhetjük.

A b. Baldácsi protestáns alapítványról, melynek jóvelme a 11 prot. egyházkerületet illeti, a kezelő bizottság jelentést küldött be. A bonyolult jogi viszonyok rendeztetek 130 ezer frtnak kölcsönvétele által, melyet a földhitelintézet közbenjárására a magyar általános biztosító társulat törlesztő kamatra, nagy előzékenységgel megadott, miért is mind a kezelő bizottságnak, mind az illető pénzügyintézetnek köszönet szavaztatott.

Az egyetemes tanügyi bizottság conventi tervzetéhez képest a bizottság állani fog az öt ref. egyházkerületnek összesen 21 választott tagjából (az erdélyrészi egyházkerületből 4 választottal), kik mint javaslatkészítő testület összeköttetésben volnának az egyes egyházkerületekkel.

Az estéli órákban értekezlet tartatott egy pár fontos tárgy előkészítésére.

Egyik a tanári minősültség meghatározása s ezzel kapcsolatosan a tanárjelölés eddigi jogának a tanodai előjárásoktól egy közgyűlési bizottságra ruházása.

Másik arról szólott, minő állást foglaljon el az egyházkerület az új középtanodai törvényjavaslat s ebben formulázott főfelügyeleti jog gyakorlásával szemben: felirat, vagy határozat készíttessék-e?

Mindkettő több oldalról megvitattatván, tárgyalásuk a másnapi gyűlésre kitűzetett.

— Harmadik nap, május 25. —

Előértekezlet.

A második nap reggelén a Mikó-tanoda szervezése ügyében 8 óra után mindjárt tekintélyes számú tagokból álló előértekezlet tartatott. Az értekezleten felolvastatott az ig. tanács megállapodása a tanoda vagyoni ügyeinek rendezése, a gondnoki kar újra szervezése s a tanárválasztás tárgyában, mely lapunk olvasói előtt már ismeretes. Ezzel kapcsolatosan Szász Béla indítványa folytán felolvastatott az értekezleten Császár Bálintnak határozati javaslata. A kérdéshez első sorban Székely Gergely tanodai főgondnok szólt kissé szenvedélyesen és kissé hosszadalmasan. Utána Császár Bálint szólalt fel az általa elfoglalt, már eléggé ismeretes álláspont és indítványa védelmére az értekezlet nagy tetszése között. Egy kis összekozczanás is élénkítette az értekezletet, minden komolyabb baj nélkül. Donáth József tan. főgondnok beszédében azt igyekezett kimutatni, hogy a tanoda pünzügyi viszonyai nem oly aggasztók, mint a minőnek feltüntetve vannak. Behajthatatlan pénz, szerinte, csupán 1700 frt áll fenn, ez pedig nem veszélyezteti a tanoda fenállását.

A közgyűlés.

Megjelenvén az értekezlet végén Kemény Gábor

br. ő excellenciája, kevés szünet után megnyitotta a közgyűlést.

Tárgyalás alá vétetett az áll. ig. tanácsnak a tanárválasztások kérdésében adott s a tegnap előértekezleten már megvitattott javaslata. Az előadó Parádi Kálmán volt. — Ezen szervezet sok tekintetben szükséges volt már az elavult s viszonyainknak többé meg nem felelő szabályzat ellenében. A vitában részt vettek: Bihari Sándor, dr. Kovács Ödön, Hegedüs István, Dózsa Dénes, Bereczki Sándor, Szász Béla; ez utóbbi különösen a candidatio mellett hatással érvelt dr. Kovács Ödön ellen; szólt még a tárgyhoz Kerekes József egészen külön indítvánnyal és Szabó Samu; hozzászólt maga Nagy Péter püspök is, ki a qualificatio kérdését, melyhez már a tanodák adtak véleményt, tárgyalatni kívánja, — a tanárválasztást illetőleg pedig nem látja a kérdést megérettnek s azt a tanodákhoz és egyházmegegyékhez véleményadásra leküldendőnek véli, hogy a jövő közgyűlésen tüzetes megvitathatás végett felvételék. Ezen értelemben határozott a gyűlés.

Következett tehát a qualificatio kérdése feletti tanácskozás. Hosszasabb eszmecserére adott mindjárt alkalmat a javaslat azon része, melyben tanári képesítést ad valamely kitűnő szakmunka szerzése is. A közgyűlés hosszabb vita után e pontot is elfogadta. Általában a qualificatio kérdése sok vitára szolgáltatott alkalmat, de megnyugtató a közgyűlés azon korszerű határozata, mely szerint a rendes körülmények közt választandó tanárok a tanképesítési oklevél mellett két évi s. tanári működést kötelesek kimutatni.

A középtanodai törvényjavaslat és az ezzel kapcsolatos ügyek vétetvén tárgyalás alá, felolvastattott a magyarországi helv. hitv. evang. egyház Budapesten ápril 16-án egybegyűlt főgondnokainak és superintendenseinek a képviselőházhoz intézett kérvénye a gymnasium és reáliskolai törvényjavaslat tárgyában, mely kérvény br. Vay Miklós főgondnok, az egyetemes conventból kiküldött bizottság elnöke által van aláírva. E lényeges, igen fontos kérdésben Vályi Pál esperes szólalt fel először, s hogy az egyház és állam közötti viszony az autonomia rovására ne állapíthatassék meg, — az egyházkerület részéről egy erélyes hangú memorandum szerkesztését s egy új bizottság kiküldését hozta javaslatba.

Majd Szász Domokos szólt a tárgyhöz; nézete szerint nem szükséges új bizottságot a középtanodai törvényjavaslat tárgyában kiküldeni, miután az köztudomás szerint egy erélyes bizottság kezében van. Hanem nyilatkozunk a konventi bizottság eddigi eljárásaira s a br. Vay által aláírt kérvényre s körvonalozzuk ezeket, illetőleg saját álláspontunkat és jövőre a mi részünkről mintegy mandatumot adjunk. E célból a következő határozati javaslatot terjesztette a közgyűlés elé:

Határozati javaslat.

Közgyűlésünk köszönetet szavazván a főt. konvent által az öt egyházkerület főgondnokai s püspökei személyekben kiküldött bizottságnak azon bölcs és erélyes eljárásáért, melyet a középtanodai törvényjavaslat ügyében országos

törvények által biztosított önkormányzati jogaink védelmében követett, kijelenti, hogy az általa a törvényhozás színe elé terjesztett kérvényben elfoglalt álláspontra helyesli, magáévá teszi s továbbra is ragaszkodik törvényes jogaihoz, különösen a kétoldalú szerződés jellegével bíró Leopoldi hitlevél 1-ső, valamint a pótlevel ugyancsak 1-ső cikkeiben számára biztosított, fenntartott, önkormányzati szabadságához, s elvárja a magas kormány és törvényhozás bölcsességétől s igazságérzetétől, hogy a középtanodai oktatás nagy fontosságú s egyházkerületünk által is óhajtott törvényhozási szabályozásánál szem előtt tartandja egyházkerületünk törvényes jogait és szabadságát, mely a magyar nemzetiség s nemzeti műveltségnek századok által kipróbált palladiuma gyanánt szolgált s a melynek egyházkerületünk kihallgatása nélkül való csorbitása a Leopoldi hitlevélnek, mint kétoldalú szerződés jellegével bíró alaptörvénynek egyoldalú megsértése volna.

Tekintettel azonban arra, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által beterjesztett törvényjavaslat a bizottsági tárgyalás folytán a miniszter urnak beleegyezésével már is lényeges módosításokat szenvedett, sőt még így átalakított formájában is annak törvényhozási tárgyalása, ez idő szerint, elnapoltatott, — közgyűlésünk ez alkalommal a törvényjavaslat egyes pontjainak részletes tárgyalásába nem bocsátkozik bele, hanem felkéri s felhatalmazza egyházkerületi főgondnokait s főt. püspök atyánkfíát, hogy ha e kérdés újra szőnyegre kerül, egyházkerületünk törvényes jogainak védelmére, legjobb belátásuk szerint, a szükséges lépéseket megtegyék, esetleg a törvényhozás elé újabb memorandumot terjeszsenek, — eljárásukról közgyűlésünknek jelentést tévén, sőt, ha a szükség úgy kívánja, rendkívüli közgyűléstől útasítást is kérvén.

A határozati javaslatot Demeter Sámuel felirat alakjában szerkesztetné, Hegedüs István pedig egy memorandum szerkesztését látja szükségesnek. Bereczki Sándor felhivandónak tartja a konventet; arra nézve, hogy az ott felhozott és felhózkodó sérelmek egy memorandum-szerű feliratban mondassanak el; ezen hozzáadással elfogadja a határozati javaslatot. Kis Lajos felszólalása után Nagy Péter püspök ur állott fel; megragadná az alkalmat, hogy a leirat alapján fejezze ki az erd. egyh. közgyűlés a maga nézeteit akár memorandum akár felirat alakjában, hogy hozzon a miniszter törvényt az autonóm testületek által fenntartott tanodákra nézve, fejeztetnék ki ezen memorandumban, hogy valamint a felség főfelügyeleti jogát mindig elismerte az egyházkerület, a közvetlen felügyeletet mindig megtartotta, ne szálljon le tehát amarról erre a törvényhozás. A memorandum szerkesztésével, egyetértve Székely Iván indítványával, az áll. igazg. tanácsot véli megbízandónak. Szász Béla felkérendőnek tartja a konventi bizottságot a munkát tovább folytatására, hogy ne az öt superintendens esetleg eltérő feliratait, hanem a közügyek intézésére hivatott convent egységes eljárása képviselje az egyetemes egyházat az állam-hatalommal szemben. Hegedüs János Nagy Péter püspök határozatát pártolja s a

többi superindentiák példájára memorandum felterjesztését indítványozza az országgyűléshez.

A hosszasan de mindenesetre alaposan megvitattott kérdéshez, miután több szónok feljegyezve nem volt, br. Kemény Gábor ő excellenciája általános helyeslés között felvilágosításul elmondá, hogy jelenleg a középtanodai törvényjavaslat a napirendről levétetett, hogy újra tárgyalás alá mikor jön, alig megmondható; őszig semmi esetre sem, sőt valószínű, hogy a mandatum lejártá előtt sem; tehát a folyó és jövő évben nem fog tárgyalás alá kerülni. A tvjavaslat benyújtására nemcsak protestáns vagy katolikus szempontok vezettek; szándék az autonómiát sérteni nem volt; hogy nem sikerült egészben, annak legfényesebb bizonyossága az, hogy maga a miniszter is hozzájárult a képviselőház tanügyi bizottságának módosításaihoz, s hogy minő alakban fog ismét a ház tárgyalása alá kerülni, arra alig lehetne most feleletet adni.

Majd elnök ő excellenciája a kérdést feltéven, a közgyűlés szavazattöbbséggel Szász Domokasnak fentebbi határozati javaslatát fogadta el.

A gyűlés két óra után ért véget.

A közebed.

A város által adott közebed a diszteremben volt; részt vett az ebéden 280 vendég. A miniszter úr beléptekor hangos éljenzéssel üdvözöltetett. A toasztok sorát báró Kemény Gábor miniszter úr nyitotta meg, poharat ürítvén ő felségeikért, Rudolf koronaörökösért s felséges arájáért, József nádor unokájáért; taraczkilövések követték a felköszöntést. Pár percz múlva Nagy Péter püspök Kemény Gábor miniszterre, majd Révay Lajos a püspökre köszöntött; Szász Béla Tisza Kálmán miniszterelnökért s e város képviselőjéért, Kemény Gábor miniszter egy szép, hosszabb toasztban S.-Szt.-György városért köszöntött fel. Mezei Albert a sepsiszent-györgyi nőkért, Jenei Viktor Potsa J. főispánért, Gáspár János tanfelügyelő Császár Bálintért, Császár Bálint Zeyk Károly főgondnokért, Nagy László gróf Bánffy Miklósért, Hegedűs István Császár Bálintért, Kovács Simon Nagy Péter püspökért, Bereczki Sándor a sepsi-szent-györgyi papokért stb. stb.

A közgyűlés.

— Negyedik nap, május 26. —

Elnök br. Kemény Gábor sajnálattal jelenti, hogy még a jelen ülés folyamán el kell távoznia s még jelenlétében kívánna két fontosabb tárgyat elhatároztatni, u. m. az enyedi gyakorló iskola mellé választandó tanitóság és a „Mikó-tanoda“ ügyét.

Elfogadják.

Tegnapi napon egy előkészítő bizottság a gyakorló iskolai tanitóságra beérkezett pályázatokat átvizsgálván, a pályázók közül 19-nek nevét, sorozatba szedve, bejelenti.

Elvi megállapodásképen következő két feltételt tartotta a bizottság szem előtt a sorozatba felvett egyének névsorának egybeállításakor: legyen az illető elméletileg képzett és hosszabb idei gyakorlata legyen. 6 osztályú népiskola növendékeinek vezetése körül.

Szász Béla indítványt tesz, hogy bizza a közgyűlés az áll. ig. tanácsra, illetőleg az enyedi előjáróságra, kit akar a pályázók közül egy évi próbaidő alatt kipróbálni s csak a jövő évi közgyűlés válasszon véglegesen.

Ezen indítvány el nem fogadtatván, a szavazás még a jelen ülés folyama alatt déli 12 órára kitűzetett és megválasztatott az enyedi főtanoda tanítóképezdéjének gyakorlóiskolai tanítójává Bihary István, továbbá a fogarasmegyei egyház főgondnoki állomására gr. Betlen Gábor, a kolozsvári egyházmegye algondnokává dr. Kolozsvári Sándor (egyhangúlag).

Majd tárgyalás alá került a sepsiszentgyörgyi Mikótanoda szervezésére vonatkozó azon jelentés, melyet az áll. igazgató-tanács terjesztett a közgyűlés elé. E jelentés nagyjára azon teendőket és javítani valókat körvonalozta, melyek már több indítvány útján is sürgetve voltak.

Dónáth József tanodai főgondnok a jelentés azon pontjára vonatkozólag, hogy a tanoda alaptőkéje nincs eléggé biztosítva, pénztári adatokkal igyekszik kimutatni, hogy a vagyoni állás még erősbült, s hogy például a kamathátrálékok alig haladják meg a 6000 frtot.

E közben br. Kemény Gábor elnök ő excja a gyűlés ismételt harsány éljenzései között eltávozott.

Dónáth József hosszabb indokolása után egy határozati javaslatot terjesztett be a tanoda szervezése tárgyában, mely lényegében nem különbözik az áll. igazgató-tanács javaslatától. E határozati javaslat a Szász Béla hatásos beszéde kíséretében ajánlott pár lényegesebb pont megváltoztatásával is fogadtatott.

Van tehát már reménységünk, hogy a „Mikó-tanoda“ sokáig függőben tartott szervezése a helyzet és törvényparancsolta megoldáshoz jut.

(Vege köv.)

A kanonika visitatio kérdéséhez.

Bürkös, 1880. május hó.

Egyházi életünkben már a „visitatio“ kérdésének felmerülése előtt hatalmas működésben kellett lenni nemcsak azoknak, melyek akár a „delendam censeo“, akár az „ut in canonica visitatio sit reformatio“-féle nyilatkozatok kimondását eredményezték, hanem azon meglevő tényezők természetszerű csoportosulásának is, melyek az elítelt intézményt helyettesíteni lesznek hivatva. Itt is csak az történik, a mi minden emberi dologban, főként az emberi társadalomban szokott történni, hogy „minden meghalás csak a halálból való születés“; itt is olyan forma jelenséggel van dolgunk, mely arról győz meg, hogy „az emberek azért élnek a világon, hogy törvényt vigyenek a törvény nélkül valóba, hogy élő energiájuk által kényszerítsék magát a képtelenséget, hogy kevésbbé képtelen legyen“. (Carlyle.)

Ez nagyon is emberi dolog s igen természetes, ha valamely intézmény — tehát a „visitatio“ is — eléri azon kort, midőn tarthatatlanná válik; még természetesebb az,

ha ugyanakkor, midőn a felozlás processusa kezdődik — bár a mi szemeink előtt elrejtve — a leendő új intézmény csirái oly gyorsan fejlődnek, hogy fellépése s működésének megkezdése csak rövid idő kérdése. De különben is a „visitatio“ jelen alakjában, az egyházkerület jelen szervezetében nem természetes organum, hanem csak oda forrott idegenszerű kinövés, kegyeletből kigúnyolt antiquitás. Maga az élet, gyakorlat minden további intézkedés nélkül a visitationának olyan forma hatáskört jelölt ki, mintha az valami „számvévőszéki“ vagy „statistikai osztály“, a visitatio vezetője, az esperes, ezen osztálynak előadója lenne. Avagy tapasztaltuk-e, hogy közelebből az egyházközségek bel- és küléletére vonatkozó adatok gyűjtésén kívül valami egyéb kiterjedt vagy csak ki is terjedhetett volna működése? Kivánhatjuk-e vagy csak lehetséges is-e, hogy az administrationalis tényekkel behatóan foglalkozzék? Várhatjuk-e, hogy az egyházközségekben ily minőségben való megjelenése üdvös eredményeket hozzon? Követelhetjük-e, hogy legyen „executiva potestas“-sa, s a politikai hatóságok felszólalására segédkezet nyújtson? stb. stb. Jelen viszonyaink között soha! A jelen egyházkerületi szervezet, az ennek alapjától szolgáló törvények szelleme sem engedik meg, mint a melyek a presbyteriumnak és elnökének több hatáskört, több executiva potestast helyeznek kilátásba, mint a kanonika visitationak.

A tények illetően forma stadiumában két vélemény merült fel: egyik a „delendam censeo“, a másik „ut in canonica visitatio sit reformatio“. Ez a két vélemény, a szó teljes értelmében, egy és ugyanazon jelentőségű, azzal a különbséggel, hogy egyik a nevet is eltörli; a másik meghagyja a nevet „canonica visitatio“, de az alá tulajdonképen más intézményt bujtat. Magának a reformálás tényének keresztülvitele által nem a régi, hanem éppen a régi enyészik el, s helyét a reformatio által előállított új foglalja el, még akkor is, ha a reformálás csak rész szerinti. Nem gondolom, hogy be lehessen bizonyítani egyfelől azt, hogy ha a kan. visitatiót reformáljuk, ugyanaz marad, a mi most; másfelől azt, hogy ha nem az, a mi most, az elnevezésén kívül „canonica visitatio“ legyen, és így is a „delendam censeo“ tényleg ne valószínű és az eltörölt intézmény helyett valami új fel lépne.

Tehát a kérdés tulajdonképeni lényege ez: „mi legyen azon új intézmény, mely az egyházkerületi szervezet lényegének megfelelőleg, mint életképes organum az egyházközségek bel- — szellem-vallás-erkölcsi és kül — oeconomicus életének gyarapodását, virágzását, gyümölcsözését ellenőrizze, gyarapítsa, a lehető bajokat orvosolja stb. stb. Készakarva mondom, hogy az egyházkerületi szervezet lényegének megfelelő, tehát abból természetszerűen kifejtett, nem pedig oda beoltott organum, mert még nem jött el annak ideje, hogy az oltás kedvéért nyessünk, amputáljunk, bár ha némely nyilatkozatok, érvényre juttatott törekvések iránya stb. stb. a megújulási actiót közelebbi kilátásba helyezik, mint reménylenők.

Ezt az organumot csak fel kell ismerni, meg kell nevezni s működésbe kell indítani. Nekem úgy tetszik, hogy ez a természetes organum az egyházmegyei tanács; az esperes, jegyző és egy világi gondnok vagy algondnok tenné ennek a számvévő-statistikai osztályát, a jegyző lenne előadó. Ide lennének beterjesztendőek az egyházak bel- és kül-életére vonatkozó minden adatok feldolgozás, csoportosítás végett. Ezen adatok minőségére és milyenségére vonatkozólag igen ügyesen fel lehetne használni Demeter Sámuel nagyrabecsült hivatalársam igen practicus és e lapban közlött nézeteit. Feldolgozás után kerülne a dolog a végrehajtásra. Ha a végrehajtás vagy valami kényes ügy a kiszállást tenné szükségessé, mint az egyházmegyei tanács hivatalos kiküldöttjei jelennek meg az egyházban, akár a jegyző, akár más megbizott.

Legyenek csak a statistikai osztályhoz lelkiismeretesen beterjesztve a népesség, esketések, születések, halálózások, tankötelesek, iskolabajárók, óramulasztások stb. stb.; legyenek csak pontosan kiszámítva a közép élettartam, a házassági perczent, törvényes, törvénytelen születések közt levő viszony, kívánatosak lennének a bűnesetek, kihágások, sorozási eredmény, stb. stb. nem lesz szükség a helyszínen hiányosan győződni meg arról, hogy milyen a szellem-vallás-erkölcsi élet, mivel a statistikai adatok minden Ciceronál ékebben beszélnek; legyenek csak pontosan beterjesztve a rendes nyugtákkal ellátott számadások, annak adataiból biztosabban lehet következtetni az oeconomicus viszonyokra, mintha a helyszínen olvassák fel azon Kirchenparade-Kirchenparade kérdéseket, melyekkel — a mint olvasom, mert én mostanig nem tudtam — még azon csúfság is megtörtént, hogy azokra a presbyterium előre írásban elkészített feleletet, feltehetőleg, ha nem is öndicséretet, de mindenesetre önmagát felmentő itéletet terjeszt a kan. visitatio elé.

Vajjon, ha a statistikai osztály szerzett tapasztalatait, tanulmányainak eredményét az egyházmegyei tanács elé terjesztve, ez szükségesnek látja, hogy akár elnökét, akár jegyzőjét, akár egy más megbizottat valamely egyházközségbe kiküldjön — nem sokkal hatályosabb, tekintélyesebb lenne-e a kiküldött megjelenése, mint a megszokott „jönnek a papok“; vajjon az egyházmegyei tanács elnökének sem lenne akkora tekintélye, hogy a politikai hatóság segélyét — ha szépen nem — komoly és erélyes fellépésével ki ne nyerje? vajjon éppen ő, mint ilyen, a törvények értelmében, az egyháznak az államhoz való viszonyából kifolyólag az „executiva potestas-t“ közvetve, éppen a politikai hatóság által nem érvényesítheti-e sokkal méltóságtejlésebben, mint egy kobor társaság (bocsánat e kifejezésért) irka-firkái? és vajjon egy ilyen forma új intézmény nem éppen az egyházkerületi szervezet megért, életképes organuma-e? Nekem úgy tetszik — lehet csalódom, — hogy a jelen viszonyok közt ez a legtermészetesebb.

Bajunk, nyomorúságunk van elég, ezek legnagyobb

része üdült betegség, s így sokkal megrögzöttebb, minthogy ily intézkedés által is teljesen szabadulhatnánk azoktól. Biztosak lehetnek utódaink, hogy azoknak tekintélyes része — legjobb akaratunk mellett is — reájuk marad. Vajha az üdült bajokkal szemben szerencsésebbek lennének, mint mi, kik egy csomó tudománynak képzelt rendezetlen ismerettel, teljes administrationalis tudatlansággal, emberismeret nélkül, ártatlan, be nem szennyezett kebellet, ideális álmokkal, szép reményekkel léptünk egy-egy egyházközség tisztas elnöki székére és a kik később több évi sikertelen experimentálgatás, sikertelen munka között akaratunk ellenére merültünk a „vanitatum vanitas“-féle bölcsesség örvényébe. Tartozó kötelességünk az utókor számára egyengetni az utat, s azt, a mi még az egyházkerületi szervezetben mint idegenszerű kísért, kiküszöbölni onnan.

Delenda menseo.

Horváth István,
ref. pap.

Igazgató tanácsi javaslat a központi kezelés alatt álló alapítványi tőkék elhelyezése s gyümölcsöztetése tárgyában.*)

Egyházkerületünknek központi kezelés alatt álló alapítványi elkölthetetlen tőkét képező letéti és törzstőkéi az 1878 évi egyházkerületi főt. közgyűlés 63 jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozata értelmében, részint földtehermentesítési kötvényekbe, részint magyar földhitelintézeti záloglevelekbe fektette, részint a kolozsvári takarékpénztárba helyezve gyümölcsöztette.

A földtehermentesítési kötvények és földhitelintézeti záloglevelek árfolyamainak az utóbbi két év alatt rohamos emelkedése miatt, az ily értékpapírok vásárlására fordított tőkék után még 5% kamatot sem jövedelmezvén, a kolozsvári takarékpénztár pedig a kisebb betétek után öt, a nagyobb betétek után négy százalékra szállítván le a kamatot, ig. tanácsunk a központi kezelés alatt álló tőkék gyümölcsözőbb elhelyezése tekintetéből a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés elé a következő szabálytervezetet terjesztette elfogadás végett:

A főt. egyházkerületi közgyűlés felhatalmazást ad ig. tanácsunknak, hogy azokat a központi kezelés alatt álló egyházi tőkéket, melyek nemcsak átmenetileg kezeltetnek a központban, hanem hosszabb tartamra rendeltettek be, s csak a folyó kamatok kiszolgáltatandók a jogosultaknak, vagy bizonyos ideig tőkésítettésük rendeltetett el, elhelyezze:

1. Államilag biztosított értékpapírokba és pedig földtehermentesítési, magyar földhitelintézeti, arany járadéki és magyar vasúti kölcsön kötvényekbe, a szerint, a mint az időszerű árfolyam egyiket vagy másikat mutatja ajánlatosabbnak.

2. Esetleg, s ez idő szerint, félvényként előre fizetendő hét százalékos kamatra, magán feleknél is, közjegy-

*) A közgyűlésen egész terjedelmében, némi jelentéktelen módosítással elfogadva. Szerk.

zői szabályszerű okmány alapján. Ily magánkölcsönzéseknél szabályul tekintendő:

a) 500 frtnál kisebb kölcsön nem szavazható meg;

b) 500—1000 frtos kölcsön alapjául háromszoros értékű, 1000 frtonfelül terjedő kölcsön alapjául kétszeres a kolozsvári telekkönyvi hatóság területén fekvő birtok tekintendő, és pedig csakis oly birtok, mely egyetlen tulajdonosé; közös tulajdonr csak abban az esetben lévén kölcsön adható, ha valamennyi társtulajdonos együttes adósként szerepel,

c) kölcsön csak első helyen való betáblázásra adható; s mihelyt a kölcsönvevő az első helyen betáblázott egyházi tőkét követőleg más tartozással is terheli birtokát: a tőke már ez által felmondottnak tekintetik. Az egyházkerületi ügyvéd, ehez képest, útasittatik a kolozsvári telekkönyv félvényként való megszemlélésére, hogy az igazgató tanács azonnal érvényesíthesse az így kimondott elvet;

d) ha a telekkönyvi birtokon épület is van: az épületnek el nem éghető része számítható csak biztosítéki alapul, de ez esetben is igazolandó az épületnek tűz ellen biztosított volta;

e) a biztosítási alapul szolgáló érték megbecslése az ig. tanács által felvett szakértő becsüsök által s a kölcsönkérő költségére történik;

f) kölcsönkéresek felett az állandó ig. tanács tagja névszerinti szavazással határoznak, a jegyzőkönyvbe névszerint beiratik a kölcsön megadása mellett szavazó s így felelősséggel tartozó tagok nevei;

g) az egyházkerületi pénztárnok útasittatik, hogy a három havi kamathátrálékkal tartozó adósokról az ügyvédet azonnal értesítse a tőke és kamat tartozás felhajtása végett;

h) minden a kölcsönügyletből származó kiadás a kölcsönvevőt terheli.

3. Az állandó ig. tanács egyeseknek vagy egyházközségeknek kellően felszerelt s az illető egyházmegye tanácsa által ajánlott kérelmére, kivételesen, a kolozsvári telekkönyvi hatóság területén kívül fekvő ingatlanokra is engedélyezhet kölcsönöket, önként értetvén, hogy a biztosítás módozatai iránt megállapított szabályok minden körülmények között szigorúan megtartandók. Épületek a kolozsvári telekkönyvi hatóság területén kívül el nem fogadtatnak.

4) Kölcsön nem szavazható meg sem az áll. igazgató tanács tagjainak, sem valamely egyházmegyei tanács által ajánlott kérelemre, ha a kérelmező ugyanazon egyházmegyei tanács tagja.

Az erdélyi ev. ref. áll. ig. tanácsnak Kolozsvártt, 1880 május hó 3-án tartott üléséből:

Nagy Péter.
Bodor Antal,
titkár.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 22. számához.

VIDÉKI ÉLET.

A sz.-szolnoki egyházmegyéből.

N.-Doba, 1880. máj. hó.

A sz.-szolnoki egyházmegye tavaszi rendes közgyűléséről e lap idei 20-ik számában megkezdett tudósításon, ígéretem szerint, folytatom és bevégezem, a mint itt következik:

A pénzügyi bizottság Magyarósi István közpénztárnok a fiának 1879-ik évről beterjesztett számadását megvizsgálván, a bevételi és kiadási tételeket okmányokkal igazoltaknak találván, jelenti, hogy a pénztármaradvány 1,911 frt 52 krt tesz, mely összeg a zilahi takarékpénztárba van elhelyezve.

Pénzügyi bizottság jelentése alapján közpénztárnok a fiának az 1879 évi számadás terhe alól közgyűlésünk által feloldoztatott.

A pénzügyi bizottság jelenti továbbá:

a) A számadás rendén kiderülvén, hogy a beveendő nagy része az 1879-ik évről számadásra nem vétethetett, mivel két vizsgálati körből az illető bizottsági elnökök az általok felszedett összegekkel a számadási év végéig nem számoltak el, bizottságunk ezt oly mulasztásnak látja, miszerint fölhívja a közgyűlést e felett roszalását kinyilvánítani s jövőre oly intézkedést tenni, melynél fogva minden ilyen késedelemből származható hátrányoknak eleje vétessék: határozatilag kimondván, hogy jövőre minden vizsg. bizottsági elnök az egyházvizsgálat bevégezte után legfőleg 30 nap elteltével beszámoljon, mivel ellenkező esetben directrilag fegyelmi vizsgálat fog ellene indittatni.

Közgyűlésünk által a pénzügyi bizottság véleménye oda módosított, hogy minden vizsg. bizottsági elnök az általa vizsgált egyházakból felszedett pénzekkel azon év tavaszi közgyűlésén elszámolni köteles; a közgyűlés után vizsgált egyházaktól átvett pénzek átszámolására pedig 30 nap tüzetett ki.

Véleményem szerint igen helyesen határozott közgyűlésünk, midőn a pénzügyi bizottság javaslatának azon részét, mely a vizsgálat alkalmával felszedett pénzekkel a maga idejében be nem számoló visitatorokat fegyelmi keresettel fenyegeti, elvetette, mert fel kell tennünk egy visitatorról, kit a közgyűlés bizalma a különböző egyházakba kiküld, hogy sokféle fontos teendő között az egyházak pénztárát is megvizsgálja, a rendetlen kezelést, hűtelen sáfárkodást beszüntesse s megfenyítse; hogy a közpénzt, melynek felhajtása különben is nem kis feladat, nem fogja kezeli között tartani a pénztár hátrányára.

b) A számadás vizsgálat rendén kitűnően az is, hogy többnemű közpénz, mely a közpénztárnok által lenne beveendő, sokszor az egyházmegye más hivatalnokai által is vétetik fel, mi a számadás correctnessét nagy mérvben akadályozza; a pénzügyi bizottság ugyanezért kimondani véleményezi, hogy jövőre a közpénztárba fizetendő bármily

czimű összegek csak is a közpénztárnok által vehetők fel.

Pénzügyi bizottság eme véleményét közgyűlésünk elfogadván, kimondotta, hogy az egyházmegyei pénzek az illető köz- és gyámintézeti pénztárnokon kívül, mások által nem szedhetők fel.

c) A pénzügyi bizottság azon jelentése következtében, mely szerint mátkadíj több évről van hátrálékban, mely tisztázást igényel: közpénztárnok a fia mellé Kerekes Sándor, Kónya László, Molnár Miklós a fia személyéből álló bizottság azon útasítással küldetik ki közgyűlésünk által, hogy ezen zavaros ügyet a lehetőségig tisztázván, munkálatát az őszi közgyűlésre terjeszsze be.

d) A pénzkezelés könnyítése tekintetéből a pénzügyi bizottság által beterjesztett azon indítvány folytán, mely szerint a visitatio alkalmával szedetni szokott rovatatok minél kevesebb czim alá vonatva adassanak a vizs. bizottság kezéhez: az előbbi pont alatt kiküldött bizottság a különböző egyházi rovatatok kevesebb czim alá vonásával is megbízott.

e) A pénzügyi bizottság jelentvén, hogy Viski Pál gyámintézeti pénztárnok a fiának múlt évi számadását nem terjesztette be, e tárgyban intézkedésre hívja fel a közgyűlést.

Gyámintézeti pénztárnok a fiának köteleességévé tette közgyűlésünk, hogy számadását az 1879-ik évről, e határozat vételétől számítandó 30 nap alatt elkészíteni, s a pénzügyi bizottsági elnökhöz beküldeni el ne mulassza.

A pénzügyi bizottságnak az e megyei köz- és gyámintézeti pénztárakról tett jelentéséből meggyőződván közgyűlésünk oly szabályrendeletek alkotásának szükségességéről, melyek szerint a pénztárak kezelése, a számadások kiállítása s megvizsgálása eszközöltetvén, a pénztárak rendesen és tisztán kezelhetők legyenek: utasította a pénzügyi bizottságot, hogy pénztáraink rendes kezelése, a számadások tiszta s könnyen áttekinthető kiállítása és alapos megvizsgálására vonatkozó szabályrendeletet dolgozván ki, munkálatát a f. évi őszi e megyei közgyűlésünkre haladóktalanul terjessze bé.

Mielőtt rövid közleményemet befejezném, nem tehetem, hogy Molnár Miklós menyői lelkész a fiának a gyámintézeti pénztárt — az adósok fizetni nem akarása miatt — fenyegető veszély eltávolítása s a pénztár biztos alapra fektetése érdekében a közgyűléshez beterjesztett két, igen fontos indítványát, ne közöljem.

Első indítványa így szól: „Mondassék ki, hogy jövőre a pénztárnoki fizetés 20 frtban állapítatik meg, s a kiosztandó összeg az árvák és özvegyek között, minden levonás nélkül osztatik ki.“

Második indítványa ekként hangzik:

„I. Terjesztessék bé az összes adósok névsora:

a) kiknél legtávolabbról nincs veszélyeztetve,

b) kiknél bizonytalan,

c) kiknél veszélyeztetve van — a tőke.

Önként értetik, hogy minden egyes adósnál legyen

kitüntetve, hogy mikor? ki által? és minő határozat alapján történt a ki kölcsönzés? A kiknél be van táblázva kitüntetni, hogy első helyen van-e s mennyi a biztosítékül szolgáló birtok kataszteri tiszta jövedelme?

II. A részvényes papok névsora, kiknél még a 20 év nem járt le, osztályzat szerint, esetleg hátrálékaik kitüntetésével beterjesztendő.

III. Útasittatik a pénztárnok úr, hogy a gyámintézeti szabályzatot terjessze bé, részint, hogy fiatal paptársaink, kik még nem ismerik, szerezenek arról magoknak tájékozást, részint, hogy ha szükségesnek látja a nt. e. megyei közgyűlés, azt módosíthassa.

Mindkét indítvány vélemény adásra a pénzügyi bizottsághoz tétetett át.

A közgyűlés többi tárgyát, melyek különben is kevesebb fontosságúak, ezúttal felemlíteni feleslegesnek tartom. Isten velünk!

Botka Károly.

K Ü L F Ö L D.

Ausztria.

(A vallási kérdés Boszniában.)

A „Semain Religiense“ írja, hogy közös kormányunk a visockeri al-helytartót Boszniában állásától fölmenté, minthogy vallási kérdésbe elegendett. Azt akarta ugyanis a törvény erejével bíró határozattá emelni, hogy muszlimoknak keresztyénné lenni tiltva legyen. A kormány avval indokolja tettét, hogy szigorúan meghagyta közegeinek, miszerint vallási vitákba bele ne bonyolodjanak, s tűrjék békén a különböző felekezeteket s azok kultusait. Mindenesetre elismerésre méltó részrehajlatlanság és erély.

Németország.

(A polgári házasság.)

Csodálkozva olvassuk a lapokban, hogy mily nagy a száma Németországban azon házastársaknak, kik az egyház áldását nem kérik ki, vagyis, jobban mondva, a kik polgári házasságot kötnek. Vannak azonban oly városok is, melyekben nem halt ki még e tekintetben a szabad protestantismus által táplált s hirdetett erkölcsi érzés. Ilyen Bréma városa is, melyben a polgári házasságok száma évről-évre csökken. 1876-ban p. o. 164 száz lépett ily frigyre, 1879-ben már csak 96.

(Az egyházpolitikai törvény a reichsrathban.)

Az egyházpolitikai törvények megváltoztatásáról a kamara egy törvényjavaslatot nyújtott be a háznak. Ezen tvjavaslat lényegében következő határozatokat tartalmazza: Az államminiszterium királyi engedéllyel felhatalmaztatik, hogy a törvénynek a papok előképzettségére s alkalmazására vonatkozó bizonyos egyes követelményei alól való felmentést megadhatja és a külföldi papoknak a hivatalos működést megengedheti. Olyan papok, kik az állami törvényeket súlyosan sértik, hivataluk ellátására képteleneknek nyilváníthatók, melylyel a hivatalos övedelem elvesztése van összekapcsolva. A király, bírói ítélet alapján elbocsátott püspököt, az előbbi püspöki kerület püspökéül ismét elismerheti. A megürült katolikus püspökségekben a püspöki tagok gyakorlása annak, ki az egyházi megbízást kimutatja, az előirt eskükötelezettség nélkül is megengedhető az államminiszterium által. A beszüntetett állami fizetések újlagi felvétele, miniszteri határozat útján, visszavonhatólag elrendelhető. A májusi törvényekbe ütköző cselekmények miatti üldözésnek csakis a főelnök indítványára szabad megtörténnie. A belügyi és vallásügyi miniszterek felhatalmaztatnak a Poroszországban már fennálló s betegápolással foglalkozó egyleteknek új telepek létesítését megengedni, valamint visszavonhatólag azt is engedélyezni, hogy a betegápolással foglalkozó női egyletek a nem-iskolakötelezett gyermekek gondozását és oktatását magukra vállalják.

(A világ leggazdagabb prot. egyháza.)

A leggazdagabb prot. egyház a világon talán a friederichstadti, Schleswig-Holsteinban, mely nemcsak költséges építkezéseket hajtott végre a múlt év folyamán, hanem tagjainak fejéenként 50—75 franknyi jutalom-osztalékot adott. Vajjon nem lett volna-e jobb az így kiosztott összeget valamely nemesebb célra fordítani?

Németalföld.

(Új protestáns egyetem.)

„A felsőbb oktatás reformált alapon való elősegítésére alakult társulat“ ez év szeptemberében Amsterdamban egy új prot. egyetemet állit fel. Ez egyetem kezdetben csak három kart (theologia, jog és litteratura) fog felállithatni, kedvező pártolás esetén azonban a karok száma ötre fog kiegészítettetni. Valóban bámulnunk kell hollandi hitfeleink példás buzgóságán és ernyedatlenségén a vallásos ügyekben.

—z—y.

IRODALOM.

A „Protestans Pap“ 8-ik száma megjelent. Van benne egy németből fordított egyházi beszéd; egy vasárnapi ima Borsiertől Feleki József fordításában; egy pünkösdi fohász (versben) Sántha Károlytól. Vigil a népiskolai egyházi énektanításról, Hörk József és Borzsák Endre pedig a gyakorlati lelkészi hivatal körébe vágó kérdésekről írnak; Guggenberger osztrák hitsorsaink szomorú helyzetének feltüntetésére közli egy cikk fordítását, mely miatt a klagenfurti cs. kir. államügyész az „Österreichischer Protestant“ című lapot konfiskálta. Az érdekes és változatos tartalmú füzetet a gyakorlati lelkészi hivatal köréből vett kérdések és azokra adott feleletek zárják be.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. május 29-én.

— **Egyházkerületi közgyűlésünkről** szóló tudósításunkat lapunk szűk terjedelménél fogva, csak jövő számunkban fejezhetjük be egész a tanácskozások végéig. Itt csak röviden kívánjuk megjegyezni, hogy a választások, melyek a gyűlés folyama alatt megejtettek a következő eredménnyel történtek: közfőtörvényszéki bírává lett (Elekes György helyébe) Hegedüs Lajos, n.-enyedi egy. me. esperes, kia gyűlés színén föl is eskettetett; a fogarasi egyházközség főgondnokává (b. e. gr. Bethlen János helyébe) megválasztatott gr. Bethlen Gábor, főispán; a kolozsvári egyházmegye al-gondnokává pedig (a főgondnokká lett dr. Szóts Emil helyett) dr. Kolozsvári Sándor, egyetemi tanár és igazgató tanácsos valamennyi szavazattal; végül a nagyenyedi tanítóképezde gyakorló iskolájának tanítójává Bihari István, vezértanító kolozskalotai egyházmegyénkből.

— **B. Kemény Gábor** főgondnok és kereskedelmi miniszter úr érkezte és távozta Sepszi-Szent-Györgyön nagy mozgalmat keltett, visszhangjaként annak a benyomásnak, melyet a főgondnok úr egyházas buzgalma tett, hogy bokros állami teendői közepett is birt magának időt szakítani a nagy út megtételére két napi tanácskozás vezetésének kedvéért. A főgondnok ismert erélye és tapintata most is megtermé gyümölcsét, mint azt a gyűlés bezártakor a főt. püspök úr a végbúcsú szavaktan az elnököknek mondott köszönet alkalmával szintén kiemelte. A miniszter úr Pótsa József főispán szálló vendége volt, ki, bár más felekezet tagja, nem csak magas vendége, hanem az egész gyűlés iránt kiváló szivességet s nagy érdeklőséget tanúsított mindvégig. A gyűlés tagjainak közvéleménye meg is tette azonnal és pedig egyhangú határozattal, tiszteletbeli kálvini-nistának.

— **Sepszi-Szent-György városa** és polgárai, felekezeti különbség nélkül, utolérhetlen s valódi magyar vendégszeretettel és barátsággal fogadták és tartották vendégeiket. Az elszállásolás, a fuvaroztatás, a város által rendezett diszebéd s a készségesen nyújtott útmutatások igen előnyös színben tüntetik föl Császár Bálint egyházkerületi képviselő és városi polgármester rendezői talentumát, s a midőn a gyűlés bezárulta előtt kevéssel szót kért s megköszönte a város nevében a közgyűlés megjelentét, mire viszont a főt. püspök úr tolmácsolta a közgyűlés köszönetét: a harsány éljenek valóban szivből jöttek és s szivhez szólottak — kifejezéséül annak az óhajnak, melyet a polgármester úr nyilatkozata keltett, hogy hat év múlva felepel a szent-györgyi új és diszes templom s akkor, a fölszentelésre, ismét vendégül kéri a város a közgyűlést. Azok a nagymérvű adományok, melyekkel Sepszi-Szent-György eddigelé a tanodát gyámolította s az a fáradhatatlan tevékenység, melyet Császár Bálint a közmunka terén tanúsít, remélünk engedi, hogy az óhaj nem marad óhaj, hanem valósággá válik. Adja Isten!

— **Szász Károly** egyházkerületi képviselő és közoktatásügyi miniszteri tanácsos a közgyűlésen szintén megjelentén, átrándult K.-Vásárhelyre, egykori egyházközségét meglátogatandó. A város és egyházközség, úgy látszik, nem feledte el huszonhárom évvel ezelőtti papját, mert hírét vévén a látogatásnak, számos kocsin nagy számú küldöttség vonult a város határára, hol a polgármester üdvözlé a kedves vendéget; Szász Károly meghatottan válaszolt, s a menet útra kelvén, a város végénél szintén meg kelle állapodnia, a városi polgárság szószólójának üdvözlését fogadandó; ugyanez ismétlődött a papilakon, az egykori pap egykori és mostan, szállásán, hol nagy számú nők, férfiak nevében Kovács István, második pap fejezte ki a közönség örömét. A város apraja, nagyja talpon volt, s látni kívánta az egykori szeretett papot, ki több látogatást fogadva és téve, estve, a tiszteletére rendezett banquetten megjelent, másnap reggel pedig isteni tiszteletet tartott a városi és vidéki hívek rendkívül népes és diszes közönségével. Nem részletezzük azonban a fogadtatás egyes momentumait, ígértemet birván t. barátunknak, hogy élte e szép napjának emlékeit lapunk tárcza rovatában le fogja írni. A pap különben már ismét átváltozott miniszteri tanácsossá s jelenleg az erdélyrészi reáltanodákat vizsgálja, vasárnap estve városunkba érkezik egyetemi ügyek intézése, illetőleg az új vegytani intézet ügyének ellátatása végett.

— **Lapunk szerkesztőjét** a sepsi egyházmegye papsága és a szent-györgyi egyházközség hivi felkérték, hogy közgyűlési szónoklatának kinyomatási jogát engedje át a sepsi-szent-györgyi újan építendő templom javára. A szónok e kérésnek, természetesen, eleget tőn, s beszéde legközelebb nyomtatásban is kapható lesz, a bevételek a nevezett jótékony célra fordíttatván.

— **Egyetemünk** tanévet bezáró ünnepélye, a folyó évi pályázatok eredményeinek kihirdetésével, múlt szombaton folyt le a város községi házában nagy termében, az egyetemi tanács és tanártestület, a városi notabilitások Hild honvéd-tábornok s nagy számú egyetemi hallgatók jelenlétében. Az ünnepélyt dr. Brassai Sámuel, egyetemi rector élénk szellemű elnöki beszéde nyitotta meg, melynek megszivlelendő vezéreszméje az vala, hogy a pályanyertes ifjak ne a megnyugvás párnáján pihenjenek, hanem a tovább törekvés ösztökéjét nyerjék a jutalmazásból. Utána dr. Fabiny Rudolf, természettudományi kari dekan, tartott igen érdekes felolvasást a „Vegytani törekvésekről hajdan es most“ — kissé túlhaltott bizakodással azok iránt az eredmények iránt, melyeket a természettudományok s különösen a vegytan, szerinte, a jövőben el fognak érni, nap-rendszerek és világok tudományos előállításával. A különben érdekes felolvasás a diszes közönség élénk éljenzésével találkozott, az éljenek mindannyiszor felújulván akkor is, a midőn a karok dekanjainak jelentései után a pályanyertes művek szerzői a díjak átvételére az elnöki székhez járultak. Pályadíjakat nyertek az orvosi karból; Szentkirályi Gyula 100 frt, Kovács Lajos és Marsalkó Antal 50 frt, Napendruk Kálmán 40 frt, Bikfalvy Károly 50 frt, Pataky Je-

nő 50 frt. A bölcsészeti karból: Kabos Bálint 75 frt, Csernátóny Gyula 75 frt, Barabás Domokos 100 frt, Rettegi Károly 50 frt, Vajda Emil 75 frt. A természettudományi karból: Ágoston Lajos 50 frt, Pipos Péter 50 frt, Tömösváry Ödön 50 frt, Tamás Albert 50 frt, Bod Sándor és Köpe Dezső 100 frt.

— **Kolozsvár város** elismert buzgalma a közmivéldés terén ismét fényes módon lőn igazolva a városi bizottság múlt pénteki ülésén, a midőn a város kebelében fönálló közép kereskedelmi iskola berendezésére, s illetőleg évi támogatására 1200 frtnyi évi járulék rendszeresített, kimondatván ezen kívül, hogy a taneszközök fedezéséhez szintén évenként fog a város bizonyos összeggel járulni. A városi bizottság egyszersmind megválasztá a kereskedelmi iskola intéző bizottságába tagokul dr. Groisz Gásztáv és Tauffer Ferencz b. tagokat is.

— **A közgyűlés tagjai** nem mulasztották el a tanácskozásoktól és vendéglátástól szabadon maradt csekély időt arra használni fel, hogy Szent-György egyik legérdekesebb nevezetességét, a szövészeti tanműhelyet is megsemléljék. E valóban kitűnően berendezett intézet a szövészeti házi ipar legkülönbözőbb ágaiban ad oktatást Binder L. kitűnő vezetése alatt a növendékeknek s oly derék munkákat állit elő, a melyekből minden látogató örömmel szerezh meg magának egy-egy darabot kedves emlékül. Még nagyobb terjedelmű lesz az üzlet, legközelebb a szövő-gyár alapítására szövetkezett részvény-társulat is megindítván működését. Az életre való székely néphez méltó vállalat.

— **Külföldi vallásos társulatok** múlt évi kimutatásából érdekes kivonatot közöl a „Renaissance“ legújabb száma. Ebből közöljük mi is a következő adatokat: A Wesleyista missioi társulat bevétele volt 4.137,000 frank, kiadása 3.700,000 frank. — Az angol missioi társulat bevett 5.500,000 frankot, kiadott 5 milliót. — Az angol és külföldi biblia-terjesztő társulat 5.335,000 frankot, a londoni missioi társulat pedig 2,554,000 frankot vett be.

— **Százötven millió biblia.** Múlt számunkban említettük, hogy az angol biblia-terjesztő társulat fenállása óta 89 millió bibliát adott el. Ehez még hozzá tehetjük, hogy egy másik nagy biblia-terjesztő társulat, az amerikai, 62 millió bibliát adott el. E két társulat tehát összesen 150 millió bibliát adott el a keresztyén világnak.

— **A baptisták** Újpesten imaházat szándékoznak nyitni, s ezt Mayer Henrik, a magyarországi baptisták előjárója, Pestmegye alispánjának be is jelentette.

— **A kormány** a középtanodai oktatásról szóló törvényjavaslatot végképen elejtette — mint az „Egyetértés“ írja — s többé nem is fogja mai szövegezésében a ház elé terjeszteni. Erre főokul nem annyira a képviselőházi pártok közt mindinkább terjedő ellenzés inditá a kormányt, hanem sokkal inkább a kath. klerusnak s a tanító rendek főnökeinek komoly ellenzése. Most már Trefort Ágoston val-

lás- és közoktatási miniszter a törvényjavaslatot sokralszűkebb keretben akarja előkészíteni s erre az ülészak befejezte után, még a folyó nyáron enquetet egybehívni, hová nemcsak általában a szakférfiak, hanem úgy a kath. klerusnak, mint a protestánsok egyházkormányzatának fejei s képviselői is meghivatnak. Arról azonban, ismételjük, már letett a miniszter, hogy az országgyűlésen a javaslat netán törvényerőre emeltethessék.

— **A Gusztáv Adolf** evang. egylet központi bizottmányja köztudomásra hozza, hogy az összes egyletek folyó évi közgyűlését sept. 14—16-ik napjain Karlsruhe városban fogja megtartani.

— **Másfél millió** zarándok. A szent Ganges folyó mellett fekvő Hurdvár városa rég nem látott annyi zarándokot, mint ez év tavaszán. A hires búcsújáró helyre ez évben nem kevesebb, mint másfél millió jámbor hindu zarándokolt, hogy a folyó partján haját lenyiratván, a szent vízben megfürödjék és ekként bűneit lemossa. A búcsúval nagy vásár is van összekötve, melyen a legszebb isteneket árulják. A bálványképekben igen nagy a vlsaszték, az egyszerű krajczáros faragványoktól, a drágakövekkel ékitett aranybálványokig. Az idei forgalom bálványokban háromszáz-ezer darabra rugott.

— **Tanáregyesületi gyűlés.** A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület folyó évi közgyűlését jul. 9 és 10-ik napjain Szatmár-Németiben fogja megtartani. A gyűlés tárgyai előre láthatólag igen érdekesek és nem kis fontosságúak lesznek. Felolvasásra, a szokásos megnyitó beszéden és évi jelentéseken kívül, ki van tűzve többek közt Ladányi Gedeon tiszteletbeli tag ily czimű tudományos értekezése: „A vallás az emberiség ős korában.“ Megemlitjük még azt is, hogy egy három tagú bíráló bizottság együlésen jelentést teszen azon 100 frankos pályázat eredményéről, melyet a múlt évi közgyűlésen tűztek ki.

— **Csehország.** Neustádt és Königrácz városokban két kis szabad prot. egyház alakult 1868 óta függetlenül a cseh ref. egyháztól. Ezeknek isteni tisztelete azonban több izben a csendőrök által feloszlattatott, a lelkész és jelenlevő tagok 1175 forint pénzbírsággal büntetettek, noha az 1859-iki törvények a lelkiismeret szabadságát mondották ki. Av evang. szövetség bási gyűlése, küldöttség útján, melyet ő felségéhez menesztett, szerencsésen kieszközölte a két üldözött egyház vallásszabadságát.

— **Páris** egyik egyetemében (collége de France) a vallások történelme tanszékére Reville Albert prot. lelkész neveztetett ki, a ki erősen modern elveket vall s a természetfelettit ellenzi. E kinevezésre a párizsi kath. egyetem azzal felelt, hogy egy tanszékét állitott fel a nem keresztyén vallások történelmére,